

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11006

IKH LERN YIDISH

L. Weinapel

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

5. וויינאפעל, ל. פלודערמאכער

איד לערן יידיש לערן-און לייענבוך

אילוסטרירט פון
כאים קאלמאן (גלעב)

פארלאג אויפסניי, פאריז

פרויסגעגעבן דורכן פארבאנד פאר ווידערשטאנד און קעגנזייטיקער הילף (אוניאן)
מיט דער מיטהילף פון פראשערנאלן פאלקס-אָרדן אין אמעריקע און דעם דזשאַינט.

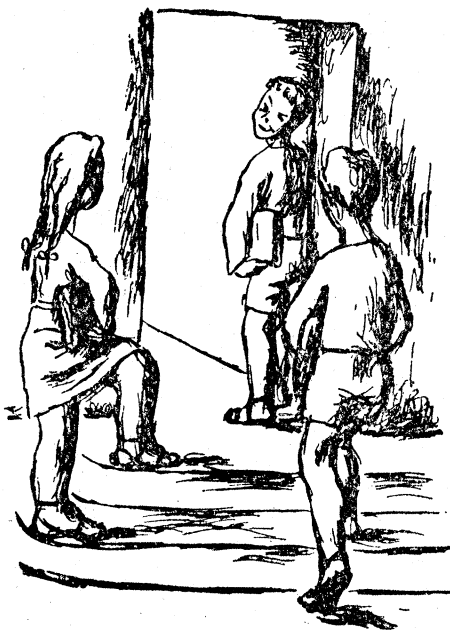
אָנגענומען דורך דער צענטראַלער קינדער-קאָמיטע
ווי אַ לערנבוך פאר יידישע צוגאָב-שולן.

Copyright 1947

by Union des Juifs pour la Résistance et l'Entr'aide (U. J. R. E.)
14, rue de Paradis — Paris-10*

געדרוקט אין 2.000 עקזעמפלאַרן

*Imprimerie S. I. P. N. 14, rue de Paradis — Paris-10**

א. ל. ע. ש. ו.
 א, ל, ע, ש, ו

שול
 א שול

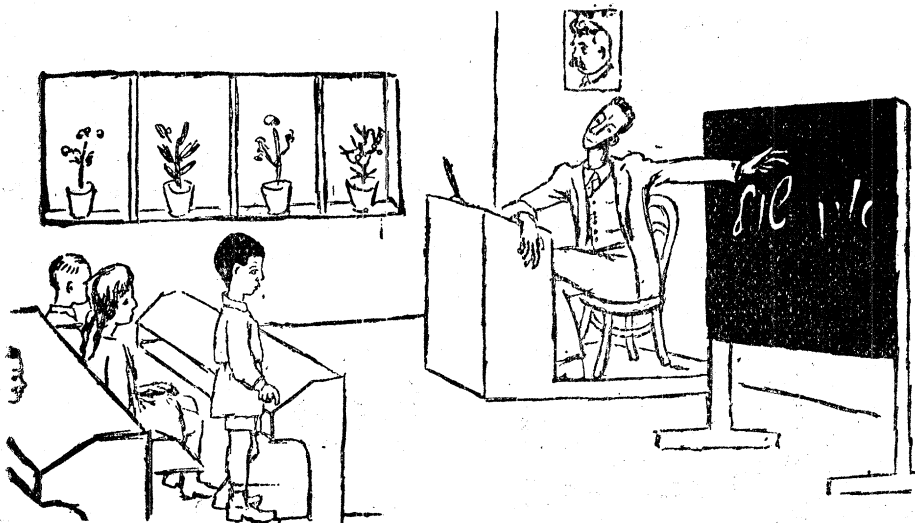
שול
 שול א
 שול אע
 א-ע, א-ל, א-ש

אלע, קומט, קומט
 קומט אלע אין שול!

שרייב אריין, וואס עס פעלט :

שרייב איבער :

לעש, שאל, לאלע, לא-לע, ל-א-ר-ע

מ. י. ט

G N

לילי, מאשע

שול. לערנען אין

טעמע, מישעל

שול. לערנען אויך אין

שא, שטיל אין שול!

שטיל לילי, שטיל מישעל!

נ, ז, ר

נ, ז, ר

לערנען קינדער

אין דער שול.

א טיר, א טיש,

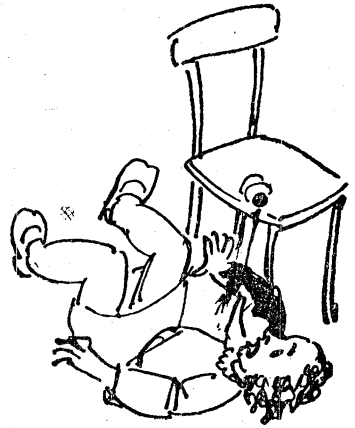
א שטול.

א טינטער

מיט טינט.

מאשע פאלט, דער

טינטער רינט.

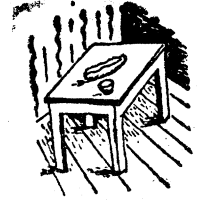
שול, איך לערנען,

איך נעמען א טישלעך,

איך שיקן נישט, טינט רינט.

אֵי טיש - טישן

אֵי מיל - מילן

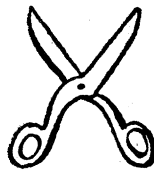
אֵי טיר - טירן

אֵי שטול - שטולן

אֵי שער - שערן

שרייב אריין דעם „ר“ :

ל-ע-ר-נ-ע-ן, ע-מ-ע-ן, ט-י-נ-ט-ע-ר

ל-ע-ר-נ-ע-ן, ע-מ-ע-ן, ט-י-נ-ט-ע-ר

ל-ע-ר-נ-ע-ן

ל-ע-ר-נ-ע-ן

ע-מ-ע-ן

ע-מ-ע-ן

ט-י-נ-ט-ע-ר

ט-י-נ-ט-ע-ר

ם
—
—

מֵאֵשֶׁע, נַעֲם אַ טִישׁ
מִיֵּט אַ שְׂטוֹל!
נַעֲם אַ שַׁעַר!

אַלֶּע שִׁילַעַר שַׁעַרֵן.
שַׁעַרֵט אַיִם אַלֶּע אַ שְׂטוֹל!
שַׁעַרֵט אַיִם אַ טוֹרַעֵם!

מ. אָדער ם. ?

- ן אַ שׂיכּוּע -

- ן אַ שׂיכּוּע -

- ן אַ שׂיכּוּע -

וו, ם

ו, ן

עם ווערט אַ

נאָסער וועטער

ווינטן וואָרפן בלעטער.

וואָסער רינט אין פּאָס.

קינדער ווערן נאָס.

אײַנט, אַעש, אַאָנט, אַאָסער,
 אַאָש נײַט אַאָרעס אַאָסער אַעש,
 אײַסן, אײַנטער, נײַשעל נײַט,
 אַ נאַסער אַעטער

מײַשעל עסט - מײַשעל, מאַשע עסן
 לײַלײַ שמירט - לײַלײַ, מאַשע שמירן
 לײַלײַ וואַשט - לײַלײַ, מאַשע וואַשן

טײַנט - אײַנט
 אַעש -
 נײַסן -
 טײַנטער -

מאָד פּוּן :

2 נײַם

1 נײַם

א קאלטער

הארבסט .

ק, ב, פ

ק, ב, פ

קאלטע ווינטן קומען.

וועלן אלע בלומען.

א שטארקער ווינט ווארפט בלעטער.

א קאלטער, נאסער וועטער.

א מאנטל נעמט קלארע,

א שירעם נעמט סארע.

די פייגעלעך פון נעסט אוועק,

צום זומער איז אן עק.

נאס, קאלט, אלע האסטער פאלן,

עס קומען שטארקע ווינטן.

קלאַרע עסט
 פרישטיק.
 פאַני טרינקט
 קאווע.
 בעלע נעמט
 אַ שירעם.

דער לערער לערנט די שילער.
 בעלע איז קראַנק. בעלע קומט נישט
 אין שול. אין שול שטייען בענק, טישן
 שענק. אין שול איז וואַרעם. אין גאָס - אַ
 שטורעם, קאַלט. אַ שטאַרקער
 ווינט בלאָזט. נאָסע בלעטער פאַלן.

שרייב איבער אלע ווערטער, וואָס דו קענסט שוין

אָד
 אָד
 אָד

פּעלד אין

די קינדער קומען אין פעלד.
 מענדל מיט דאָוידן אַרבעטן אין פעלד.
 מענדל אַקערט די ערד. דאָויד גראַכט
 קאַרטאָפּל מיט בוריקעס. אין סאָד ליגן
 באַרן מיט נים אַזיף דער ערד.

אַלע עסן באַרן אין נים.
 לאַמיר זינגען לידער אין פעלד!

דער, די, דאָס

דער טאטע, די מאמע, דאָס קינד

~~דער טאטע, די מאמע, דאָס קינד~~

דאָ, דאָרט די ערד איז נאָם,

~~דאָ, דאָרט די ערד איז קאלט,~~

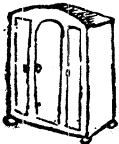
אומעטיק אין וואַלד.

דאָ און דאָרט איז פוסט און וויסט.

דער ווינטער קומט שוין באַלד.

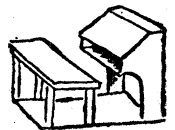
אָ בעקער באַקט,

אָ נאָס קאַקט.

אַ שאַנק - שענק

אַ באַנק - בענק

שרייב אריין דעם „א“ :

פ-א-עס, א-קטער, א-א-כט
פ-א-עס, א-קטער, א-א-כט

שרייב אריין דעם „ד“ :

ער, פאָעם, שמי, לי, קינד

1 פוס 2 פים

קינד - קינדער
פעלד - _____
ליד - _____

שפריכווארט:

פון א ווארט ווערט א קווארט.

פאג גיד:

פיר פורן פארן, פירן פולע פורן קארן

פּרײדעלע

פּרײדעלע אײ אַ קלײן מײדעלע.
די מאַמע נײט פאַר פּרײדעלען
אַ שײן קלײדעלע.

די מאמע גייט אויף דער
 מאשין. באלד איז דאס
 קליידעלע פארטיק.

פריידעלע גייט אין גאס. פריידעלע
 באגעגנט אין גאס גיטעלען.

פריידעלע באגריסט:
 — גוט מארגן, גיטעלע!
 אין גאס גיסט א רעגן.
 גיטעלע גייט אין שטוב.

— א גוטן טאג, פריידעלע,
 א גרום פאר דער מאמען!

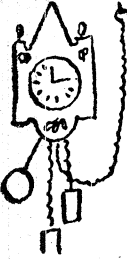
א גוט ווארט ברענגט
 א גוטן ענטפער.

שפריכווארט:

שרייב איבער און שטרייך אונטער די ווערטער מיט "יי":

צו רעדער צרײַען, עס פאלט
אן שניי. מיר טרונקען טײ,
צו פײַנער שטײען נאָקעט.

רעטעניש:

ער גײט און גײט און רירט
יך נישט פון אָרט.
וואָס איז דאָס?

שרייב איבער און שטרייך אונטער די ווערטער מיט "ג":

קאַלעס אַלעס
אײַגל, אײַגל, אײַגל.
אַלעס אַלעס אַלעס
אַלעס אַלעס אַלעס
אַלעס אַלעס אַלעס

ז, זי

מיין טאטע אַרבעט.

ז, זי

מיין טאטע אַרבעט. זיין אַרבעט איז
שווער. ער איז א סטאַלער. ער אַר-
בעט ביי דער זעג-מאַשין. די פא-

בריק איז ווייט פון שטוב. זעקס אזויגער קלינגט דער
וועק - זייגער. די מאמע וועקט די קינדער. אלע עסן
זעמל מיט זיסע קאווע. אלע פאַרלאָזן די שטוב. די
מאמע בלייבט. מיין ברודערל בלייבט מיט דער מאמען.
ער איז אַלט דריי יאָר.

שרייב איבער און שטרייך אונטער די ווערטער מיט " זי " :

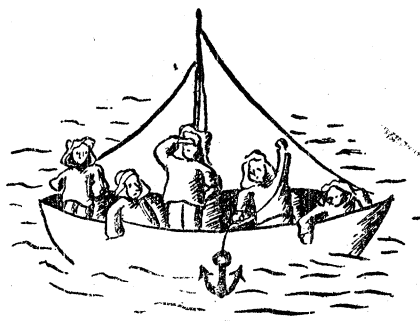
זי אַרבעט אַרבעט
זי אַרבעט אַרבעט
זי אַרבעט אַרבעט

ווילסטו זיין געזונט און שיין.
זאַלסטו זיין שמענדיק ריין :

זאָג גיך :

זלאַטעס זיבן זיין עסן זיבן זיסע זעמל.

א שיק

ף

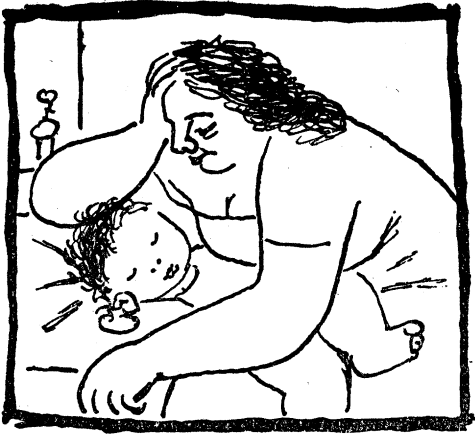
אַט פאַרט אַ שיק. דאָס וואָסער
איז טיף. פינף פישער פירן די
שיק. אַ פישער גיט אַ וואָרף דעם
אַנקער. די שיק בלייבט שטיין.

שרייב איבער:

גיה אַ קאָף, גיה אַ פּיִף, גאַלן
אַלע קאַסן! - גיִי עטל, עטל
נישט! - עטל, עטל, מיין קינד!
צער סאַף פֿון צער ניִינס

שפּריכוואָרט:

רוף נישט דעם וואָלף פֿון וואָלד!

וויג-ליד

שלאַף מיין קינד, שלאַף.
דער טאַטע וועט קומען פון דאָרף,
וועט ער ברענגען אַ ניסעלע,
וועט זיין געזונט דיין פיסעלע.

שלאַף מיין קינד, שלאַף.
דער טאַטע וועט קומען פון דאָרף,
וועט ער ברענגען אַן עפעלע.
וועט זיין געזונט דיין קעפעלע.

כ, ד נעכע כאַלעמט ביינאַכט
 וועגן אַ שיכעלע,
 אַ ביכעלע,
 אַ טיכעלע,
 אַ קיכעלע.

שרייב איבער:

אַ קאַלעס נאַכט. אײַזן ביכער!
 נאַק אַ קאכן מיט קיכעלעק!
 אַ וואַרעם קריכט. טרינק מילק!
 פאַל נישט פון באַק!

זאג גיך:

שלאַנגען שלינגען שלענגעלעך.

שרייב אריין דעם „כ“ אָדער „ד“:

ט-א, נאַ-ט, פּא-, אַי-ט, אײַ-טעכ,
 עי-ט, מילד-, אַ-ט, קי-, טאַ-ט.

א שוסטער

א גוטער שוסטער	מיין טאטע ארבעט
איז מיין טאטע,	שווער און גיד.
טראג איד שיד	ער איז א שוסטער.
לאטע אויף לאטע.	מאכט ער שיד.

מיין טאטע ארבעט
שווער און גיד.
נאר איד דארף טראגן
אלטע שיד.

אין פארק

קינדער שפילן זיך אין פארק. פערעלע שפרינגט אראפ פון א באנק.
 פאל פויקט אין א פויק. פיער און שארל שפילן זיך אין פערדלעך. פיער
 וועט זיך מיט שארלען : ווער לויפט שנעלער. זיי לויפן גאלאפ. אבער
 פיער לויפט שנעלער. ער כאפט שארלען. א גרופע קינדער שפילט מיט
 א באל. דער באל אין רויט מיט בלויע שטריכן. עס ווערט שפעט. גענוג
 געשפילט. אין שטוב ווארט די מאמע מיט דער זופ. די מאמע שיקט
 פערעלען אין קראם קויפן ברויט. פלוימען מיט עפל. פערעלע לויפט
 גיך. זי באגעגנט דעם טאטן. וואס קומט שוין פון זיין ארבעט. אלע
 גייען עסן אונטברויט.

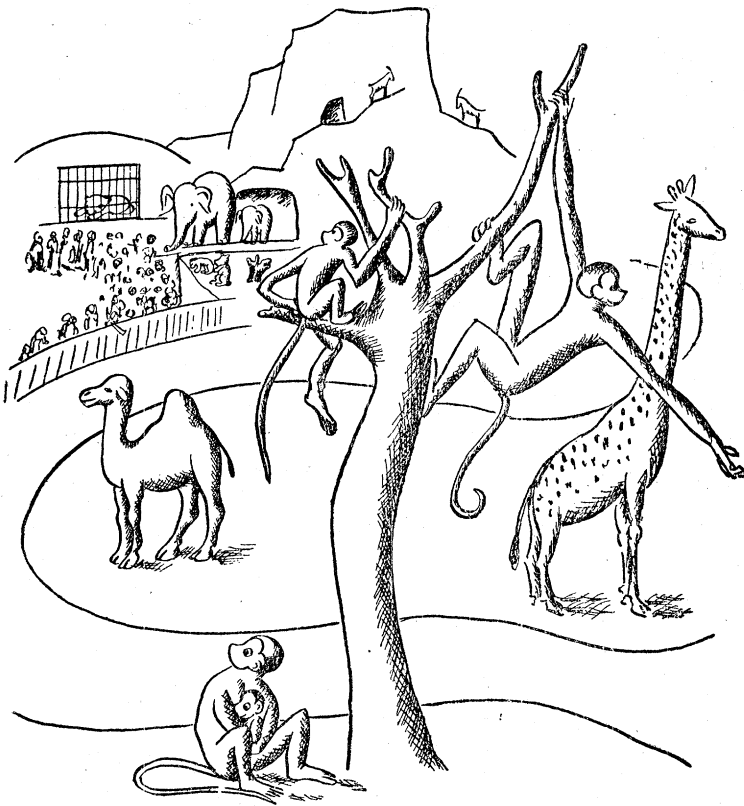
קינדער

קינדערלעך פון אַפּריקע.
קינדער פון יאַפּאַן,
וּוּ עס זענען קינדערלעך,
דאַרט אין פּרייד פּאַראַן.

אַלע קליינע קינדערלעך
זענען קלוג און שיין,
שוואַרצינקע און ווייס־ינקע,
אַלע פּול מיט כּיין.

ה

ה

אין זאָלאַגנישן גאַרטן

היינט אין אַ העלער טאָג. מיר קלייבן זיך גיין אין
זאָלאַגנישן גאַרטן. הונדערטער קינדער לויפן צום
מעטראָ. עס הערן זיך פריילעכע שטימעס. מען

שמופט זיך, מען לאכט. מיר זענען שוין אָנגעקומען.
 מיר גייען פארביי פארשידענע שטייגן. אט זעען
 מיר הירשן מיט הערנער. לייבן, טיגערס, העלפאנמן
 ליגן אין זייערע שטייגן און טרוימען וועגן זייערע
 היימען. אפילע קליינע, גרויע העזעלעך פערן דא
 נישט. מאלפעס הויזן זיך אויף הויזלעקעס און כאפן
 די נאשעררייען, וואָס די קינדער וואַרפן זיי. מיר
 לויפן פון איין שטייג צו דער אנדערער. מיר זעען
 נאָך פארשידענע כאיעס. אַ קעמל מיט אַ הויקער,
 וואַסער-הינער און אנדערע.

דער זאָלאַנישער גארטן פאַרשאַפט פיר פרייד.
 פריילעכע פארן מיר אהיים.

רעכנן אויס וועלכע כאיעס האַסטו געזען אין זאָלאַנישן גארטן ?

דאָס הינטל הערמאָן

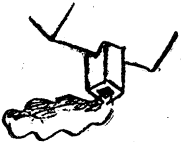
מיין ברודער הערשל האָט נעכטן
אהיים געבראַכט אַ קליין הינטל.
ער האָט דאָס הינטל געפונען אין
הויף. דאָס הינטעלע איז הונגעריק.
הערשל גיט דעם הינטעלע הייסע
מילך. מיר גיבן אים אַ נאַמען הער-
מאַן. הערמאַן לויפט אהין אין
אהער. אַלע קינדער לויפן נאָך דאָס
הינטל.

איד	ה אָ ב	מיר האָבן
דו	האַסט	איד האָט
ער (זי) האָט		זיי האָבן

שרייב אריין דעם „ה“:

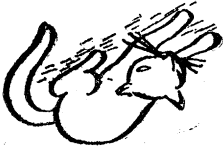
אָנאַ, - אַכאַ, - אַכאַ, - אַכאַ, - אַנאַ,
אָנאַ, - אַנאַ, - אַנאַ, - אַנאַ, - אַנאַ.

רעטענישן:

וואָס איז העכער פון אַ הויז ?

וואָס איז פּלינקער פון אַ מויל ?

שפּריכוואָרט:

כאַפּ נישט, עס איז נישט קיין הייסע לאַקשן !

צ, צ

3, 3

דער צירק

מיר גייען אין צירק. אַ גרויסע צאל קינדער פון דער
 צונאָב-שול האָט זיך פּאַרזאַמלט. מיר קומען צו צום
 צירק. ביים פענצטערל פון דער קאַסע שטייט אַ
 גרויסע צאל צושויער. מיר זענען שוין אין צירק. מיר
 זעצן זיך אויף די פּלעצער. די טירן זענען שוין צו.
 אַ קונצן-מאַכער מאַכט קונצן. עס באַווייזט זיך אַ
 לעץ. ער ווייזט אַ צונג. מיר צעלאַכן זיך האַרציק.
 ער דערציילט וויצן. אַ שוואַרצע ציג טאַנצט מיט אַ

וויסער קאץ. צוועלף צווערגעלעך מיט לאנגע בערד
 שפאצירן אויף דער סצענע. די קינדער געפעלט ארץ.
 צופרידענע קומען מיר אהיים.

צײַטלע - נײַטלע, קאָטינקע,
 רײַטע פּאָנעראַנצן;
 לאַכט צעך טאַטע צו צעך מאַמען,
 גײַען צו קינד צעראַעק טאַנצן.

אַ טאַנץ - טענץ
 אַ קראַנץ - קרענץ

שרייב איבער :

אַ באַל, אַ אַל, אַ אַל, אַ אַל, אַ אַל, אַ אַל

אַ בעלעמער וויץ.

אַ גאָסט: - זענען ביי אײַך אין שטאָט געבוירן געוואָרן גרויסע
 מענטשן?

אַ היגער: - נײַן, אײַך וווּן שױן דאָ פּערציק יאָר און די גאַנצע צײַט
 ווערן דאָ אַלץ געבוירן קלײנע קינדער.

זאָג שנעל:

צײַפעלע צעברעכט צען טויז אייער.

שיכעלעך

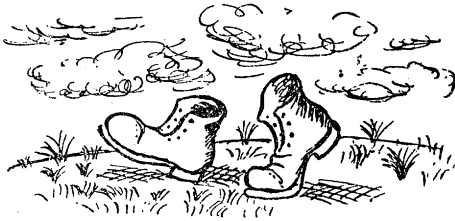
אַט-אַ אַט-אַ איז אַ באַרג.
אַט-אַ אַט-אַ איז אַ טאַל.
זיצט אַ שוסטער אויפן באַרג
מיט אַ האַמער, מיט אַן אַל.

שמעכט דער שוסטער מיטן אַל.
מיטן האַמער שלאָגט ער גיך.
איינס און צוויי
און איינס און צוויי,
וואַקסן אויס צוויי קליינע שיד.

זאגט דער שוסטער :

— שיכלעך גייט !

גייען שיכלעך אוועק,

וון די וועלט האט נאך אז עק.

גייען שיכלעך ארום,

וון דער שוסטער שיקט זיי אום.

גייען שיכלעך נאך ברויט,

גייען שיכלעך נאך זאלץ.

גייען שיכלעך ארום

פארן שוסטער ברענגען ארץ.

אינמאל נעמען שיכלעך גיין,

ביי א טויער בלייבן שטיין.

קלאפט דאס רעכטע שיכל : איינס.

קלאפט דאס לינקע שיכל : צוויי.

עפנט זיך א מיר פאר זיי.

זיצט א קינד דארטן אליין,
בארוועט, נאקעט, ווינד און וויי.

דארטן בלייבן שיכלעך שטיין,
וילן ערגעץ מער נישט גיין.

און דער שוטטער אויפן בארג
ווארט און ווארט,
און ווארט און ווארט.

יא, יא, יו, יע, יי

די יידישע צוגאב-שול

- דאנערשטיק, יאנקל לויפט שנעל. — ווהין לויפטו, יאנקל? — פרעגט עסטער.
- יאנקל: — וואָס הייסט ווהין? איד גיי אין דער יידישער צוגאב-שול.
- עסטער: — וואָס עפעס אין דער יידישער צוגאב-שול?
- יאנקל: — וואָס הייסט? איד בין דאָך אַ יידיש קינד, מוז איד קענען יידיש. מײן מאַמע. מײן מאַמע רעדן צווישן זיך יידיש, וויל איד אויך קענען רעדן יידיש.
- עסטער: — וואָס נאָך טוט איר אין דער יידישער צוגאב-שול? איר לערנט נאָך רעדן יידיש?
- יאנקל: — לײענען און שרייבן אויך. מיר זינגען יידישע לידער, מיר מאַכן פאַרשמעלונגען. מיר שפילן פיעסן אין יידיש. מיר גרייטן אַ יאַנטעוו צום נייעם יאָר. מיר שפאַצירן אין וואַלד, מיר שפילן זיך, מיר פאַרברענגען גוט.
- עסטער: — נעם מיר אויך מיט אין דער יידישער צוגאב-שול, מיר וועלן לערנען צוזאמען יידיש.
- יאנקל: — קום מיט מיר. לאַמיר העלפן בויען די יידישע צוגאב-שול.

שרייב ארויס אלע זוערטער, וועלכע דו קענט שוין.

שול אונזער

פון פרימאָרגן, פון באַגינען,
זשומען קינדערלעך, זוי בינען.
אַלע בויען, טוען, שאַפן,
גרויסע קוקן צו און גאַפן.

אונזער שול - אַ זועלט אַ נייע,
פול מיט יוגנט און אַ פרייע,
אַלע קינדערלעך, זוי איינע,
יונגע, מוטיקע און שיינע.

שפּריכווערטער :

אז מען זאל דיך גוט פארשטיין, דארפסטו שרייבן
שיין און ריין.

יעדעס וואָרט האָט זיך זיין אָרט.

א וואַנט-צייטונג

איך האָב געשריבן אַן אַרטיקל וועגן
דער צוגאַב-שול.

דו האָסט געצייכנט.

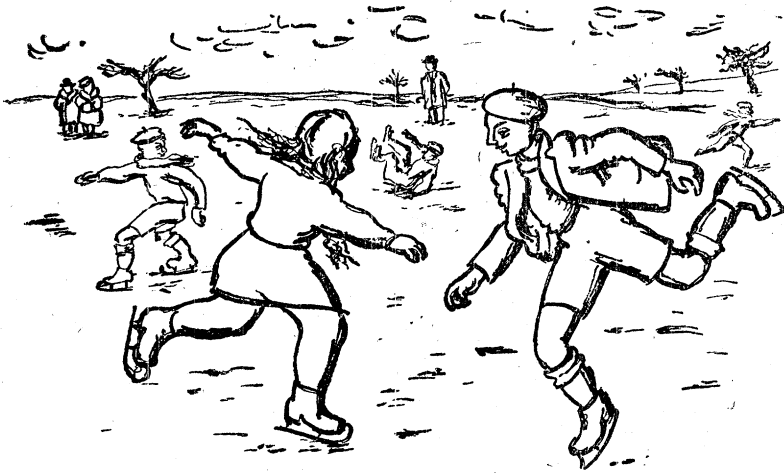
מאַרסעל האָט געקלעפט.

מיר האָבן די וואַנט-צייטונג שייך
באַפּוצט.

איך האָט שוין די צייטונג געזען?
אַלע קינדער האָבן געהאַלפן מאַכן
די וואַנט-צייטונג.

שרייב איבער :

צו ניי-יאָר האָט די מאמע געשענקט יאַנקלען א
יידיש ביכל. יאַנקל געפינט דארטן שיינע מייסעלעך.
ער לייענט זיי אַלע. א מייסעלע וועגן יונגע הערדן.
עס געפעלט יאַנקלען דאָס מייסעלע וועגן דער
רעוואָלוציע פון 14-טן יולי. וועגן רייוועס צום צאַפן-
פּאַס. מער פון אַלע מייסעלעך געפעלט יאַנקלען
דאָס מייסעלע וועגן מאַי-יאַנטעוון.

א פראָסט

א קארטער מאַג. עס פאַלט אַ שניי. די קינדער
 זענען אוועק זיך גליטשן. גרויסע מענטשן קוקן צו.
 ווי די קינדער גליטשן זיך. זיי פאַטשן בראַוואַ. די
 קינדער פאַרן, גליטשנדיק זיך און קוויטשען. כאַטש
 עס אייַ זייער קאַלט. ווילן די קינדער נישט אַהיים גיין.
 זיי ווינטשן, אַז דער שניי זאַל קיינמאַל נישט צעגיין.

שרייב אריין דעם „מש“ :

א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט,
 א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט,
 א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט, א פראָסט.

אֵי, אֵיִי, אֵו, אֵיִי, אֵוִי

דער ווינטער איז געקומען

דער ווינטער איז געקומען. אויפן טייך שווימען גרויסע שטיקער אייז. דער פראסט צופט די אויערן. אין דרויסן איז אלץ ווייס, באדעקט מיט שניי. קינדער שפילן זיך מיט שניי און מאכן א שניי-מענטש. נאך דער שפיל לויפט איין קינד נאָכן אנדערן אהיים. אין שטוב איז וואָרעם. דער אויוון איז אינגעהייצט.

אָ	בױם	—	אָן	עפֿל
אַ	טײַש	—	אַן	אױוון
אַ	שאַנק	—	אַן	אומגלײַך
אַ	טײַך	—	אַן	אינזל
אַ	מענטש	—	אַי	אײ
אַ	הערינג	—	אַן	אײוון

שפריכוואָרט:

אַ פֿאַטש פֿאַרגײַט, נאָר אַ וואָרט באַשטייט.

א קינדער-יאַנטעוו

צו ניי-יאַר גרייטן מיר א גרויסן יאַנטעוו. לאַנג פאַר דעם גרייטן מיר דעם פּראָגראַם. מיר אַרבעטן אויף טישן און בענק. אין אַלע ווינקעלעך ווערט פּרייסיק געאַרבעט. מיר גרייטן צו א גרויסן פּראָגראַם : מענץ, געזאַנג, פּיעסן, רעציטאַציעס. ווען אַלץ איז גרייט, קומען מיר יאַנטעוודיקע, פּריילעכע אין טעאַטער-זאַל. עס קומען פיל מענטשן. די פאַרשטעלונג הויבט זיך אָן. דער כאַד זינגט. מיר פירן אויס פּיעסן, מענץ, גימנאַסטיק און אַנדערע נומערן. טאַטעס און מאַמעס שעפּן נאַכעס פון זייערע קינדער. דער יאַנטעוו איז אונזער מאַטאָנע פאַר די עלטערן צום נייעם יאַר. נאָך דער פאַרשטעלונג ווינטשן זיך אַלע אַ גוט יאַר.

דערצייל : וואָס דו האָסט געזען אויף א קינדער-יאַנטעוו.

רעמעניש :

מיט וואָס זענען פעטש ענלעך
צו עפל ?

וואָס האָט אַמאָן אַמאָן אַמאָן :

טראכט צו זאצן צו די ווערטער :

שטויב — די וואנט איז פול מיט שטויב

פלוים —

רויז —

גרויס —

בוים —

טויער —

קרויט —

פארענדיק די ווערטער :

גאר קליין :

קליין :

גרויס :

קעפעלע

קעפל

קאפ

.....

.....

קנאפ

.....

.....

טאפ

.....

.....

סערפ

דער האָז זוכט זיין נאָז

איז דער ווינטער געקומען, האָט אַ ווינט אָנגעהויבן צו ברומען. איז געוואָרן שטאַרק קאַלט אין גרויסן וואַלד.

איינמאָל אין אַ טאָג, האָט דער פּראָסט אין וואַלד דערזען אַ האָז. האָט ער גענומען און אָפּגעפּרודן זיין נאָז.

האָט גענומען דער האָז און זיך שטאַרק צעוויינט: אויף אייביק אנטלאָפּן די נאָז, האָט ער געמיינט... פּלוצלינג זעט ער: לויפט אַן אייזל. פּרעגט ער אים: וווּ איז ערגעץ מיין נעז? מאַכט דאָס אייזל: — וויאָזוי קען איך וויסן, אַז ביי מיר האָט אױך דער פּראָסט מיין נאָז אָפּגעביסן. איך זוך שוין צוויי שאַ און מיין נאָז איז נאָך אַלץ נישטאָ.

גייען זיי און גייען, ביז זיי האָבן אַ פּוקס דערזען. האָט דער פּוקס זיי געגעבן אַ פּרעג: — וואָס וויינט איר מיט אַזוינע גרויסע פּרערן? דערציילט מיר, לאָמיר הערן.

זאָגן זיי: — וואָס קענען מיר דערציילן, אַז דער פּראָסט האָט צוגעכאַפט ביי אונז די נעז? באַקומט דער פּוקס אויף זיי ראַכמאַנעס און זאָגט: אויב איר וועט מיר געבן מאַטאָ-נעס, וועל איך געפינען אייערע נעז.

נישט ווייט פּון וואַלד שטייט אַ שטוב. אין דער שטוב וויינט אַ ייד, וואָס שמעקט מאַבאַק און זינגט אַ ליד. איז דער

פוקס געגאנגען צום ייד און האָט אים געזאָגט: ווען דו וועסט
 מיר געבן טאָבאָק אַ שמעק, וועל איך פון דיינע הינדער נישט
 טון קיין לעק. האָט דער ייד אים געגעבן טאָבאָק אַ
 שמעק, האָט יעדערער געגעבן אַ שמעק און אזא
 ניס, אַז ער האָט אָנגעהויבן דרייען מיטן עק און
 טופען מיט די פיס. דאָן האָט יעדערער דערפילט, אַז
 ער האָט אַ נאַן.

פראַגעס :

- (1) וואָס האָט דער פראַסט געטון דעם האָז ?
- (2) וואָס האָט דאָס אייזל דערציילט דעם העזל ?
- (3) וויאָנג זוכט דאָס אייזל זיין העזל ?
- (4) וויאָזוי האָבן דער האָז מיטן אייזל געפונען זייערע העזל ?

נאָר קליין :

קליין :

גרויס :

דער טיש	דאָס טישל	דאָס טישעלע
די לאַמפּ	דאָס לעמפל	לעמפעלע
דאָס פערד	דאָס פערדל	פערדעלע

מיט א נאָז און אַן א נעזל

ווען קינדער טרינקען מיכד	ווען קינדער טרינקען נישט
פון א גרויסער גלאָז,	קיין מילך
וואַקסן זיי געזונט	פון קיין גלאָז
מיט א שיינער נאָז.	און נישט פון קיין גלעזל —

ווען קינדער טרינקען מיכד	זענען זיי גרינגער
פון א קליין גלעזל.	פון א גרעזל.
וואַקסן זיי	און זיי בלייבן
מיט א קלענער נעזל.	אַן א נעזל.

א בריללע

טייערע לערערין,

איך קען פיינט נישט קומען אין שול,

ווייל איך בין קראַנק. איך פאָל זיך

צוזעקיילט. ווי נאָר איך אלס געהאָרט

לערן, אלס איך ווייזער קומען אין שול.

איך גרייס אלס קינדער.

ע"ל 200808

זינגען

איך	זינג
דו	זינג-סט
ער (זי)	זינג-ט
מיר	זינג-ען
איר	זינג-ט
זיי	זינג-ען

וואַשן

איך	וואַש
דו	וואַש-סט
ער (זי)	וואַש-ט
מיר	וואַש-ן
איר	וואַש-ט
זיי	וואַש-ן

שרייב אריין וואָס פעלט :

שרייבן

איך	שרייב
דו	-----
ער (זי)	-----
מיר	-----
איר	-----
זיי	-----

קלינגען

איך	קלינג
דו	-----
ער (זי)	-----
מיר	-----
איר	-----
זיי	-----

איד קען ציילן

מארשליד

איינס און צוויי,
און דריי און פיר,
וואס מיר זענען.
זענען מיר!

ניין און צען,
און עלף און צוועלף,
טרעפסט א פויער —
זאג אים: — „העלף!“

פינף און זעקס,
און זיבן און אכט,
נישט געוויינט.
און נישט געלאכט!

פליט א פויגל —
זאג אים: פלי!
טרעפסט א בלימל:
זאג אים: בלי!

קלוגע ענטפערס

א קעניג האט אמאל ארויסגעגעבן א באפעל, אז קיינער זאל נישט ארויסגיין אין גאס נאך צוועלף אזויגער ביינאכט. ווער עס וועט נישט פאלגן, וועט באשטראפט ווערן.

סאלדאטן זענען ארומגעגאנגען איבער די גאסן און
אפגעשטעלט אלע מענטשן. וואס גייען ארום שפעט
בינאכט.

איין נאכט האבן די סאלדאטן אפגעשטעלט דריי
מענטשן.

— שטייט! — האבן די סאלדאטן געזאגט. — ווער זענט
איר?

האט איינער געזאגט:

— דער קעניג קאן נישט אויסקומען אן מיר. ווען איר בין
מיט אים. זיצט ער ערנסט אויף דער שטול און בויגט איין זיין
קאפ, ווען איר הייס אים.

דער צווייטער האט געזאגט:

— ווען נישט איר, וואלטן דער קעניג און אלע רייכע
לייט פארפרוירן געווארן פון קעלט. זיי וואלטן נישט געקאנט
ארויסגיין פון הויז.

און דער דריטער האט געזאגט:

— ווען נישט איר, וואלטן דער קעניג און זיינע מינים-
טארן נישט געקאנט ארומגיין.

די סאלדאטן האבן מירע געהאט צו באשטראפן אוער-
כע וויכטיקע מענטשן און האבן זיי געבראכט אין פאלאץ.

דארטן האט זיך ארויסגעוויזן, אז איינער איז א שערער,
דער צווייטער — א שניידער און דער דריטער — א טוסטער.

א וואָך מיט אַרבעט

איך בין געזעסן זונטיק
און געטראַכט מאַנטיק
צו פאַרן דינסטיק,
האַב איך באַטראַכט מיטוואָך,
ווי קאַן מען פאַרן דאַנערשטיק,
אַז פרייטיק איז שוין באַלד שאַבעס.

דער זייגער

דער זייגער וועקט מיר אַויה	ער ציילט פון איינס ביז צוועלף —
איז שול אַריין צו גיין —	ער קען נישט מער —
אַבער ער אַליין	אַבער איך קען ציילן
בלייבט אין דער היים.	אַסאך מאַל מער.

פּוֹל — פּוֹל

דער קויש איז פּוֹל מיט עפּל.
איך האָב פּוֹל נישט אין מיין טאַש.

זש

זשומען די בינען אין בינשמאק.
 שלאָף-זשע איין מין קינד.
 וואָס-זשע ווילסטו. זשאַמעלע ?
 זשעראַר איז אַ גוטער שילער.
 די קינדער שרייען אזוי שטאַרק, אז עס
 ציטערן אזש די ווענט.
 זשאַבעס שפּרינגען אין סאַזשלקע.
 זשערמען און זשעני זענען צוויי כאַווערמעס.
 הערמ-זשע קינדער, אונזער ליד.

שרייב איבער :

זשאַמעלע איז אַ קליין יונגעלע,
 צו הינגן זשאַנגל,
 זשאַבאָס שפּרינגען אין אלסאָס.

א ווייז :

מאַמע : — גיטעלע. האַסטו שוין אויסגעקאַכט די אייער אויף
 שימער ?
 גיטעלע : — ניין. מאַמע, די אייער קאָכן זיך שוין אַ האַלבע
 שאַ און זיי זענען נאָך אלץ האַרט.

אז מען עסט נישט, איז מען גרין!

האָט די לערערקע נאָמאַשע
דינקען איינגערוימט אַ סאָך:
— ווער עס עסט נישט איר
די קאַשע,
וועט נישט עסן קיין
קאַמפּאַט!

נעמט שוין דינעלע פאַמעלעך,
מוט אַ רוק צו זיך דעם
טערער,
מיטן לעפעלע — אַ שטעק,
מוט אַ לעק און לייגט
אָועק.

זאָגט דער דאַקטער: — נו, מיין פריינט,
וואָס-זשע עסטו נישט? — כּדאַב פיינט,
„פיינט“ אָהער און „פיינט“ אָהין —
אז מען עסט נישט, איז מען גרין!

אַלע קינדער זענען גראַן,
נאָר איין דינע,
בלויז איין דינע,
איז אַ גרינע —
גרין ווי גראַן.

אַלע קינדער עסן קאַשע —
און קאַטלעטן און פירע!
נאָר איין דינע —
בלויז איין דינע —
וואָס מען גיט איר, איז
איך „פע“

שפּריכוואָרט:

ער וויל דאָס טעלערל פון הימל.

צוויי פוילע

צוויי פוילע זענען געלעגן און גארנישט נישט געטון.
גיט צו צו זיי איינער און פדעגט ביי איין פוילן :

— וואס טוסטו ?

ענטפערט דער פוילער :

— גארנישט.

פדעגט יענער ביים צווייטן פוילן :

— און וואס טוסטו ?

ענטפערט דער צווייטער :

— איד העלף אים.

שפריכווארט

אז מען איז פויל, האט מען נישט אין מויל.

א בעלעמער וויז :

לערער : — ווו געפינט מען דעם העלפאנט ?

שילער : — דער העלפאנט איז אזא גרויסע כאיע.

אז ער ווערט קיינמאל נישט פארלוירן.

ארום וואס דרייט זיך די ערד

ביינאכט ?

א לערער האט דערקלערט די קינדער, אז די

ערד דרייט זיך ארום דער זון. הויבט זיך אויף

א זשאקעלע און שמעלט דעם לערער א פראגע :

— און ארום וואס דרייט זיך די ערד ביינאכט.

ווען די זון איז נישטא ?

דזש

דאס פארבלאנדזשעמע מיידעלע
די מאשינען רוישן. הודזשען

דער - די - דאָס

דער הונט בירט	די קאץ נאָשט	דאָס קינד שלאָפט
דער שניי פאלט	די בלום בליט	דאָס אויער הערט

שרייב אריין דער, די אָדער דאָס :

פּוֹט	באַנק	אַיזל
האַנט	וואַלד	פּוֹכס
אַויג	פּעלד	מאַלפּע

די זון און די קינדער

די זון איז פארוויינט. דאָס פאָנים ביי איר איז פארצויגן.

זי האָט אריינגעקוקט אין פענצטער צו די קינדער.
איז דאָס פענצטער פארהאקט. די שויבן פארשטויבט, פארשמוצט.

די זון וויל אריינקומען צו די קינדער, אבער דער
שטויב און דער שמוץ לאָזן נישט.
— זון! זון! מיר ווילן זון! — רופן די קינדער.
— קינדער, קינדער, איד וויל צו אייך! — רופט די
זון.

די שמוציקע שויבן פארשמעלן די שיין, לאָזן נישט
הורך די שטראַלן.

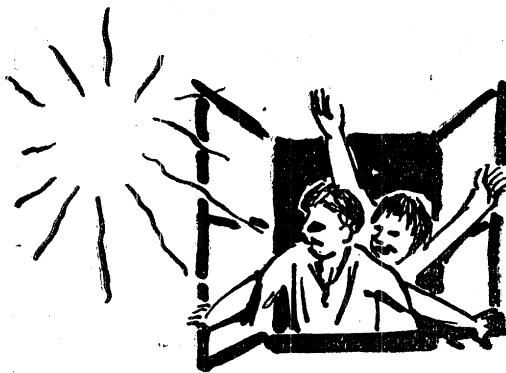
— לאַמיר אויסוואַשן די שויבן! לאַמיר עפענען די
פענצטער! — זאָגן די קינדער.

גערעדט און געטון פאַרקאַטשעט די אַרבל, געעפנט
די פענצטער, אויסגעווישט די שויבן.

די זון האָט אַריינגעלויכטן און זיך צעשמייכלט.
צוזאַמען מיט די קינדער געלאַכט...

די זון האָט ליב צו זיין מיט די קינדער.
און די קינדער קאַנען אָן דער זון פּריילעך נישט
זיין.

און אזוי איז זיי אַלעמען גוט.

דזין, דזין, דזין און דזין, דזין, דזין, דזין.
 קלינגען זילבער-גלעקלעך.
 דזין, דזין, דזין און דזין, דזין, דזין, דזין.
 וואס דערציילן גלעקלעך ?

דזין, דזין, דזין, פון ווייטן לאנד.
 ברענגען מיר אין צויבער-לאנד.
 קינדער-טרוימען גאלדענע.
 קינדער-טרוימען גאלדענע.

איד מאך - כ'מאך

שרייב אריין :

_____	איד לערן	_____	איד שפילן
_____	איד מאנץ	_____	איד ווילן
_____	איד פייה	_____	איד שרייבן
_____	איד ברום	_____	איד זינגן

אסאך :

איינס :

די הינט	דער הונט
די קעץ	די קאץ
די קינדער	דאס קינד

דאָס ביכעלע

א.

אין אַ שטוב אויף אַ טיש איז געלעגן אַ ביכל.
איז אָבער אין שטוב קיינער נישט געווען און דאָס ביכל
נישט געהערט און נישט געזען.

וואָס-זשע וועט עס אזוי ליגן ?

האָט דאָס געגעבן אַ מאַך — האָפּ ! און פון טיש אַ
שפרונג אַראָפּ. און צום פענצטער געגעבן אַ לויף און אַרויס-
געקוקט אויפן הויף.

אויפן הויף האָט דאָס ביכל דערזען אַסאך קינדער און
אַלע זענען געווען פאַרטון אין אַ שפּיל.

איז דאָך דאָס ביכל גרינג.

האָט דאָס געטון אַ שפרונג.

און איינס. צוויי. און דאָס ביכל איז שוין געווען אויפן
הויף און זיך אַריינגעשטעלט צווישן אַלע קינדער.

ב.

האָבן די קינדער אָפּגעשטעלט די שפּיל. און זיך אַרום-
געשטעלט אַרום דעם נייעם גאַסט — דעם ביכל.

האָבן די קינדער געפרעגט ביי דעם ביכל :

— וויאָזוי הייסטו ?

— וויאָזוי איך הייס ? יידיש איז מיין נאָמען ! — האָט דאָס

ביכל געענטפערט.

האָבן זיך די קינדער איבערגעקוקט איינס מיטן אנדערן.
און כאַטש זיי זענען אַלע געווען יידישע קינדער, האָבן זיי
נישט פאַרשטאַנען. וואָס דאָס ביכל מיינט. ווייל זיי האָבן

קינס גישט געקענט לייענען קיין יידיש. נאך צווישן די
קינדער איז געווען איין יינגל. אן עלטערער, וואס האט יא
פארשטאנען און געקענט לייענען יידיש.

האט דאס יינגל, וואס האט געהייסן מיכל,
א טאנץ געטון : אך, א יידיש ביכל :

און דאס יינגל האט זיך אוועקגעזעצט אויפן גראָן. און
ארום אים — אין א דאָר אלע קינדער, און דאָס יינגל מיכל
האט גענומען דאָס ביכל און האָט אָנגעהויבן צו לייענען די
שיינע לידלעך און מייסעס, וואָס זענען אין דעם יידישן ביכל
געווען אויפגעשריבן.

די קינדער זענען געזעסן מיט אָפענע מילעך און זיך
איינגעהערט, וואָס דאָס יינגל מיכל דערציילט זיי פון דעם
יידישן ביכל.

..

אז ער האָט שוין געהאָט אויסגעלייענט דאָס גאַנצע
ביכל, און עס איז די קינדער שטאַרק געפּעלן געוואָרן, האָבן
זיי דעם יינגל געפרעגט, וויאָזוי ער האָט זיך אויסגעלערנט
לייענען יידיש, האָט זיי מיכל געענטפּערט :

— איך גיי אין דער יידישער שול :

— מיר ווילן אויך גיין אין דער יידישער שול : — האָבן

אלע קינדער א זאָג געטון.

אז דאָס ביכל האָט דאָס דערהערט, וואָס די קינדער האָבן
געזאָגט, האָט דאָס געגעבן א שפרונג און זיך אוועקגע-
שטעלט דאָס ערשטע אין דער ריי און א זאָג געטון צו די
קינדער :

— קומט, יידישע קינדער, וועל איך אייך פירן אין דער

יידישער שול.

און שײן איז געווען צו קוקן.
 ווי דאס ביכל האט די קינדער געפירט
 און אין דער יידישער שול מארשירט.
 אז דער לערער האט דערזען אזויפיל קינדער, האט ער
 א פרעג געטון :

— וואס ווילט איר, קינדער ?

און אלע קינדער האבן געענטפערט :

— מיר ווילן קענען יידיש !

פון דעמאלט אן האבן אנגעהויבן צו קומען אין שול
 אריין אסאך, אסאך יידישע קינדער, ווייל אלע, אלע האבן
 געוואלט קענען לייענען און שרייבן יידיש.

איר	בין	מיר	זענען
דו	ביסט	איר	זענט
ער (זי)	איז	זיי	זענען

פארענדיק די זאצן :

איר בין א יידיש קינד

דו

ער

זי

מיר יידישע קינדער

איר

זיי

דריי פוילע ברידער

אונטער א קארשנבוים ליגן דריי ברידער, איינער פוילער פון דעם אנדערן.
זאגט איינער :

— אך, ווען עמיצער וואלט געקומען און וואלט אפגע-
ריסן די קארשן פון בוים און אונז אין מויל אריינגעלייגט,
וואלט געווען גארנישט שלעכט.

ענטפערט אים דער צווייטער :

און איד וואלט געוואלט, אז די קארשן זאלן זיך אליין
רייסן און זאלן פאלן גלייך אין מויל אריין.

דער דריטער ברודער האט א גענעץ געטון און געזאגט:

— ברידער, ווי פוילט איר זיך דאס נישט אזויפיל צו
רעדן :

גאר קליין :

דאס בערעלע

שחייב אריין :

.....
.....
.....
.....

קליין :

דאס בערל

.....
.....
.....
.....

גרויס :

דער בער

די שווערד

די פלאש

דער שוד

דאס ליד

פרייע ארבעט

איד בין א קינד פון פרייער ארבעט.
שטיי איך אויף גאנץ פרי :
איז די ארבעט א באפרייטע.
איז א פרייד די מי.

רופט דאס פייפל מיך אויף ארבעט.
בין איך שטענדיק גרייט :
איז די ארבעט א באפרייטע.
ארבעט זיך מיט פרייד.

טראַט צו טראַט און וואַרט צו ווערטער.
מענטשן און א צאל :
היי כאוויירים, צו דער ארבעט
אלע מיטאמאל :

די פאבריקן הודזשען, הודזשען.
שווינדלט ראָד גאָך ראָד :
היי כאוויירים, צו דער ארבעט —
א מינוט א שאַד :

יעדנס טון און יעדנס שאפן.
יעדער אויגנבליק, —
היי כאוויירים, אנווער ארבעט
איז פאר אונז א גליק.

א שטיקל ברויט

— מאמע, גיב מיר א שטיקל ברויט !
 — גיי, מיין קינד, צום בעקער, וועט ער דיר אויסבאקן
 א ברויט !
 — בעקער, בעקער, באק מיר אויס א ברויט !
 — גיי, מיין קינד, צום מילנער, וועט ער דיר געבן מעל,
 וועל איך דיר אויסבאקן א ברויט.
 — מילנער, מילנער, גיב מיר אביסל מעל !
 — גיי, יינגעלע, צום פויער, וועט ער דיר געבן ווייץ,
 וועל איך עס אפמאלן און וועל דיר געבן מעל.
 — פויער, פויער, גיב מיר אביסל ווייץ !
 — גיי, יינגעלע אין פעלד, געפין דארטן זאנגען און
 ברענג זיי צו מיר, וועל איך זיי אויסדרעשן און געבן
 דיר ווייץ.
 איז דאס קינד געזאנגען אין פעלד און געפונען דארטן
 זאנגען, ער האט זיי געבראכט צום פויער, האט דער
 פויער זיי אויסגעדראשן און געגעבן אים אביסל ווייץ.
 פון פויער איז ער אוועק צום מילנער אין מיל, און
 פון מילנער — צום בעקער אין בעקעריי, אזוי האט ער
 געקראגן זיין שטיקל ברויט.

עס איז — ס'איז

מען האט — מ'האט

שרויב אריין :

.....	עס פליט	מען לויפט
.....	עס קלינגט	מען עסט
.....	עס שווימט	מען דארף

נישט געשטויגן, נישט געפלויגן

זומער אונט אין דער פרי
 איז א שניי גענאנגען.
 און אויף א געברענטער שטרוי
 איז א בער געהאנגען.

האט א פאזע איינגעשפאנט
 העכט א פאר אין צעבער
 און ביי יאשקען אויף דער נאז
 הענגט א לונג און לעבער.

הערט א מייסע, קינדערלעך,
 הערט מיט נאז און אויגן.
 איבער באַנע יאכנעס דאך
 איז א קו געפלויגן.

אויף א בוים געטאנצט א שער
 האבן גענו און ציגן.
 און א קאץ האט זיך געזעצט
 אויסמערקן די פליגן.

דאס איז עמעס, דאס איז עמעס —
 דאס איז עמעס אלץ געווען.
 דאס איז עמעס, דאס איז עמעס —
 דאס האב איך אליין געווען.

אין דעם - אינעם
 פון דעם - פונעם
 אויף דעם - אויפן

הינטער דעם - הינטערן
 אונטער דעם - אונטערן
 איבער דעם - איבערן

אלעף ביים גימל -

אויף מיין קינד א זיסער דרימל ;

דאלעד. היי וואו -

אויף מיין קינד א זיסער שלאף ;

זאיען בעס מעס -

טאג און נאכט איז א מעסלעס ;

יוד קאף. כאף -

קומט די נאכט, קומט אן דער שלאף ;

לאמעד, מעס נון -

קומט דער טאג, גייט אויף די זון ;

סאמעך, עיען, פי" -

טוט דאס הענדעלע א קריי ;

פי"י, צאדיק, קוף -

צו דער ארבעט טוט א רוף ;

רייש, שין, טאף -

שלאף, מיין קינד, שלאף ;

הענעד לאזט אייך גריסן

- הענעד, וועק מיר אויף !
- שוין אויפגעוועקט, באלעבאס-לעבן, איר קאנט שוין אויפשטיין.
- הענעד, גיס מיר אפ די נעגל !
- שוין אפגעגאסן, באלעבאס-לעבן.
- הענעד, רייב מיר איין די פלייצעס מיט שפירט !
- שוין איינגעריבן, באלעבאס-לעבן.
- הענעד, טו מיר אן די הויזן, די שטעקשיך !
- שוין אנגעטון, באלעבאס-לעבן.
- הענעד, גרייט צום טיש !
- שוין געגרייט, באלעבאס-לעבן.
- הענעד, שטעל ארויף דאס געבראטנס, מיט די פיש, מיטן לאקשן-קוגל, מיטן מייערן-צימעס, מיט דער געפיל-טער קישקע, מיט צוויי פלעשער וויין, מיט א פלאש בראנפן, א שיסל וויינטרויבן און א טעלער מיט גיס.
- שוין ארויפגעשטעלט, באלעבאס-לעבן.
- ה-ם-ם, קאנטט שוין גיין, הענעד, עסן וועל איך שוין א ליין.

פראגע :

פארוואס האט דער באלעבאס
צום סוף אוועקגעשיקט הענעכן ?

שפריכווארט :

דער זאטער גלויבט נישט דעם
הונגעריקן.

דער געטרייער הונט

א פויער האט געהאט א הונט. דער הונט האט זייער שטארק ליב געהאט זיין באלעבאם. ווהיזן דער פויער פלעגט גיין אדער פארן. פלעגט דער הונט נאכלויפן. איינמאל האט דער פויער געדארפט עפעס האבן אין שטאט. ער האט זיך געזעצט דייטן אויף א פערד. האט אונגעקעלייגט לעבן זיך א ביימל מיט געלט און איז אונגעקעפארן. דער הונט איז געלאפן נאך אים.

פלוצלינג האט דער הונט אנגעהויבן צו האוקען. דער פויער איז געפארן ווייטער. דער הונט האט נאך שטארקער געהאוקעט. אבער דער פויער האט אים אונגעקעמדיגן מיט דער בייטש. דער הונט האט זיך געווארפן אויפן פערד און אנגעהויבן צו בייסן. דער פויער האט געמיינט, אז דער הונט איז מעשוונע געווארן. האט ער זיך דערשראקן. ער האט ארויסגענומען זיין רעוואלוער און האט געשאסן דעם הונט. דער פארווונדערטער הונט איז אפגעלאפן עטלעכע טריט און אנידערגעפאלן מויט.

דער פויער האט זיך אומגעקערט עטלעכע טריט צו זען. צי דער הונט איז שוין מויט. און וואס האט ער געווען? דער הונט איז געלעגן א טויטער און אונטער אים איז געלעגן דעם פויערס ביימל מיט געלט. דער הונט האט געוואלט ווייזן דעם פויער. אז ער האט פארלוירן דאס געלט. אבער דער פויער האט אים נישט פארשטאנען. דעם פויער האט זייער באנג געטון. אבער ס'איז שוין געווען צו שפעט.

שפריכווארט :

כאפ נישט די פיש פאר דער נעץ.

דער גערטנער

אינמאל האט א גערטנער געכאפט א קליין פייגעלע
און עס געוואלט טויטן.

האט דאס פייגעלע זיך אנגעהויבן בעטן ביי אים :
— מענטש, איך בין אזא קליינס, אזא שוואכס, אויף
וואס טויג איך דיר ? לאז מיך אָפּ, וועל איך דערפאר דיר
אויסלערנען אזוינס, וואָס וועט דיר פיל נוצן ברענגען.
— גוט — האט דער גערטנער געזאגט — לערן מיך אויס
וועל איך דיר אָפּלאָזן.

— הער זיך איין, מענטש : — צוויי זאכן דארפסטו
געדענקען :

ערשטנס, זאלסטו נישט גלויבן אין דעם, וואָס איז קעגן
דעם מענטשנס פארשטאנד.

צווייטנס, זאל דיר נישט כאַנג מן דאָס, וואָס דו האַסט
שוין פארלוירן.

אַט די צוויי זאכן, אז דו וועסט געדענקען, וועט דיר זיין
גוט, ווי די וועלט.

דער גערטנער איז געבליבן שטארק צופרידן פון אזוינע
קלוגע רייד און אפגעלאזט דאָס פייגעלע אויף דער פריי.

דאָס פייגעלע איז ארויפגעשפרונגען אויפן שפיץ פון
העכסטן בוים און אראפגעזונגען :

— איי, דו מענטש, וואָס דו האַסט אנגעווירן, וואָס דו
האַסט פארלוירן :

— זיי וויסן, אז אינעווייניק איז מיין בוך איז דא א
בריליאנט גרעסער פון א גענוז איי, ווען דו וואַלסט מיך
געהארגעט און אים ארויסגענומען, וואַלסטו געווען גליקלעך.
אז דער גערטנער האט עס דערהערט, האט אים שטארק

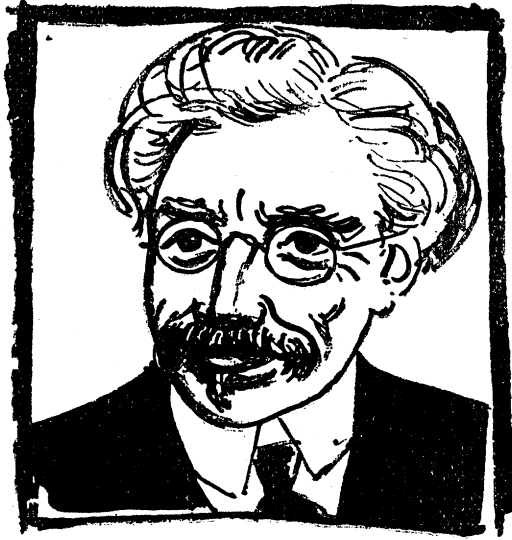
פארדראסן, וואס ער האט אפגעלאזט דאס פייגעלע. ער
 איז צוגעלאפן צום בוים און אנגעהויבן בעטן עס :
 — קום צו מיר, פייגעלע, איך וועל דיר טייער האלטן.
 איך וועל דיר היטן, ווי דאס אינג אין קאפ. קום אראפ צו
 מיר, מיין פייגעלע !

— א זעסטו — האט דאס פייגעלע געענטפערט — האסט
 שוין פארגעסן די גאנצע לערע ! דו גלויבסט, אז ביי מיר
 אין בויד איז דא א בריליאנט די גרויס פון א גענוז איי.
 — ווען איך אין גאנצן בין קוים אן איי די גרויס... ווייטער
 האב איך דיר געלערנט, אז עס טאר דיר נישט פארדריסן
 אויף דעם, וואס מען האט שוין פארלוירן... און דו : ...
 און ביי די ווערטער האט דאס פייגעלע א פאך געטון
 מיט די פליגל און איז אוועקגעפלוין.

שפריכווערטער :

- 1) געבראמענע טייבעלעך פליען נישט אין מויל אריין.
- 2) ער רירט זיך, ווי א בלייענער פויגל.
- 3) ארבעט ברענגט ברויט, פוילקייט ברענגט נויט.

א שניידער און א פרעסער

מיין ברודער עליע און זיין כאווער פיניע ארבעטן אין צוויי באזונדערע פאבריקן. איינער איז א שניידער. דער אנדערער איז א פרעסער. א שניידער דארף נישט נייען מיט די הענט. ער שטעפט אויף דער מאשין. דאס דארף מען אבער אויך קענען. עס שטעפט זיך נישט אליין.

וויאזוי האט זיך מיין ברודער עליע אויסגעלערנט שטעפן? מען האט אים געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך. ער זאל זיי איבערגיין הין און צוריק עטלעכע מאל און איז געווארן א שניידער. אויף מארגן האט ער שוין געשטעפט. פיניען האט מען אויך אוועקגעזעצט ביי דער מאשין. ווי עליען. מען האט אים אויך געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך. ער זאל זיי איבערגיין הין און צוריק מיט דער מאשין. טוט ער אבער אלץ כאפנדיק. האט זיך געטראפן

מיט אים אן אומגליק — ער האט אין איילעניש פארטשעפעט
דעם לינקן ארבל פון וועסטל צו דער מאשין. א גליק
כאטש, וואס נישט די האנט, ווי-ווי, וואס מען האט זיך
אנגעלאכט פון אים !

פיניע גייט אדעק אין אן אנדער פאבריק און שטעלט
זיך דארט פאר א פרעסער, אן אונטערפרעסער דערווייל. אן
ער וועט זיך אויסלערנען די ארבעט, וועט ער גיין העכער
און העכער. דערווייל ווערט נאך פיניע גוט פארשווארצט
און אלץ איבער זיין טעווע, וואס ער האט ליב אלץ צו טון
כאפנדיק, ער קומט אלע טאג אהיים א צעברייטער.

אינמאל איז ער געקומען מיט א צעקאליעטשעטער
נאן, וואס איז די מיסע ? ער האט זיך ביים פרעסן אפגעברייט
די נאן, ווי קומט דאס פרעסל צו זיין נאן ? לאזט זיך אויס,
אן פיניע האט גאר געזוכט א שטיקל ארבעט, האט ער זיך
אנגעבויגן הארט צום טיש און געטראפן מיטן שפיץ נאן
אויפן אנגעגליטן פרעסל.

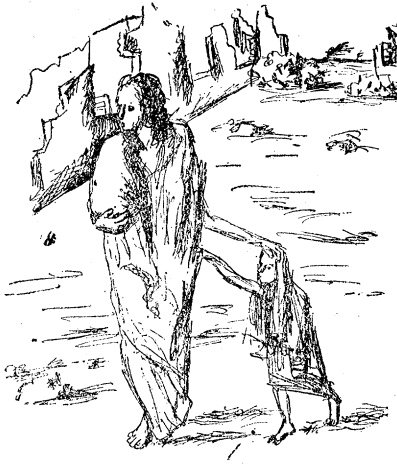
נאך פיניע איז א מענטש, וואס זארגט נישט, מיט דער
צייט וועט ער זיך אויסלערנען און וועט גיין העכער און
העכער.

פארשטיי די ווערטער :

טעווע — געווינהיים, כאראקטער, צעקאליעטשעט — פארווונ-
דעט, צעשלאגן, הארט צום טיש — נאענט צום טיש, גיין
העכער און העכער — זיך בעסער אויסלערנען די ארבעט.

פראגעס :

וויאזוי איז עליע געווארן א שניידער ? פארוואס איז
פיניע געווארן א פרעסער און נישט קיין שניידער ?

מילכאָמע און שאַלעם

אויף דעם גרויסן יארד אין דער כינעזישער שטאָט
שטייט כאַנג-פע דער נאָר און זעט, ווי טרופן זעלנער,
באוואָפנטע מיט שווערדן און ביקסן לאָזן זיך אין וועג
אַריין.

וונדערט זיך כאַנג-פע און פרעגט :

— וואָס זאָל דאָס באַדייטן ?

ענטפערט אים דער אוילאָס :

— דאָס מאַרשירן די זעלנער אוועק אין דער מילכאָמע.

פרעגט כאַנג-פע ווייטער :

— וואָס טוט מען אין דער מילכאָמע ?

זאָגט מען אים :

— אין דער מילכאָמע האַרנעט מען מענטשן. מען

מאַכט אַ טעל פון פעלדער און וועלדער, פון פרוכטן און

טוועק. מען פאַרברענט דערפער און שטעט. מען מאַכט

באַרעוו לענדער און פעלקער.

שאַקלט כאַנג-פע מיט זיין זילבער-גרויען קאַפּ און

צוויי גרויסע פערל-טרערן קייקלען זיך אַראָפּ אויף זיינע

באַקן און ער פרעגט :

— פארוואס און צו וואס טוט מען דאס אלץ ?
 ענטפערט דער אוילאם :
 — קעדיי צו מאכן שאַלעם.
 טראכט ער און זיינע טיפע, פארבאלעמטע אויגן קוקן
 ווייט-ווייט און ער זאגט :
 — וואָלט נישט געווען לייכטער, אז מען זאל מאַכן
 שאַלעם, איידער עס קומט צו סרייפעס און שלאַכטן ?

פאַרשטיי די ווערטער :

אויילאָם — מאַסע, האַרגענען — מוילן, כאַרעוו מאַכן —
 פאַרניכטן, אומברענגען, טווע — קאַרן, ווייז, גערשטן,
 א.א.וו. מילכאַמע — קריג, אַ טעל מאַכן — צו נישט
 מאַכן, פאַרניכטן, שאַלעם — פּריון.

א גוטע נאכט

לאנגע ווינטערדיקע נעכט, היי און ברויט און וויין געקויפט,
 ווייסע שמראַלנדיקע טעג, איינגענייט דאָס לעצטע געלט,
 כּהאַב איינגעשפּאַנט מיין פּערד, אַנגעטון זיך אין אַ פּעלץ,
 געלאָזן זיך אין ווייטן וועג, מויל און אויערן פאַרשטעלט.

נישט גערירט פון שמוג קיין זאך,
 טיר און לאָרן נישט פאַרמאַכט,
 זיך אַ ניג געטון צום שוועל
 און געזאָגט : אַ גוטע נאַכט.

איך	וועל	שפילן
דו	וועסט	שפילן
ער	(זי) וועט	שפילן
מיר	וועלן	שפילן
איר	וועט	שפילן
זיי	וועלן	שפילן

איך	וועל	עסן
דו	וועסט	עסן
ער	(זי) וועט	עסן
מיר	וועלן	עסן
איר	וועט	עסן
זיי	וועלן	עסן

פארענדיק די זאצן :

איך	וועל	קלינגען
דו	
ער	(זי)	
מיר	
איר	
זיי	

שרייב אריין וואס עס פעלט :

איך	וועל	ארבעטן
דו	ארבעטן
ער	(זי)	ארבעטן
מיר	ארבעטן
איר	ארבעטן
זיי	ארבעטן

וואס קאן הענגען און גיין

גיין און שטיין.

שטיין און ליגן.

און זאגן א ליגן ?

(א זייגער)

רעטעניש :

דאקטער בראַקטערס רעצעפטן

מאכט נישט א יינגעלע די רעקציעס, שעמט ער זיך צו מאַרננס גיין אין שול אַרײַן. שטייט ער אויף אין דער פרי און קלערט: וואָס טוט מען? קומט אָן די מאמע, זעט איר יינגעלע, זיצט אין בעטעלע אַ פאַרטראַכטער, פּרעגט זי:

— וואָס טוטטו זיך נישט אָן, יאַנקעלע?

פאַלט יאַנקעלען אײַן אַ געדאַנק און ער זאָגט:

— אײך בין נישט געזונט.

— דער קאַפּ טוט דיר וויי?

— דער בויך און די פיס אײך.

די מאמע טאַפּט יאַנקעלען דעם שטערן, קוקט אים

אַרײַן אין די אויגן, אין העלזל און זאָגט:

— פאַרפאַלן, מען וועט מוזן מיט דיר אַרײַנגיין צו אַ

דאָקטער.

אַ דאָקטער איז אַ דאָקטער, יאַנקעלע האָט נישט מורע.

ער טראַכט זיך: וואָס וועט ער מיר טון, דער דאָקטער, —

פאַרשרייבן ביטערע פילן? מיילע, אַלץ בעסער, ווי גיין אין

שול אַרײַן און דער רעדער זאָל אים עפעס פּרעגן און ער

זאָל נישט וויסן, וואָס צו ענטפערן.

אַז יאַנקעלע איז געקומען צום דאָקטער, האָט ער אים

פריער גוט באַטראַכט, אַרײַנגעקוקט אין האַלז, אין די אויגן

און גענומען דערנאָך אויספּרעגן:

— וואָס טוט דיר וויי?

— דער קאַפּ.

— נישט מער, ווי דער קאַפּ?

— די נאַז, דער האַלז, דער בויך און די פיס אײך.

— אַלץ מיטאַמאַל?

— יא, אַלץ מיטאַמאַל.

רעדט ער נישט, דער דאקטער, קיין וואָרט, נעמט און שרייבט עפעס אָן אויף אַ פאַפירל און גיט עס דער מאמען. — אָט דאָ פאַרשרייב איך אייך צימש. גיט אים אַלע שאַ אביסל צימש. נאָר געדענקט, וואָס מער צימש איז בעסער. נעמט די מאמע דאָס פאַפירל און גייט מיט דעם אין אפטייק. הייבט מען מיט די פלייצעס.

— מיר האבן נישט קיין צימש.

גייט זי אין אַ צווייטער, אין אַ דריטער און אין אַ פערטער אפטייק, ווונדערט מען זיך:

— צימש? נאָך קיינמאל נישט געהערט פון אזא רעצעפט.

דערמאָנט זיך די מאמע, און ערנעץ איז דאָ אַן אַלטער אפטייקער, אַ גרויסער ווייסער, פאַרט זי אַריבער צו אים און פרעגט אים:

— איר האָט עפּשער צימש?

קוקט ער זי אָן.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ רעצעפט?!

וויינט זי אים דאָס פאַפירל.

צעלאַכט ער זיך, דער אַלטער און זאָגט:

— אַהא! — אויב דאָס איז פון דאָקטער בראַקטער, ווייס

איך שוין.

און ער הייסט דער מאמען לייענען צימש פאַרקערט.

אויף צוריק הייסט עס.

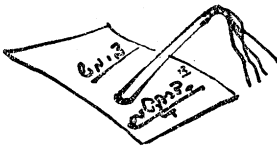
די מאמע איז געקומען צו לויפן אַ בייזע אַהיים און

געוואַלט יאַנקעלען דערציילן, און דער דאָקטער האָט אים

פאַרשריבן שמיץ, נאָר זי האָט אים שוין נישט געטראָפן.

דאָס יינגעלע האָט זיך אַליין באַטראַכט און געכאַפט די

העפטן מיט די ביכלעך און אַנטלאָפן אין שול אַריין.

די צוועלף מאָנאַטן פון יאָר

יוני, יולי, אויגוסט —

דער זומער איז פאַרביי.

סעפטעמבער, אָקטאָבער, נאָוועמבער —

נאָך האַרבסט פאלט באַלד אַ שניי.

דעצעמבער, יאַנואַר, פעברואַר —

ווינטער — פראַסט און קעלט.

מערץ, אַפּריל, מאי —

פּרילינג גרינט אויף דער וועלט.

דער פּילאָזאָף און דער פּויער

אן אלטער געלערנטער, אַ פּילאָזאָף האָט געדאַרפט
אַמאָל אַריבערשווימען אַ טייך. האָט ער געדונגען אַ פּויער
מיט אַ זעגל-שיפּל.

דער טאָג איז געווען שיין, דער הימל לויטער און דער
טייך בלוין. וואָס-זשע האָט דער פּילאָזאָף מוידע : נאָרנישט.
פאַרן אַזוי דער פּילאָזאָף און דער פּויער אויפן שיפּל.
און דאָס שיפּל גליטשט זיך שטיל, אַ מעכאַניק. דער פּילאָ-
זאָף קוקט אויפן הימל און דער פּויער — אין וואַסער.
מאַכט דער פּילאָזאָף צום פּויער :

— פּילאָזאָפּיע קענסטו ?

דער פּויער האָט נישט געוואָסט, וואָס דאָס איז אַזוינס.
זאָגט ער איינפאַך : ניין.

— אויב דו קענסט נישט, פּויערל, קיין פּילאָזאָפּיע, —

מאכט דער פילאָזאָף — האָסטו אַ העלפט פון דיין לעבן
פארלוירן. אַ שאַד !

— און מאַטעמאטיק ווייסטו אויך נישט ?

— ניין. — זאָגט דאָס פויערל פארשעמט.

— איי. איי. — זאָגט דער פילאָזאָף — און געשיכטע מיט-

טאַמע קענסטו אויך נישט — האָסטו דריי פערטל פון דיין
לעבן ברודערל. פארלוירן.

דערווייל האָט דער הימל גענומען זיך איינוויקלען אין
וואַלקנס און די זון האָט זיך וווּ באהאלטן. ס'איז געוואָרן
פינצטערער און פינצטערער. אַ שטאַרקער ווינט האָט גע-
נומען יאָגן פון יענער זייט, וווּ די זון איז אונטערגעגאַנגען.
דאָס שיפל איז געשפרונגען פון איין כוואַליע אויף דער
צווייטער. אַט וועט דער ווינט עס איבערקערן.

דער פילאָזאָף איז געזעסן און האָט זיך אָנגעהאלטן
ביים מאַגל פונעם פויער און האָט שטיל געמורמלט אַ
טפילע.

— שווימען קענט איר ? — האָט איינפאך געפרעגט דער
פויער דעם פילאָזאָף.

— ניין. — ענטפערט דער געלערנטער דערשראָקן.

— האָט איר דאָס גאַנצע לעבן פארלוירן. הער פילאָזאָף.

— האָט דויך געענטפערט דער פויער.

פארשטיי די ווערטער :

מעכאיע — פארגעניגן. כוואַליע — אַ שיכט וואַסער. אַ וואַל.

מיסטאַמע — געוויס. אַ טפילע — אַ געבעט.

דער יינגסטער קעמפער

אכט יאָר איז מייער דאוורדאוויטש אלט געווען. ווען די דייטשן זענען אריין אין ווארשע. איבער דריי יאָר צייט האָט מייער געטון אַלץ. וואָס איז נאָר געווען מעגלעך. צו דערהאלטן ביים לעבן זיינע טאַטע-מאַמע. די שוועסטערלעך און זיך אליין. אין פינצטערע נעכט האָט ער זיך געגאָנוועט צום געטא-טויער און פלינק. ווי אַ מייזעלע איז ער אַוועק פון געטא זוכן שפייז.

מייער האָט די גאַנצע צייט נישט נאָר געזאָרגט פאַר דער איי-גענער פאַמיליע. ער האָט אויך געזאָרגט פאַרן לערער. נאַטאַן סמאָלאַר איז געווען זיין לערער. דער לערער סמאָלאַר איז געווען אַ גוטער און האָט שטענדיק געשמייכלט. ווען די שולן אין געטא זענען פאַרמאַכט געוואָרן. האָט דער לערער אַריבערגעפירט די שול אין אַ קעלער. מייער איז געשטאַנען אין דרויסן און האָט געהויטן. אַן אנדערש מאָל איז געשטאַנען אויף דער וואַך די שי-לערין טויבע און מייער איז געזעסן אין קעלער איבערן ביכל. ווען אַ פּאַליצייאַנט האָט זיך פאַרן טויער גאוויזן עטלעכע מאָל. האָט דער לערער סמאָלאַר אַריבערגעטראָגן די שול אין אַן אנדערן קעלער.

מייער איז געבליבן אַן טאַטע-מאַמע. ער איז געווען מיטן לערער סמאָלאַר.

איינמאָל האָבן די קינדער לאַנג געוואַרט אויפן לערער. ער איז געקומען עפעס אַן אנדערער. ווי אַלע מאָל. אַנשטאַט אַ ביכל האָט ער פון קעשענע אַרויסגעצויגן אַ רעוואָלווער. ער האָט די קינדער דערקלערט :

— פון היינט אַן וועלן מיר לערנען אַט דאָס !

דערנאָך האָט דער לערער געהייסן זוכן שאַכטעלעך פון קאַנ-סערוון. מען האָט אין זיי אַריינגעשאַטן אויפרייס-מאַטעריאַל און פון די שאַכטעלעך זענען געוואָרן באַמבעס. די קינדער האָבן

געזוכט פלעשער. געהאלפן אין זיי גיסן בענין און אוועקגעטראגן אויף באשטימטע ערטער.

מייער איז פון לערער נישט אפגעטראטן ביז דער לעצטער מינוט. ווען דער לערער איז געשטאנען אויף דער באריקאדע און האט געווארפן אין די דייטשישע טאנקן גראנאטן און פלעשער מיט בענין. האט מייער אים געהאלפן. ער האט דערלאנגט די פלעשער מיט בענין. אז מען האט געדארפט. איז מייער געלאפן איבער דער גאס און איינגעבויענער צו דער צווייטער באריקאדע און איבערגעגעבן. וואס מען האט געהייסן.

דער לערער סמאלאר איז געפאלן אונטער א באריקאדע. די געטא איז געשטאנען אין פלאמען. פון אויבן האבן די אויפגען געווארפן באמבעס אויף דער געטא.

צוויי דייטשן האבן זיך געיאגט נאך מייערן. ער איז אריין אין א טויער. די צוויי דייטשן זענען אים נאכגעלאפן. ער איז ארויפגע-לאפן אויף די טרעפ און ער האט געהערט זייער זידלעריי הינטער זיך. ער האט זיך ארויפגעדראפט אויפן בודעס. ער איז ארויפגע-פאלן אויף א טויטן קעמפער. לעבן אים איז געלעגן א מאשין-געווער. מייער האט אויסגעדרייט צו די טרעפ די מאשין און אנגעהויבן שיסן. די צוויי דייטשן זענען דערהארגעט געווארן און אראפגעפאלן פון די טרעפ.

אין דער זעלבער מינוט האט זיך דאס גאנצע הויז געגעבן א טרייסל. א שווערע באמבע האט איינגעלייגט דאס הויז. אונטער א בארג ציגל איז געבליבן ליגן מייער דאווידאוויטש. דער יינגסטער קעמפער אין דעם אויפשטאנד פון ווארשעווער געטא.

פארשטיי די ווערטער :

- שפיז — עסנווארג; לעבנסמיטל.
- אויפרייס-מאטעריאל — פולווער; מאטעריאל. וואס ברענט.
- זידלעריי — שילטן; באליידיקן.
- א טרייסל — א וואקל; א שאקל.

יוֹנֵט - מֵאָרֶשׁ

אַ יאַנטעוו מאכט אויף אַלע מערק.
און פייערן צינדט אָן אויף בערג !
מיר קומען - שטורעמס אָן אַ צאָם.
פֿון לאַנד צו לאַנד, פֿון יאָם צו יאָם.

מיר קומען אָן !

מיר קומען אָן !

און פעסט און זיכער אונזער טראַט !
מיר קומען אָן פֿון דאַרף און שטאַט.
מיט הונגער-פייערן אין בליק,
מיט הערצער אויסגעבענקט נאָך גליק.

מיר קומען אָן !

מיר קומען אָן !

מיר גייען אַלע פעסט און גרייט.
ווי ליכטיק פֿלאַקערט אונזער פֿרייד !
מיר שלאָגן פייער אויס פֿון שטיין.
און ווער ס'איז יונג, מוז מיט אונז גיין !

מיר קומען אָן !

מיר קומען אָן !

און פעסט און זיכער אונזער טראַט !
מיר קומען אָן פֿון דאַרף און שטאַט.
מיט הונגער-פייערן אין בליק,
מיט הערצער אויסגעבענקט נאָך גליק.

מיר קומען אָן !

מיר קומען אָן !

איד בן א יינגל	— איד בן א שילער
איד בן א מיידל	— איד בן א שילערין
איד בן א מאן	— איד בן א שניידער
איד בן א פרוי	— איד בן א שניידערין

שטעל אריין וואָס עם פעלט :

איד בן א יינגל	— איד א שטיפער
איד בן א מיידל	— איד א גערטנער
איד בן א מאן	— איד א דאָקטער
איד בן א פרוי	— איד א נאשער
איד בן א מאן	— איד א מיידל
איד בן א פרוי	— איד א שילער
איד בן א יינגל	— איד א שניידער
איד בן א מיידל	— איד א שניידערין

דער שילער	— די שילערין
דער שניידער	— די שניידערין
דער לערער	— די לערערין
דער אַרבעטער	— די אַרבעטערין

רעטעניש :

זענען זיך פינף יינגעלעך צעגאנגען אין די ווינקעלעך.
 יעדער יינגעלע אין זיין ווינקעלע. (א האנט אין א הענטשקע)

מיר איז גוט-איך בין אַ יאָסעם

אונזער שכינע פעסע די גראַבע האָט זיך אין מיר פאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפעט צו דער מאמען. אז איך זאָל דערווייל זיין ביי איר, ביי פעסען הייסט עס. „וואָס וועט איך אָרן? — האָט זי געזאָגט: — עס גייען ביי מיר צום טיש צוועלף, וועט זיין אַ דרייצן-טער.“ די מאמע וויל שוין. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מיין ברודער עליע: ווער וועט אויף אים אַכטונג געבן. ער זאָל גיין זאָגן קאָדיש? „איך וועל אַכטונג געבן. ער זאָל גיין זאָגן קאָדיש. נו, שוין? האָט איר צו מיר גאַרנישט.“

פעסע איז נישט קיין רייכע. איר מאן איז אַן איינבינדער און הייסט מוישע. ער האָט אַ נאָמען פאַרן בעסטן איינבינדער. דאָס אַליין איז אָבער ווייניק. מען דאַרף נאָך האָבן מאָל אויך. אזוי זאָגט פעסע צו מיין מאמען. מיין מאמע גיט איר נאָך. זי זאָגט. אז צום שלימאָל דאַרף מען אויך האָבן מאָל. פאַר אַ סימען נעמט זי מיר. אַט בין איך אַ יאָסעם און אַלע ווילן מיר. פאַראַן מענטשן, וואָס ווילן מיר צו זיך אויף שטענדיק. נאָר ווילאָנג קרענקען אירע סאַנים. ווי-לאַנג זי וועט מיר אוועקגעבן אויף שטענדיק: אזוי זאָגט די מאמע און וויינט. זי האַלט זיך אַן אייצע מיט מיין ברודער עליע. מיין ברודער זאָגט. אז איך זאָל נאָר נישט זיין קיין שייגעץ. וועל איך זיין ביי פעסען. און עס בלייבט. אז איך וועל זיין דערווייל ביי אונזער שכינע פעסע. נאָר מיט דעם באַדינג. אז איך זאָל נישט זיין קיין שייגעץ. אַלצדינג הייסט ביי זיי אַ שייגעץ: אַנהענגען דער קאַץ אַ פאַפיר אויפן עק. זי זאָל זיך דרייען — הייסט ביי זיי אַ שייגעץ.

קלאפן מיט א שטעקל איבער די גראטעס פון גאלעכס הויף, אלע
הינט זאלן דך צענויפלויפן — הייסט ביי זיי א שייגעץ. אפשטעקן
ביי לייבקע דעם וואסער-פירער דעם צאפן פון דער פאם, עס זאל
אויסלויפן האלב וואסער — הייסט ביי זיי א שייגעץ. — „דיין גליק,
וואס דו ביסט א יאסעם! — זאגט צו מיר לייבקע דער וואסער-פירער,
אנישט וואלט איך דיר איבערגעבראכן א האנט מיט א פוס, דו
קאנסט מיר גלויבן אויפן ווארט! — איך גלויב אים אויפן ווארט,
איך ווייס, אז איצט וועט ער מיר נישט אנרירן, ווייל איך בין א יאסעם.
מיר איז גוט — איך בין א יאסעם.

מוישע גיך

א.

פאראן ביי אונז אין שול א יינגל מוישע, רופט מען אים נישט
גלאט מוישע, נאָר : מוישע גיך, מוישע ווינט, מוישע עקספרעס.
פארוואָס? ווייל ער איילט זיך און לויפט שטענדיק אַרום פאַר-
יאַנט און האָט קיינמאָל נישט קיין צייט.
מוישע איז צען יאָר אַלט, אָבער ער זעט אויס נישט מער ווי זיבן.
פארוואָס? ווייל ער וואַקסט נישט.
פרעגט מען אים :

— מוישע, דו וואַקסט דאָך גאַרנישט ?

— איך האָב נישט קיין צייט — זאָגט ער.

מוישע גיך האָט אַ שוועסטער סאַרע, איז זי עלטער פון אים מיט
צוויי יאָר, און אז ער קריגט זיך מיט איר, זאָגט ער איר אַלע מאָל :
— וועסט זען, אז איך וועל זיך געבן אַן אייל צו, וועל איך זיין
דער עלטערער און דו די יינגערע ...
— וויאָזוי ?

— איך הייס מוישע גיך, איך קאָן אין איין יאָר אַניאָגן דריי.

ב.

מוישע איז טאַקע אַ גיכער, מוישע איז טאַקע אַ ווינט; ער רעדט
גיך, עסט גיך, לייענט גיך, שלאָפט גיך.
אינמאָל שטייט מוישע אויף זייער פרי, פרעגט מען אים :
— וואָס אזוי פרי ?

— איך אייל זיך, איך וויל נישט פאַרשפעטיקן אין שול.

מוישע טוט זיך אַן גיך-גיך און פאַרבייט די שיד, טוט אַן דעם
רעכטן שוך אויפן לינקן פוס, דעם לינקן שוך אויפן רעכטן פוס, דאָס
רעקל אויף דער לינקער זייט.

— מוישע — זאָגט די מאַמע — זע נאָר וויאָזוי דו האָסט אַנגעטון
די שיד.

— לאָ שוין זיין היינט אזוי — זאגט ער — איך אייל זיך . . .
פארשטייט זיך, אז די מאמע לאזט אים נישט אָפּ און ער מוז
איבערבייטן די שיד און איבערדרייען דאָס רעקל. ביזערט ער זיך
און שרייט :

— כוועל שוין היינט פארשפעטיקן אין שול . . .
מיטן וואשן איז ווידער דאָס זעלבע: מוישע טוט אַ נעץ איין איין
באָק און זאגט :

— שוין אָפגעוואשן.
— ווען וועסטו וואשן די אנדערע באָק? — פרעגט אים די מאמע.
— שפעטער. איך האָב קיין צייט נישט . . .
— מוישע מוז זיך גוט אַרומוואשן און אייד זיך רייניקן די ציין.
אָפּפוצן די קליידער, די שיד און ער איילט זיך און זאגט :
— מאמע, עפשער וועט זיין גענוג אָפּפוצן דערוויל איין שוך ?
— און מיטן צווייטן וואָס וועט זיין ?
— דעם צווייטן וועל איך אָפּפוצן מאַרגן.
די מאמע לאַכט.
— מאַרגן וועסטו פוצן נאָכאמאָל . . .

ג.

פון איילעניש קומט קיין גוטס נישט אַרויס און פונקט דאָן, ווען
מוישע שטייט אויף פרי, פארשפעטיקט ער ערשט אין שול, ער
קומט אין שול אריין אין מיטן דער לעקציע און ווען דער לערער
פרעגט אים, פארוואָס ער האָט פארשפעטיקט, ענטפערט ער :
— כּהאָב זיך געאיילט . . .

— אז דו האָסט זיך געאיילט, האָסטו דאָך געדאַרפט קומען
פריער ווי אַלע ?

— מוישע שוויגט. מוישע שעמט זיך צו דערציילן, וואָס עס האָט
מיט אים פאַסירט, און אַלע קינדער לאַכן פון אים.
— מוישע גיך קומט דער לעצטער . . .
— מוישע עקספרעס פארשפעטיקט זיך . . .
— מוישע ווינט איז קיינמאָל נישטאָ צו דער צייט.

אין שטוב האָט אויך די מאַמע פון אים גרויסע צאַרעס. איינמאַל
זאָגט זי אים :

— מוישע, גיי ברענג מיר פון שפייז-קרעמל דריי פונט צוקער.
הערט נישט מוישע מער. ווי דאָס ערשטע וואָרט, כאַפט די פיס
אין די הענט אַריין און לויפט .

די מאַמע שרייט אים נאָך :

— מוישע ! מוישע ווינט !

אַבער מוישע איז שוין נישטאָ. מוישע איז שוין אויף דער גאַס.

גייט נישט דורך קיין צוויי מינוט און ער איז דאָ צוריק :

— מאַמע, נאָך וואָס האַסטו מיר געשיקט ?

— כּהאַב דיך געשיקט נאָך צוקער . . .

די מאַמע וויל אים זאָגן וויפיל צוקער, אַבער מוישע איז שוין

ווידער נישטאָ. מוישע פליט שוין, ווי אַן עקספרעס איבער דער גאַס

און דרייט מיט די הענט, ווי אַ ווינטמיל. אים דוכט זיך, אַז ער איז אַ

לאַקאָמאָטיוו און פליט איבער פּעלדער און וועלדער און מאַכט :

— טראַטאַטאַ, טראַטאַטאַ !

אזאָדע גייט נישט פאַרביי קיין מינוט און מוישע איז דאָ צוריק

מיטן לידיקן :

— וויפיל פונט צוקער ?

די מאַמע איז בייז :

— עס איז דאָך נישט אויסצוהאַלטן מיט דיר ! וואָס ביסטו גע-

לאָפן ? גיי ברענג דריי פונט צוקער . . .

איידער די מאַמע פאַרענדיקט די רייד, איז שוין מוישע אויף דער

גאַס, און ער לויפט און ער כאַזערט זיך :

— דריי פונט צוקער ! דריי פונט צוקער !

איז אַ סעקונדע אַרום — ער איז ווידער דאָ צוריק . . .

— און געלט ?

— נאָ דיר הונדערט פראַנק און ברענג . . .

מוישע כאפט די הונדערט פראנק און לויפט ארויס און די מאמע
שרייט אים נאך :

— מוישע! מוישע!

אבער מוישע איז שוין ווידער אויף דער גאס.

אין א פאר סעקונדעס ארום, מוישע איז שוין ווידער דא.

— וואסער צוקער? שטיקלעך, צי געמאלענעם?

די מאמע זעט, אז זי וועט שוין פון דעם באַכער נישט ארויסקריכן.

כאפט זי אים אן, האלט אים צו פעסט און זאגט:

— ברענג מיר דריי פונט געמאלענעם צוקער פאר דרייסיק

פראנק, גיב די הונדערט פראנק און נעם זיבעציק פראנק רעשט.

פארשטאנען?

— יא — זאגט מוישע און וויל שוין לויפן, אבער די מאמע האלט

אים פעסט.

— זאג מיר איבער, וואס איך האב דיר געהייסן קויפן!

— האסט מיר געהייסן קויפן הונדערט פראנק פאר זיבעציק

פראנק און נעמען דריי פונט געמאלענעם צוקער א רעשט...

— מוישע גיך! מוישע ווינט! — זאגט די מאמע — דריי פונט

געמאלענעם צוקער פאר דרייסיק פראנק און זיבעציק פראנק רעשט.

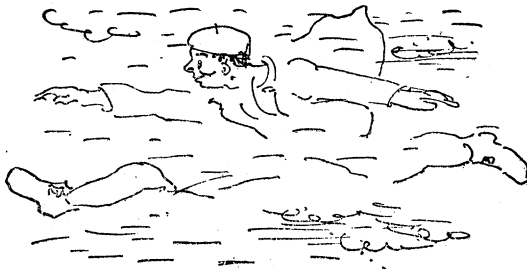
— קויפן דרייסיק געמאלענע פראנק פאר הונדערט און נעמען

זיבעציק פונט צוקער רעשט — זאגט מוישע.

די מאמע זעט, אז זי וועט שוין מיט מוישען גארנישט מאכן.

לאזט זי אים צורו און גייט אריין אין קרעמל אריין.

אט אזא מענטש איז מוישע גיך.

ווי אלט בין איך ?

איך בין 53 יאָר אלט. אָבער צווישן אונז זאָל עס בלייבן — און דערציילט נישט קיינעם דעם סאָך — איך בין אין דער עמעסן אסאך יינגער. אין דער עמעסן בין איך 25 יאָר אלט, ווייל מיט 28 יאָר צוריק איז געבוירן געוואָרן אַ ניי לעבן פאר אלע פעלקער אין מיין לאַנד. פון דעם, פארשטייט איר אַליין, אַז כליין בלויז 25 יאָר אלט.

איך געדענק, מיט אַ לאַנגער צייט צוריק, איז ביי אונז אין לאַנד געווען אַ צאר, וואָס איז געווען אַ בייזער האַר איבערן גאַנצן לאַנד. דאָס לעבן אין אונזער לאַנד איז דעמאָלט געווען פינצטער און שווער, ווייל דער צאר איז געווען אַ בייזער. ער האָט פאַרביטערט דאָס לעבן פון אלע מענטשן און פון אלע פעלקער. אסאך פון אונז האָט ער גע-פייניקט, ווייל דער צאר האָט פיינט געהאַט די מענטשן און האָט פאר זיי מוידע געהאַט און האָט זיי אונטערדריקט.

ווען איך בין נאָך געווען אַ קינד, האָב איך געהאַט אַ כאַלעם. מיין כאַלעם איז געווען צו ווערן אַן אַקטיאָר. אָבער אונטער דעם צאר איז דאָס נישט מעגלעך געווען. ווייל דער צאר האָט נישט דערלויבט קיין טעאַטער אין מיין שפראַך — אין יידיש, און דער צאר איז געווען דער באַלעבאָס פון גאַנצן לאַנד.

אָבער אין 1917 איז דאָס פאַלק פון מיין לאַנד אויפגעשטאַנען, און איז אַליין געוואָרן דער באַלעבאָס פון לאַנד. ערשט דעמאָלט איז מיין כאַלעם געוואָרן וואָר. אין 1919, אויפן דרייסיקסטן יאָר פון מיין לעבן, איז דער כאַלעם פון מיינע קינדער-יאָרן פאַרוויקלעכט גע-וואָרן. דעמאָלט בין איך פונקט, ווי אלע אַנדערע מענטשן אין מיין לאַנד, געוואָרן דער באַלעבאָס איבער מיין לעבן און איבער מיין איי-

גענעם כאַלעם. — איך בין געוואָרן אַ ייִדישער אַקטיאָר. זאָגט-זשע איך
אַליין. בין איך דען נישט גערעכט. ווען איך זאָג, אז איך בין בלויז 25
יאָר אַלט !

פאַרשטיי-די ווערטער :

צאָר — דער קייסער פון רוסלאַנד.
אויפגעשטאַנען — געמאַכט אַן אויפשטאַנד, זיך רעוואָלוציאָנאַר.
אַ כאַלעם — אַ טרוים, אַ באַנער, אַ ווונטש.

אַ כעלעמער ווייץ :

יעקעלע : — טאַטע, איך וויל דיר עפעס פּרעגן ?
טאַטע : — נו, פּרעג, מיין קינד.
יעקעלע : — אז אַ מענטש שטאַרבט, איז דאָס שוין אויפן גאַנצן
לעבן ?

די מאַמע

אַ יינגעלע האָט אמאָל פאַרבלאַנדזשעט. ער האָט געוויינט און
געזוכט זיין מאַמען.
— ווער איז דיין מאַמע ? — האָבן אים די מענטשן געפּרעגט.
דאָס קינד האָט געענטפּערט :
— איך קענט נישט מיין מאַמען ? מיין מאַמע איז דאָך די בעסטע
פון אַלע.

דער לאַמפּן-צינדער

ווען עס קומט דער לאַמפּן-צינדער,
צינדט אין גאס און די לאַמטערן.
לויפן נאָך אים אלע קינדער
און זיי שרייען: לאַמפּן-צינדער,
האַסט פאַרגעסן, וואָס צו טון.
ווען מען צינדט די לאַמפּן און
צינדט מען און פאַריינס די שטערן.

מיט אַ שמייכל צו די קינדער
בלויבט דער לאַמפּן-צינדער שטיין,
און ער רעדט צו אלע קינדער:
איך בין דאָך אַ לאַמפּן-צינדער,
איך וואָלט גערן, זייער גערן
אַנגעצונדן אלע שטערן,
נאָר מיין שטעקן איז צו קליין.

פאַרשטיי דאָס וואָרט:

פאַריינס — גלייכצייטיק, אין דער זעלבער צייט.

דער כעלעמער קייסער און די גאלדענע שיד

אין כעלעם איז אמאל געווען א קייסער. האט דער קייסער געטראגן איינפאכע שיד, ווי אלע אנדערע מענטשן. האבן די מענטשן גארנישט דערקענט, אז ער איז א קייסער.

די כעלעמער האט דאס שטארק פארדראסן, וואס דער קייסער גייט אין גאס און קיינער קוקט זיך אויף אים נישט אום. דארף מען עפעס צו-טראכטן, אז מען זאל דעם קייסער זען.

האבן די כעלעמער געטראכט און געטראכט און באשלאסן, אז דער קייסער זאל טראגן א פאר גאלדענע שיד, וועט מען אים גלייך דערקע-נען, אז ער איז דער קייסער.

און דער קייסער האט זיך באוויזן מיט א פאר גאלדענע שיד. האט אבער אין כעלעם אנגעהויבן שטארק צו רעגענען און עס איז געווארן א גרויסע בלאטע. האט די בלאטע פארשמירט דעם קייסערס שיד און מען האט ווידער נישט דערקענט, אז דאס איז דער קייסער.

האבן די כעלעמער ווידער געטראכט און געטראכט א מאג מיט א נאכט און האבן באשלאסן, אז די גאלדענע שיד מוז דער קייסער טראגן, אבער ער מוז אויף די גאלדענע שיד אנטון נאך א פאר איינפאכע שיד, נאר מיט לעכער פון פארנט, וועט מען דערקענען, אז דער קיי-סער טראגט גאלדענע שיד.

האט דער קייסער פריער אנגעטון די גאלדענע שיד און דערנאך האט ער אנגעטון די פראסטע שיד מיט די גרויסע לעכער, איז אבער די בלאטע געווען אזוי גרויס, און דורכגעקראכן דורך די לעכער צום גאלד, זענען די גאלדענע שיד ווידער געווען פארשמירט און מען האט נישט געוואסט, ווער עס איז דער קייסער.

האבן זיך די כעלעמער ווידער באקלאגט און באשלאסן, אז מען זאל פארשטאפן די לעכער מיט שטרוי.

האַט דאָס שטרױ פאַרשטעלט דאָס גאַלד און מ'האַט דעם קױסער
נישט דערקענט.

האַבן די כעלעמער אויסגעקלערט אזא פלאן :
דער קױסער וועט טראָגן די גאַלדענע שיד אין די הענט, וועט זיי
די בלאַטע נישט אויסשמירן. אזוי אַרום וועלן אלע וויסן, אז דאָס איז
דער קױסער.

די לעדערנע שיד מיט די גרויסע לעכער, פאַרשטאַפט מיט שטרױ,
האַט דער קױסער געטראָגן אויף די פיס.
דער קױסער האָט געטראָגן די גאַלדענע שיד אין די הענט און
אלע האָבן געזען, אז דאָס איז דער קױסער.

די עמעס מאמע

אַמאָר, אין שלוימע האַמעלעכס צייטן האָבן געוווינט, אין איין
שטוב צוויי פרויען.

ביידע האָבן זיי געהאַט קימפעט-קינדער פון איין עלטער. איינ-
מאָל ביינאַכט האָט איינע פון די ביידע מאַמעס, שלאָפנדיק דער-
שטיקט איר קינד. אז זי האָט זיך אויפגעכאַפט און דערזען, אז איר
קינד איז טויט, האָט זי עס שטילערהייט אוועקגעלייגט צו דער
צווייטער מאַמען און האָט גענומען דאָס לעבעדיקע קינד צו זיך.
אויף מאַרגן אין דער פרי האָט די אַנדערע פרוי זיך אויפגעכאַפט

און געוואלט אנווייגן דאס קינד. אבער דא האט זי דערזען, אז לעבן
איר ליגט א פרעמד, טויט קינד. זי האט איר לעבעדיק קינד געפונען
ביי דער צווייטער פרוי אין בעמ.

— גיב מיר אפ מיין לעבעדיק קינד און נעם דיר צו דיין טויט
קינד — האט זי געפאדערט.

יענע האט אבער אלץ אפגעלייקנט. דאס לעבעדיקע קינד איז
מיינס.

לאנג האבן די פרויען זיך געקריגט און צום סוף זענען זיי אוועק
צו שלוימע האמעלעך, דעם קליגסטן פון אלע מענטשן אויף דער
וועלט.

שלוימע האמעלעך האט אויסגעהערט די ביידע פרויען און האט
געזאגט :

אזוי ווי עס איז אומעגלעך צו דערגיין דעם עמעס, צו וועמען עס
געהערט דאס לעבעדיקע און צו וועמען דאס טויטע קינד, זאל מען
דאס לעבעדיקע קינד צעשניידן אויף העלפט און צעטיילן צווישן
ביידע מאמעס.

— נעם די שווערד און צעשנייד דאס קינד — האט שלוימע גע-
זאגט צו א זעלנער פון זיין וואך.

— גוט, זאל זיין נישט מיר, נישט איר, האט אויסגעשריען די פאל-
שע מאמע מיט פרייד.

— ניין, ניין, זאל שוין בעסער דאס קינד בלייבן ביי איר, נאך מען
זאל עס נישט טויטן, האט מיט געוויין גענומען בעטן די עמעסע
מאמע, און האט זיך געווארפן צו שלוימעס פיס, ברעכנדיק די הענט.
— אט איז די עמעסע מאמע, ווייל ביי איר איז דאס קינד טייער,
האט שלוימע געזאגט און האט אנגעוויזן אויף דער פרוי, וואס האט
געוויינט.

— גיט איר אפ דאס קינד !
אזוי האט שלוימע האמעלעך באוויזן, ווער די עמעסע מאמע
איז.

רויטע בלומען פאר דער מאמען

דאס יאר האט זשאק נישט געקאנט אפשפארן קיין געלט צו קויפן א מאטאנע פאר דער מאמען אויפן „מאמע-יאנטעוו“. אמאל, ווען דער טאטע האט געארבעט, פלעגט ער פון דער מאמען אלע מאל באקומען אביסל געלט. האט ער געקליבן א פראנק צו א פראנק. דעמאלט האט זשאק עטלעכע טעג נאכאנאנד גע-קלערט, וואס ער זאל קויפן דער מאמען.

דער „מאמע-יאנטעוו“ איז אנגעקומען. זשאק האט געוואלט צוגיין צו דער מאמען און איר זאגן:

— מאמע, איך האב היינט נישט קיין מאטאנע, אבער אז איך וועל אויסוואקסן...

ער האט עס אבער נישט געטון. ער האט די ווערטער נישט געקאנט ארויסרעדן. איז ער אן אומעטיקער אוועק אין פארק. א מידער האט ער זיך געזעצט אויף א באנק. ער האט גע-קוקט מיט אומעטיקע אויגן אויפן גרויסן פלאץ, וואס איז געווען פארפלאנצט מיט רויטע בלומען.

דער וועכטער פון פארק איז אייניקע מאל פארבייגעגאנגען זיין באנק. ווען ער האט געענדיקט זיין ארבעט, האט דער וועכ-טער זיך געזעצט אויף דער זעלבער באנק, ווו זשאק איז געזעסן.

— וואס זיצסטו דא איינער אליין ? הינט איז דאך דער „מאמע-
 יאנטעוו“ האסט נישט קיין מאמען ?
 דעם וועכטערס פראגע האט זשאקן איבערגעשראקן. שנעל
 האט ער אים געענטפערט :
 — איך האב א מאמען.
 — האסטו איר שוין געגעבן א מאטאנע צום „מאמע-יאנטעוו“ ?
 — ניין. איך האב נישט געהאט קיין געלט צו קויפן.
 דער אלטער וועכטער האט א וויילע געטראכט :
 — זאל איך דיר געבן שיינע בלומען פאר דיין מאמען ?
 זשאק עפנט ברייט זיינע בלויע אויגן. דאכט זיך. אז דער
 אלטער לאכט פון אים.
 — יא איך קאן דיר געבן זייער שיינע בלומען.
 — איך וואלט געווען גליקלעך — זאגט זשאק.
 דער אלטער וועכטער פלעגט זיך יאגן נאך יעדן קינד. וואס
 האט אמאל געזון א טראט אויפן גראז. און איצט איז ער געווען
 גרייט צו געבן זשאקן בלומען אויפן „מאמע-יאנטעוו“.
 זשאק קוקט פון ווייטן. ווי דער וועכטער שניידט בלום נאך
 בלום.
 דער וועכטער קומט צו צו זשאקן. אין האנט האלט ער א
 גרויסן בוקעט רויטע בלומען.
 — דו ביסט א גוט יינגל. גיי אהיים און גיב די בלומען דיין
 מאמען.
 זשאק איז שנעל געלאפן אהיים :
 — מאמע, דאס איז פאר דיר אויף דעם „מאמע-יאנטעוו“ דער
 וועכטער פון פארק האט מיר געגעבן.
 — די שענסטע מאטאנע ! — האט די מאמע געזאגט.
 זי האט אריינגעשטעלט די בלומען אין א גרויסער וואזע.
 זשאקס אויגן האבן געשטראלט פאר פרייד.

דער מאמעס טרער

ווי געגאנגען זענען מיר דורך סאמארקאנד,
צו דעם צוג, וואס וועט אין שלאכט אונז פירן,
זענען מאמעס, מאמעס נאכאנאנד,
ארויסגעגאנגען פון טויערס און פון טירן.

א קליינע מאמעשי, אויף מיינער אזוי ענלעך,
האט אויפן טראטואר ארויסגעבראכט,
א גרויסן עמער וואסער מיט צוויי קענדלעך,
פאר די זין אירע, וואס גייען אויף דער שלאכט.

סאיז אין עמער שטיל איר טרער געפאלן,
און געזען האב איר (נישט איך אליין) :
סאיז דאס וואסער גלייך געווארן מאדנע שטראליק,
אזוי ווונדערלעך און זויבער ריין.

וועט מיר פאר די אויגן שמענדיק לויכטן,
אט די קלארע ווונדערלעכע טרער.
ביז עס וועט די גאנצע ערד נישט ווערן
ריין און ערלעך, ווי א מאמעס טרער.

סאמארקאנד - א שמאט אין אוזבעקיסטאן (סאוועטנפארבאנד).

די שוועסטער פון די אַרעמע

צען יאָר איז זי אלט געווען און אויסגעווען אזוי מאַגער. אזוי שוואַך, אז עס איז געווען אַ ראַכמאַנעס צו קוקן אויף דעם אַרעמען מיידעלע. ווי זי אַרבעט שוין אויפן פעלד, ווי אַ גרויסע. זי האָט גע- האָט גרויסע ווונדער-אויגן, איר שמייכל איז געווען טרויעריק, אזוי ווי ביי מענטשן, וואָס ליידן און באַקלאַגן זיך קיינמאַל נישט. די ריי- כע גוטבאָזיצער, וואָס האָבן זי באַגעגנט אין אַונט ביים אַרויסגאַנג פון וואַלד שלעכט געקליידט, און מיט אַ שווערע מאַסע אויף זיך, האָבן איר געשענקט געלט אויף צו קויפן אַ קליידל, ווען דער קאַרן איז גוט פאַרקויפט געוואָרן. זי פלעגט דעמאלט ענטפערן: „איך ווײס, לעבן קלויסטער שטייט אַן אַלטער אַרעמאָן, וואָס פאַרמאַגט נישט מער, ווי איין רעקל אין די גרויסע פרעסט פון דעצעמבער; קויפט אים אַ רעקל פון טוך און מיר וועט זיין וואַרעם, ווען איך וועל אים זען מאַרגן אזוי גוט געקליידט.“ דערדער טאַקע האָט מען זי געגעבן דעם צונאַמען: שוועסטער פון די אַרעמע. איינער האָט זי גערופן ביי דעם נאַמען, קעדיי פון איר אַפצולאַכן, און אַנדערער ווידער — ווי אַ פאַרגיטיקונג פאַר איר גוט האַרץ . . .

אַ געוויסן אַונט, איך ווײס נישט וועלכן יאַנטעוו מען האָט דאָ געפּייערט, האָט מען איר געשענקט אַ שיינעם נייעם סו און מען האָט

איר דערלויבט צו גיין זיך שפילן די איבעריקע צייט פון טאג. די שוועסטער פון די ארעמע איז לאנגנאם אוועק אין שטאט און האט נישט געוואסט, וואס צו מאכן מיט איר סו און וויאזוי זיך צו שפילן. ביז זי איז אזוי אנגעקומען אויף דער גרויסער גאס.

דא, לינקס, נישט ווייט פון קלויסטער, איז געווען א קרעמל, פול מיט צוקערלעך און מיט ליאלקעס. די ליאלקעס האבן ביינאכט אין דער ליכט אזוי שיין אויסגעזען, אז די קינדער פון דער געגנט האבן א גאנצע נאכט געכאלעמט וועגן זיי.

דעם זעלבן אונט איז אויפן טראטואר געשטאנען א גרופע קליינארט מיט אפענע מילער און באוואנדערט די שיינע זאכן אין דעם פענצטער.

די שוועסטער פון די ארעמע איז מעקאנע געווען זייער דרייסט-קייט. זי האט זיך פארהאלטן אין מיטן גאס און אויסגעגלייכט איר קליידל, וואס דער ווינט האט צעשפרייט. שטאלץ פון איר רייכקייט, האט זי שטארק צוגעדריקט איר שיינעם נייעם סו און געזוכט מיטן בליק דאס שפילצייג, וואס זי וועט זיך באלד קויפן. זי האט באשלאסן צו קויפן די ליאלקע, וואס איז געווען אזוי הויך, ווי זי און האט גע-טראגן א ווייס זיידן קליידל.

דאס מידעלע האט זיך דערנענטערט צום פענצטער. א שעמעוודיקע האט זי זיך ארוםגעקוקט ארום זיך און האט באמערקט אויף א שטיינערנער באנק, קעגן איבער דעם שיינעם קרעמל, א שלעכט געקליידעטע פרוי, וואס האט געווינט אין אירע הענט א וויינענדיק קינד. זי האט זיך ווידער אפגעשטעלט און אויסגעדרייט מיטן רוקן צו דער ליאלקע. זי האט פארבראכן די הענט פון דאכמאנעס, הערנדיק די געשרייען פון דעם קינד. די שוועסטער פון די ארעמע האט זיך נישט געשעמט צוצוגיין שנעל און אפגעגעבן דער ארעמער פרוי איר שיינעם נייעם סו.

אָד און וויי

געווען אמאל שלימאזלען צוויי :
איינער אָד און איינער וויי.
איז געקומען וויי צו אָכן :
— סאיז מיין שטיבעלע צעבראָכן.
כהאָב נישט געבעך, וווּ צו זיין.
כוויל צו דיר אין שטוב אַרײַן.

רופט זיך אָן אָד צו ווייען :
— אין מיין שטיבל ווינטן דרייען.
און סאיז קאלט ביי מיר און נאָס.
לאַמיר וווינען אויף דער גאַס.

זיצן זיי
אָד און וויי.
איז אַ שטיבעלע פון שניי.

געמען ביידע, וויי מיט אָכן.
איז אַ טשייניק טיי צו קאַכן.
האַט דאָס פייער זיך צעברענט.
דינען טייכלעך פון די ווענט.

איז אַ טייכעלע געפלאָסן.
האַט דאָס אויוועלע פאַרגאַסן.
און דאָס פייער לעשט זיך אָפּ.
און דער טשייניק פאַלט אַראָפּ.

זיפצן זיי
אָד און וויי.
נישט קיין טשייניק, נישט קיין טיי.

לענין און דער שיינער פוקס

לענין האָט ליב געהאַט יאָגד. אָבער ער האָט זעלמן צייט געהאַט דערמיט זיך אָפּצוגעבן.

איינמאָל איז לענין געווען אויף אַפרו נאָך אַ קראַנקייט. האָבן אים זיינע כאַוויידים איינגעלאָרן אויף יאָגד. עס איז געווען ווינטער און איז גרויסן איז געווען אַ פּראַסטיקער מאַג.

אָרום דעם וואָלד. וווּ די כאַיע האָט זיך אויסבאַהאַלטן. האָט מען אַריינגעשלאָגן אין דער ערד פּיילן מיט קליינע רויטע שטיקלעך לייזונג. דערנאָך האָבן זיך די יעגער אויסגעשטעלט יעדער אויף זיין פּלאַץ. לענין האָט זיך אַוועקגעשטעלט הינטער אַ גרויסן בוים.

פון דער ווייטנס האָט מען געהערט בילן און אַ ביקס האָט אויסגעשאָסן. לענין איז געבליבן אומבאַוועגלעך מיט דער ביקס אין דער האַנט. די שטיקלייט האָט ווידער געהערשט. ווייזט אויס אַז מ'האַט אין דער צווייטער זייט פון וואָלד געהאַרגעט אַ פוקס. איבער לענינס קאָפּ איז דורכגעפּלויגן אַ פויגל און האָט אָנגערירט אַ צווייג פון וועלכן עס איז אַראָפּגעפּאַלן שניי. קליינע שנייעלעך זענען געפּלויגן אין דער לופטן.

עס איז געווען רויק און שניי אין וואָלד.

פּלוצלינג האָט זיך פון הינטער אַ יונג ביימל באַוויזן אַ פוקס. ער האָט געדרייט מיטן קאָפּ אויסגעצויגן דעם האַלז. ער האָט איינגע-אַטעמט די לופט. ער האָט געהאַט לאַנגע האַר, געדיכט באַוואַקסן. באַ-זונדערס איז דער עק געווען פּרעכטיק.

דער פוקס האָט אין גאַנצן נישט באַמערקט לענינען הינטערן בוים.

פּלוצלינג איז די כאַיע אונטערגעשפרונגען פאַרויס און זיך פאַר-האַלטן. זי האָט זיך אונטערגעהערט. באַוועגט מיטן עק און אָנגע-שמעלט דעם בליק פון דער ווייטנס. זי האָט גאַנגעשפירט די שפורן פון אַ מענטש.

אין דעם מאמענט האט זיך לעבן לענינען עפעס באווייגן פון א
 לייכט ווינטעלע. דער פוקס האט זיך דערשראקן און א שפרונג גע-
 טון אויף צוריק. ער איז אנטלאפן פיל פון בויגן.
 אן אלטער יעגער איז צוגעלאפן מיט א געשריי.
 לענין איז געבליבן שטיין מיט אן אראפגעלאזטער ביקס.
 — פארוואס האט איר נישט געשאסן. וולאדימיר איליטש : די
 כאיע איז דאך געווען אזוי נאענט !
 לענין האט געגעבן א שמייכל.
 — איך האב ראכמאנעס געהאט. ער איז געווען אזוי שיין. דער
 פוקס !

אן עמעסער גרויסער ברודער

ווען אין שטוב איז געווען זייער שלעכט, האט קריסטאף אנגע-
 הויבן צו פארשטיין. וואס עס קומט פאר ארום אים.
 ער איז נישט געווען דאס איינציקע קינד. צוויי זענען געשטארבן
 יונגערהייט. צוויי אנדערע זענען אלט געווען דריי און פיר יאר. מעל-
 ביאר האט זיך קיינמאל מיט זיי נישט פארנומען. לויזע האט זיי אן-
 פארטרויט קריסטאפן. זייל זי האט געמוזט ארויסגיין פון שטוב
 פארדינען. קריסטאף איז דאן אלט געווען זעקס יאר.
 קריסטאפן האט עס מייער געקאסט. ער האט זיך צוליב דעם גע-
 מוזט אפזאגן פון זיינע זוכע נאכמיטאג-שפאצירן איבער די פעלדער.

אבער ער איז געווען שטאלץ וואס מען האט אים געהאלטן פאר א גרויסן מענטש. ער האט אלץ געמאכט פינקטלעך.

ער האט פארזויילט דאס קליינווארג. געשפילט זיך מיט זיי. ער האט צו זיי גערעדט אזוי, ווי זיין מאמע האט גערעדט מיט א קליין קינד. ער האט זיי געטראגן אויף די הענט איינעם נאכן אנדערן. עס איז פאר אים געווען זייער שווער. ווען ער האט שוין מער נישט גע-קאנט, האט ער זיך צעוויינט.

זיי האבן אים פארשאפט צארעס. זיי זענען געווען שמוציק. קריסטאף האט נישט געוואסט, וואס צו טון. טיילמאל האט ער זיי געוואלט אויספאטשן. אבער ער האט געטראכט: „זיי זענען נאך קליין, ווייסן זיי נישט“ און ער האט זיך געלאזט פון זיי קנייפן, שלאגן. ערנסט האט געשריען פאר נאָרנישט. ער האט זיך געוואָרפן פאר קאעס. ער איז געווען א נערוועיש קינד. און די מאמע האט אים אָנגע-זאָגט, אז ער זאל אים אלץ נאכגעבן. רודאלף האט אויסגענוצט דעם מאמענט, ווען קריסטאף האט געהאלטן ערנסטן אויף די הענט. אלע נאָרישקייטן האט ער אָפגעטון הינטער זיינע פלייצעס. ער האט צע-בראָכן דאָס שפילצייג, אויסגעגאָסן וואסער, שמוציק געמאכט זיין קלייד.

ווען די מאמע איז אהיים געקומען, האט זי קריסטאָפן נישט גע-זאָגט קיין גוט וואָרט. זי האט זיך אויף אים נישט געבייזערט. אבער זי איז געווען אומעטיק, ווען זי האט געזען די שאָרנס. זי האט געזאָגט:

— מיין אָרעס קינד, דו ביסט נישט גענוג פאָרויכטיק.

קריסטאָפן האט עס שטארק פארדראָסן. דאָס הארץ האט אים וויי-געטון.

ווינט

זאל דער ווינט אומזיסט נישט בלאָזן . —
אזא בלאָזן ווי ער בלאָזט !
וואַלקנס יאָגט ער ווי די האָזן.
ביימער בייגט ער ביז צום גראָן.

א מאַשין וויל איד מיר מאַכן.
און וועל איינשפּאַנען דעם ווינט —
איבער שטעט און איבער פּלאַנן
זאל ער טראָגן מיר געשווינד.

ווען איד דארף און ווען איד וויל —
ווי איד טו א קנאַפּ א ריר.
זאל ער בלייבן ליגן שטיל —
ווי דאָס הינטל ביי דער מיר.

א בעלעמער ווייז :

דער טאַטע האָט אמאָל געזשיקט יעקעלען קויפן שוועבעלעך.
קומט יעקעלע צוריק א צופרידענער :
— טאַטע, אלע שוועבעלעך זענען גוט, איד האָב זיי אלע אויס-
פרובירט.

ס'איז א ליגן, ס'איז אן עמעס

אמאל איז געווען א קייסער, האט ער געלאזט וויסן איבערן
גאנצן לאנד, אז ווער סוועט קומען און אים דערציילן א זאך, אז
ער זאל אויסשרייען: עס איז א ליגן — דעם גיט ער אוועק א
האלבע מעלדוכע.

קומט צו גיין א יונגער פאסטער.
— וואס וועסטו עפעס זאגן גוטס? — פרעגט ביי אים דער
קייסער.

ענטפערט דער פאסטער:
— גארנישט, גלאט אזוי! ביי מיר איז געווען א זידע, האט ער
געהאט אזא לאנגע בייטש, אז אלע מאל, ווען ער פלעגט זי
אויפהויבן ביים טרייבן די שאף, פלעגט ער פארטשעפען די
שטערן אויפן הימל און זיי איבערמישן צווישן זיך.

— טאקע גארנישט שלעכט — האט אים דער קייסער געענטפערט
— ביי מיין זידן איז געווען א לילקע, פלעגט ער צו איד פאר-
שפארן שוועבעלעך, ווייל די לילקע איז געווען אזוי לאנג, אז
דער זידע פלעגט זי פאררויכערן ביי דער זון.
זעט דער פאסטער, אז סוועט שאין גארנישט זיין, גייט ער
אוועק מיט גארנישט.

אויף מארגן קומט צו לויפן א שניידער, דאר און מאנער, א
פארסאפעטער, ווי נאך א שווערער ארבעט, נעמט ער גלייך
דערציילן:

— אנטשולדיק, קייסער, וואס איך האב פארשפעטיקט, איך
האב נאך געוואלט קומען נעכטן, האט אבער אויסגעבראכן א
שטורעם און דער הימל איז צערטן געווארן פון די בליצן, און אז
מען האט מיר גערופן, האב איך נישט געקאנט אפזאגן און גע-
מוזט דארטן שטיין דעם גאנצן טאג און פארנייען די שפאלטן.
— דאס איז זייער פיין פון דיין זייט — האט אים דער קייסער

גלייך אויפן אָרט געענטפערט – נאָר, אז דו האָסט שוין יאָ גענייט.
האָסטו געמעגט נייען בעסער אַביסל, ווייל אַט-אָ קאָפעט אין
דרויסן. אַ סימען, אז עס זענען נאָר געבליבן לעכער.
זעט דער שניידער, אז ס'זעט שוין גאַרנישט זיין. גייט ער
אָוועק מיט גאַרנישט.

אין אַ קורצער צייט אַרום קומט צו גיין צום קייסער אַ פויער
מיט אַ ליידיק זעקל אונטערן אַרעם.

– וואָס וועסטו עפעס זאָגן גוטס? – פֿרעגט דער קייסער.
– איך – ענטפערט דער פויער – בין געקומען ביי דיר איין-
מאַנען דאָס זעקל גאָלד, וואָס דו האָסט ביי מיר געליען.
– ווער? איך? – האָט זיך דער קייסער מיטאַמאָל צעשריען –
עס איז אַ ליגן!!! איך האָב ביי דיר קיינמאָל קיין שום זאך גישט
געליען.

– ס'איז אַ ליגן... – האָט דער פויער געענטפערט – טאָ
דערלאַנג אַהער אַ האַלבע מעלזוכע.

דאָ האָט דער קייסער פאַרשטאַנען, וואָס ער האָט אָפגעטון.
האָט ער גענומען גלעטן דעם פויער און שמייכלען צו אים, ווי
אַ שולדיקער:

– אוי, אוי, ליבנקער, טייערינקער, אַנטשולדיק מיר, כּי האָב
גאָר פאַרגעסן! ס'איז אַן עמעס, ס'איז אַן עמעס...
– ס'איז אַן עמעס? – זאָגט דער פויער – טאָ גיב טאַקע אַהער
דאָס זעקל גאָלד.

אַ ליגנער, אז ער זאָגט דעם עמעס, גלויבט מען אים איך גישט.

דריי יינגעלעך

די מאמע האט דריי יינגעלעך.
דריי יינגעלעך געהאט.
מיט ווייכע, רויטע בעקעלעך.
ווי צארטער סאמעט גלאט.

האט איינס געהייסן בערעלע,
דאס צווייטע — כאים-שמערעלע,
דאס דריטע האט געהייסן...
מען זאל אים קויפן שיד.

איך האב איך אפגענארט!
איך האב געווסט — איך ווארט.
דאס דריטע קליינע יינגעלע,
דאס דריטע — דאס בין איך.

די מאמע האט דריי ניסעלעך
פון דעם יארד געבראכט.
דריי גוטע פעטע ניסעלעך,
דריי ניסעלעך — א פראכט!

איז איינס געווען פאר בערעלען,
און איינס פאר כאים-שמערעלען,
און גאר דאס בעסטע ניסל —
האט זי געלאזט פאר זיך.

איך ווונדערט זיך אביסל,
פארוואס נישט מיר א ניסל?
ווייל ניסן, ניסן ניסעלע —
דאס דריטע — דאס בין איך.

די מאמע האט אהיים געבראכט
צוויי ניסעלעך און מיר.
צוויי ניסעלעך פאר די ברידערלעך
און מיר — צוויי נייע שיד.

ש מ ו ל י ק

שמוליקס טאטע האָט באַשלאָסן אוועקצופאַרן. די אנדערע יידן פון זיין שטעטל האָבן אויך עמיגרירט. ווייל מען האָט נישט פאַר-דינט אויף קיין ביסל זאַלץ אין טאַפּ אַרײַן. דער קליינער שמוליק האָט זיך אָפּגערופן צום טאטן מיט אַ וואָרט :

— בײַ אונז, יידן, ווייסט מען פון איין מיטל. ווי נאָר עפעס. כאַפט מען גלייך די פיס.

דער טאטע האָט אים געענטפערט :

— וואָס ווילסטו, אז מען זאָל זיך באַגראַבן לעבעדיקערהייט :

דער קליינער שמוליק האָט איינגעזען, אז דער טאטע איז גערעכט.

זיי זענען געפאַרן קיין פאַרז. דאָ איז פאַרז האָט זיך שמוליק אָנגעזאָפט מיט דער נייער לופט. ער האָט זיך דערפילט פריי אלס ייד. שמוליק האָט דערזען אַ וועלט מיט מעגלעכקייטן פאַר זיך. דער טאטע האָט שמוליקן פאַרגעלייגט, אז זיי זאָלן אַרבעטן צוזאַמען. מאַכן „מאַרשעס“ אַ פאַר מאָל אין וואָך. שמוליקן איז דאָס נישט געפערן געוואָרן. ער איז אַנטלאָפן פון שטוב. קיין מיטאַג האָט ער אויך נישט געוואָלט עסן. אין אַוונט איז ער צוריק געקומען מיט אַ פרייד :

— איד האָב געפונען אַ פאַסטן. אַ טייערן פאַסטן. אין אַן אויטאַ-פאַבריק. נו, מאַמע, דו וואָלסט זיך אַזוינס פאַרגעשטעלט; אין דער פאַבריק אַרבעטן צען טויזנט אַרבעטער. איד, דער ייד, וועל אַרבעטן מיט זיי. און קיין הויקער וועל איד אויך נישט קריגן !

טאטע-מאַמע זענען געווען צופרידן. וואָס שמוליק האָט גע-פונען אַרבעט. ער וועט ווערן אַ מענטש מיט אַלע גלייך.

די רייכע פעטערס

פון אן איבערגעבוירן הייזל גייט ארויס א בארוועס יינגל,
שלעכט געקליידט. קעגן איבער, פון א צווייט הייז קומט אויך ארויס
אזא יינגל.

קים זיי זענען איינער צום צווייטן צוגעקומען. איז שוין שווער
געווען צו וויסן, וועלכער ס'איז ארויס פון וועלכן הייז. ביידע אויס-
געדארט, מיט ברעגענדיקע אויגן. ביידע ציטערן פאר קעלט. און
עפשער פאר הונגער אויך.

זיי שמועסן :

— פארטיק ?

— און דו ?

— אויך.

— האסט געגעסן ?

— ניין ... דער טאמע האט נישט געבראכט.

— מיינער — קראנק ... די טאמע וויינט ...

— גייען מיר ?

— בעסער לויפן ... ס'איז קאלט ...

— נו :

— זיי לויפן פיל פון בויגן אין שטאט אריין.

ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלן זיי זיך אָפּ.
— זעסט! מיין פעטערס הויז! — מאכט איינער שטאַלץ.
דער צווייטער ווייזט אויף אַ הויז קעגן איבער.

— דאָס איז מיין פעטערס!

— מיין פעטער האָט מען אַבער געבראַכט און אראַביש פּערדל

פאַר 16 טויזנטער!

— מיינער האָט אַ קאַרעטע מיט פיר פּערדן, ווי די לייבן!

— מיינער האָט עפּשער טויזנט דערפּער!

— מיינער האָט עפּשער הונדערט שטעט!

— שויטע, ביי מיין פעטער איז דאָ מעבל פון גאַלד!

— בעהיימע! ביי מיין פעטער — סאַמע בריליאַנטן.

— אַבער מיין מומע מיט אירע פאַרפומען! די נאַז רייסט עס

אויף!

— אַ-וואָ! מיין מומע גייט אַלע טאַג אין טעאַטער אַרײַן...

— און אז מיין פעטער שפילט אַלע נאַכט אין קאַרטן! האָ?

זיי האָבן זיך לאַנג געשפּאַרט און שיר נישט געפאַלן זיך אין

די האַר אַרײַן...

איינער איז דאָך פריער אָפּגעשטאַנען.

— קאַלט. — מאכט ער מיט אַ ציטער.

דער צווייטער שטייט אויך אָפּ.

— איך בין זייער הונגעריק. — זאָגט ער. — דאָס האַרץ נאָגט

מיר! קלינג אָן ביי דיין פעטער...

— ניין, ענטפּערט יענער דערשראָקן. — ער האָט אָנגעזאָגט דעם

שווייצאַר, ער זאָל מיר הענט און פיס צעברעכן!

— מיין פעטער דאָס זעלבע! — ענטפּערט דער צווייטער.

זיי לאָזן ביידע טרויעריק אראָפּ די קעפּ.

פאַרשטיי די ווערטער :

קאַרעטע — שפּאַציר - וואַגן

שויטע — נאַר

שווייצאַר — דינער

בעהיימע — נאַר

די זון איז פארשלאָפן

סאיז די זון די ליבע זון
אביסעלע פארשלאָפן היינט.
וויי וואָס דאָרט האָט זיך געטון!
סיהאָט דער הימל זיך צעוויינט.

סיהאָבן ווינטן זיך צעיאָמערט.
רעגנס האָבן זיך צעשפּריצט.
סיהאָבן דונערס זיך צעדונערט.
סיהאָבן בליצן זיך צעבליצט.

סיהאָבן כוואַליעס זיך צעהוליעט.
זיך צעשפּריצט מיט ווייסן שוים.
סיהאָבן פייגל זיך געטוליעט.
אין די נעסטן אויפן בוים.

סיהאָט זיך אלץ אַ ריר געטון.
אַ קלייניקייט, וואָס סיהאָט געטראָפן!
סאיז די זון די ליבע זון.
אביסעלע זיך היינט פארשלאָפן ...

אַ ווייז :

שאָכן : — וואָס איז מיט דיר, יינגעלע, האָסט גארנישט קיין
פריינט, מיט וועמען זיך צו שפּילן ?
יינגעלע : — איך האָב יא אַיינעם, אָבער איך האָב אים פיינט.

פ ע ט י א

— דאקטער, שרייבט מיך אויס, איך בין שוין געזונט, איך קאן שוין גיין, איך קאן שוין אפילע לויפן, מיין קני איז שוין גענוג אויסגעהיילט.

— ניין, פעטיא! דו מוזט נאך א פאר טעג בלייבן אין שפיטאל, ביסט דאך פארט נישט מער, ווי צוועלף יאר אלט.

— אבער מיין באטאליאן פירט דאך איצט די גרויסע שלאכט אויף דעם פראנט, מען מוז אויסראטן די נאצים.

— געוויס, פעטיא, געוויס מוז מען זיי אויסראטן, דעריבער דארף מען דרך גוט אויסהיילן, קראנקע טויגן נישט אויפן פראנט, און אז דו וועסט זיין געזונט, וועסטו ווידער קאנען זיין א העלדישער דויט-ארמיער.

פעטיא האט אריינגערוקט דעם קאפ אין קישן, אין די גרויע אויגן האבן זיך באוויזן טרערן, די קראנקן - שוועסטער איז צוגע-קומען און האט זיך אוועקגעזעצט אויף זיין בעטל, זי האט אויפ-געהויבן זיין קאפ אריינגעקוקט אים אין די אויגן און געזאגט:

— נו, אט נאך דיר גאך א געוויין, א דויט-ארמיער פון קאמאנדיר פאולראוס העלדישן באטאליאן זאל גאך וויינען!

— נו, גוט, איך וויין נישט, — האט פעטיא געענטפערט שטיל, — עס פארדריסט בלוין, וואס איך קאן איצט נישט זיין מיט מיין באטא-ליאן, איך וויל זיי הארגענען, די נאצים, אסאך, אסאך פון זיי, דאס איז פאר מיין מאמען, פאר מינע שוועסטער און ברידערלעך, און פאר מיין טאטן — דעם פארטיאן, וואס זיי האבן דערשאסן.

די קראנקן - שוועסטער האָט זיך צוגעהערט צו פעטיאָס רייד.
זי ווערט נייגעריק. זי בעט אים, אז ער זאָל איר דערציילן גענויער,
וואָס מיט אים האָט געטראָפן.

פעטיאָ האָט זיך אויפגעזעצט און אָנגעהויבן צו דערציילן :
— דאָס איז געווען מיט אַ צען טעג צוריק.

מיין קאָמאָנדיר פּאַוּלאָוו — זייער אַ גוטער מענטש, איך האָב
אים ליב, אלע האָבן אים ליב — האָט מיך געשיקט אין אַ צווייטן
באַטאַליאָן מיט אַ וויכטיקן דאָקומענט. איך האָב זיך געלאָזט דורך
דעם זייטיקן וועג און נישט דורך דעם הויפט - שאַסיי. ווען איך בין
שוין אָפגעפּאַרן אַ קילאָמעטער צוויי, האָב איך פּלוצלינג דערהערט
אַ געשריי „האַלט!“

עס איז געווען פּאַרנאָכט. כּיִהאַב נישט געקאָנט גוט זען פּון דער
ווייטנס. באַלד האָב איך ווידער דערהערט : „האַלט!“ און דאָ האָב
איך שוין פּון ווייטנס דערזען אַ נאַצי מיט אַ ביקס, געצילט גלייך
אויף מיר. האָב איך געטראָכט : „וואָס טוט מען ? אומקערן זיך איז
שוין נישט מעגלעך. ווייטער פּאַרן — וועט ער דאָך שיסן. און ווי
קומט אַהער אַט דאָ דער נאַצי ? עס איז שלעכט.“ ביי זיך האָב איך
געהאַט בלוזי אַ רעוואָלווער. שיסן אויף אים וועל איך נישט קאָנען.
עס איז שוין צו שפעט. און לאָזן אים קריגן ביי מיר דעם דאָקן-
מענט — דאָס טאָר מען דאָך נישט. און ער שטייט אין מיטן וועג.
ער איז נישט ווייט. האָב איך געלאָזט דעם מאַטאַציקל לויפן מיט
דער גאַנצער קראַפּט.

עס האָט זיך דערהערט אַ שאַס. איך האָב דערפילט עפעס. ווי
אַ קלאַפּ אין קני. און דאָ האָט זיך מיין מאַטאַציקל פּאַרטשעפעט
און איך בין געפּאַלן. איך האָב זיך גיך אויפגעהויבן און — דער נאַצי
ליגט לעבן מיר אויסגעצויגן אויף דער ערד. די ביקס זיינע אויף אַ זייט.
ער ציט זיך צו דער ביקס. האָב איך אַרויסגעכאַפט מיין רעוואָלווער
און מיט צוויי שאַסן געטויט די כאַיע. כּיִהאַב אַ כאַפּ געטון דעם
נאַציס ביקס. זיך צוריק אויפגעזעצט אויף דעם מאַטאַציקל און

דערפארן צום באטאליאן פון קאמאנדיר סערגיעוו. און אט אזוי
בין איך שוין צען טעג דא אין שפיטאל.

די קראנקן - שוועסטער האט זיך נישט געגלויבט אירע אויערן.
זי האט זיך ווידער איינגעבויגן צו אים, א גלעט געטון און
געפרעגט :

— וויאזוי האסטו דאס דעם נאצי פלוצלינג געטראפן ליגן אן
אויסגעצויגענעם אויף דער ערד ?

— אט, איינפאך : ווען איך האב א לאז געטון מיין מאטאציקל
מיטן גאנצן אימפעט, האב איך טאקע געוואלט ארויפפארן אויף אים.
נו, בין איך טאקע ארויף אויף אים, אומגעווארפן אים און דערביי
אליין אנדערגעפאלן מיטן מאטאציקל.

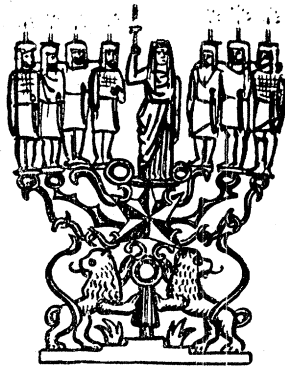
די קראנקן - שוועסטער האט גענומען פעטיאס הענט און זיי
שטארק געדריקט.

פעטיא, דו ביסט א העלד, דו ביסט דאך ווערט א מעדאל.
אין דעם האבן זיך דערהערט טרים, צוויי אפיצירן זענען צו-
געקומען צו פעטיאס בעטל. זיי זענען געווען קאמאנדיר פאוולאוו
און קאמאנדיר סערגיעוו.

די קראנקן - שוועסטער איז אויפגעשפרונגען. פעטיא האט פון
פרייד אויך געוואלט אראפ פון בעטל און סאלוטירן. אלע איבעריקע
קראנקע רויט - ארמייער האבן זיך אויך אויפגעזעצט אין זייערע
בעטלעך.

— ליג הייב זיך נישט אויף. — האט קאמאנדיר פאוולאוו ווייך
און פאטערלעך זיך געווענדט צו פעטיאן. — מיר זענען געקומען
דיך באגריסן אין נאמען פון דער רויטער ארמיי. דו ביסט א העלד!
פון אונזער רויטער ארמיי קריגסטו אן אויסצייכענונג — אט דעם
מעדאל.

ביידע קאמאנדירן האבן זיך אויסגעצויגן און סאלוטירט פעטיאן.
פעטיא האט שטיל אנגעקוקט ביידע קאמאנדירן. אין די אויגן
האבן זיך אים געשמעלט צוויי טרערן, ווי פערל.

כאנוקע

אמאל האבן די יידן געלעבט אין זייער אייגן לאַנד. זענען די גריכן באפאלן דאָס יידישע לאַנד און האָבן געהערשט איבער די יידן. די גריכן האָבן געהאַט זייער קעניג און די יידן האָבן נישט געהאַט אלע פרייהייטן. אָבער זיי האָבן געקאָנט לעבן ווי יידן מיט זייערע אלטע געווינהייטן.

ווען אַ צווייטער גריכישער קעניג איז אויפגעקומען. האָט ער געוואָלט, אַז אלע פעלקער, וואָס זענען אונטער זיין הערשאַפט, זאָלן לעבן אזוי ווי די גריכן. אלע פעלקער האָבן זיך געפירט, ווי די גריכן האָבן געוואָלט. נאָר די יידן האָבן נישט געפאלגט. דער גריכישער קעניג איז געווען זייער אַ שלעכטער. ער האָט געהייסן אַנטיאָכוס עפיפאָנעס.

אַנטיאָכוס האָט געוואָלט צווינגען די יידן, אַז זיי זאָלן טון וואָס דער קעניג האָט פאַרלאָנגט. ער האָט אַריינגעשיקט מילי-טער אין יידישן לאַנד. די גריכן האָבן אַריינגעשטעלט אַ געז-אין הייליקסטן אָרט, אין ביים-האַמיקדעש. דער קעניג האָט גע-געבן אַ באַפֿעל, אַז אלע יידן, וואָס וועלן אָפּהייטן די געזעצן פון זייערע עלטערן, וועלן ווערן געטויט.

די יידן זענען געבליבן געטריי זייער פאַלק. אָבער עס זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבן געפאלגט דעם שלעכטן קעניג.

וועגן דער ביטערער צייט פון די יידן ווערן דערציילט אסאך
מיסעס. איינע פון די שרעקלעכע מיסעס איז כאַנע מיט די
זיבן זין :

איינע א פרוי האָט געהאַט זיבן זין. זיי זענען געווען גוטע און
קלוגע קינדער. דער קעניג האָט געשיקט אַלדאַמן ברענגען די
מוטער כאַנע און אירע זיבן זין צו אים. דער קעניג האָט זיך גע-
ווענדט צום עלטסטן זון און געזאָגט :

— דו מוזט זיך בוקן צו דעם געז. וואָס שטייט דאָ לעבן מיר.
אויב דו וועסט דאָס נישט טון, וועל איך הייסן דיך דערהאַרגענען
איז די אויגן פון דיין מוטער און דייןע ברידער.

— דו קאַנסט מיך טויטן, אָבער דו קאַנסט מיך נישט צווינגען
זיך צו בוקן צו א געז. דו קאַנסט מיך נישט צווינגען זיך אָפּצו-
זאָגן פון מיין פּאָלק !

האַט דער שלעכטער קעניג געהייסן אים טויטן אין די אויגן
פון זיין מוטער און זיינע ברידער. ער האָט די זעלבע זאך געזאָגט
דעם צווייטן ברודער. דער צווייטער ברודער האָט געענטפערט,
ווי דער עלטסטער. אַזוי איז געשען מיט זעקס זין פון דער אומ-
גליקלעכער מוטער כאַנע.

דער יינגסטער איז אַלט געווען זעקס יאָר. האָט דער קעניג
אים צוגערופן און שטיל געזאָגט :

— דו האָסט געזען, וואָס עס איז געשען מיט אַלע דייןע ברי-
דער. דו וועסט שוין נישט זיין אַזוי נאַריש. דו ביסט אַ יונג קינד
און ביסט אַזוי שיין! זיי אויך קלוג! דו ווייסט? דו דאַרפסט זיך
נישט בוקן צום געז. בוק זיך צו מיר! און איך וועל דיר שענקען
אסאך שינע זאַכן.

אָבער דאָס קינד האָט געקוקט דעם שלעכטן קעניג גלייך אין
די אויגן און האָט געענטפערט :

— דו ביסט אַ בלוטיקער מענטש און איך וועל זיך צו דיר
נישט בוקן ! קאַנסט טון מיט מיר, ווי מיט מייןע ברידער !

דער שלעכטער קעניג האָט אויך אים געהייסן טויטן. די אומ-
גליקלעכע מוטער האָט דאָס אַלץ צוגעזען און זי האָט אַפילע
איר לעצט קינד נישט צוגערעדט צו בוקן זיך צום קעניג. זי איז
געווען שטאַלץ מיט אירע זין.
נאָך דעם האָט דער קעניג געהייסן טויטן אויך די מוטער.

אין שמעטעלע מודיעין האָט געלעבט אַן אַלטער מאַן מיטן
נאָמען מאַטיסיאָהו. ער האָט געהאַט פינף זין. אַלע זענען געווען
שטאַרקע און העלדישע מענער. דער פּאַטער און די זון זענען
געווען געטריי זייער פּאַרק. זענען געקומען גריכישע סאַלדאַטן
אין דעם שמעטעלע און האָבן צונויפגערופן אַלע איינווינער.
צווישן זיי זענען אויך געווען מאַטיסיאָהו מיט זיינע פינף זין.
דער פירער פון די סאַלדאַטן האָט זיך געווענדט צו מאַ-
טיסיאָהו :

— דו ביסט דער עלטסטער און אַנגעזענסטער אין דעם
שמעטל. דאַרפסטו זיין דער ערשטער. וואָס וועט געבן אַ גוטן
ביישפּיל. פיר אויס דעם קעניגס באַפעל. וועסטו ווערן דעם קע-
ניגס אַ פריינט. דאָ ליגט אַ כאַזער. אַנגעגרייט ווי אַ קאַרבן
פאַרן גריכישן גאַט. דערשטער אים: דו און דייןע קינדער וועלן
דערפאַר זייער שטאַרק באַלוינט ווערן !
האַט מאַטיסיאָהו געענטפערט מיט אַ הויכער שטימע, און אַלע
זאַלן הערן :

— אַלע פעלקער אונטער דעם קעניגס הערשאַפט פאַלגן אים
און גייען אוועק פון זייערע אַלטע געזעצן און לעבן ווי מען
הייסט זיי. אָבער מיר, יידן, וועלן בלייבן ביי אונזער אַלטן גלויבן
און ביי די געבאַטן פון אונזערע עלטערן: און איך מיט מייןע
קינדער וועלן בלייבן געטריי אונזער פּאַרק !
מאַטיסיאָהו האָט געענדיקט רעדן. אַלע זענען געבליבן שטיל.

איינער א ייד מיט א מעסער אין האנט רייסט זיך ארויס און וויל שטעכן דעם כאזער. מאטיסיאָהו האָט אַרויסגעכאַפּט דאָס מעסער פון זיין האנט און דערשטאַכן דעם יידן.

עס איז געקומען צו אַן אויפשטאַנד. מאטיסיאָהוס זין און נאָך אַנדערע איינוווינער האָבן זיך אַ וואָרף געטון אויף די סאַלדאַטן. אַ טייל האָט מען דערהאַנגעט. די איבעריקע זענען אַנטלאָפן. מאטיסיאָהו האָט באַשטימט אַנצופירן מיטן אויפשטאַנד קעגן קעניג זיין מיטלסטן זון. דעם גרעסטן העלד פון יענער צייט — יעהודע האַמאַקאַבי.

דער קעניג האָט געשיקט זיינעם אַ גענעראַל מיט אַסאַך סאַלדאַטן קעגן די יידן. יעהודע האַמאַקאַבי איז דער ערשטער אַנגעפאַלן אויף זיי און האָט זיי באַזיגט. ער האָט אויך באַזיגט אַ צווייטן גענעראַל, וואָס דער קעניג האָט געשיקט. דער קעניג האָט געשיקט נאָך אַ גרעסערע אַרמיי און אויך זי איז באַזיגט געוואָרן פון די העלדישע יידן. יעהודע האַמאַקאַבי האָט פאַר-טריבן דעם קעניגס סאַלדאַטן פון יערושאַלאַים. מען האָט אויס-גערייניקט די שטאָט און ווען אַלץ איז געווען פאַרטיק, האָט מען געמאַכט אַ יאַנטעוו. מען האָט דאָס ערשטע מאַל געפייערט דעם יאַנטעוו כאַנוקע.

אין ביים-האַמיקדעש איז געווען אַ מענידע, אַ גרויסער לייכ-טער מיט זיבן רערן. אין די זיבן רערן האָט געברענגט אייל. מען האָט אויפגעשטעלט אַ נייע מענידע און מען האָט געזוכט ריי-נעם בוימל, וואָס איז געבליבן פון פריער. האָט מען געפונען איין קריגעלע מיט ריינעם בוימל און מען האָט אַנגעצונדן די ליכט. דאָס קריגעלע בוימל איז געווען נאָך אויף איין טאַג און עס האָט געברענגט גאַנצע אַכט טעג.

עס איז אוועק אַ לאַנגע צייט. דער יאַנטעוו איז אַבער אויך איצט נישט פאַרגעסן געוואָרן. מען דערמאַנט זיך: פרייהייט איז אַ טייערע זאַך! יידן האָבן זיך נישט געלאָזט אַנטערדיקן!

שימקעס געוויין

קומט אהיים דער קליינער שימקע
מיט א ביטערן געוויין.
— מאמע, מאמע, קום אין דרויסן
לאמיר צו דעם טייכל גיין !

זענען פערד דארט אנגעלאפן.
ווייסטו וואס זיי ווילן טון ?
אך, זיי מדינקען אויס דאס וואסער
און זיי עסן אויף די זון.

ווען די נאכט האט אויסגעשפרייט זיך,
אויף דער דרעמלענדיקער ערד,
האבן העכער נאך געהירושעט
ביי דעם טייך די שווארצע פערד ...

קומט צולויפן שימקע ווידער
מיט א כליפעניש אהיים ;
— מאמע, לאמיר, מאמע, גיכער,
לאמיר צו דעם טייכל גיין !

מהאט די זון שוין אויפגעגעסן,
סאיז א פינצטערניש א שרעק,
און די פערד מיט גרויסע פיסקעס
הירושען ווידער שוין ביים ברעג.

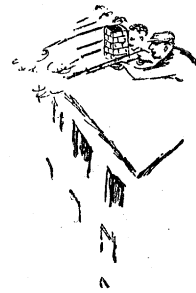
— וויין נישט שימקע — זאגט די מאמע,
זינט עם ווייסט די וועלט פון שוין,
שלינגען פערד די קלארע שמערן
און זיי שלינגען זיי נישט איין ! ...

סאיז די זון, א זון ווי שמענדיק,
שמערן שיינען אויף דער ערד,
און א טייכל איז א טייכל,
און א פערד פארבלייבט א פערד.

יידן גיבן זיך נישט אונטער

יאסל איז איצט אלט 15 יאָר. ער איז פון וואַרשע. זיינע על-טערן, צוויי ברידער און דריי שוועסטער האָבן די דייטשן אוועקגעפירט קיין טרעמבלינקע. ער אליין האָט זיך אַרויסגעריסן פון די באַנדיטישע הענט. געוואַנדערט איבער די דערפער, וווּ געטאָגט — דאָרט נישט גענעכטיקט. צוויק געקומען דערנאָך קיין וואַרשע, וווּ ער האָט אַנטייל גענומען אין אויפשטאַנד פון געטאָ. ווען די געטאָ איז שוין געווען פול מיט נאַצים און דייטשישע טאַנקן, האָבן זיך אין הויז אויסבאַהאַלטן 13 יידן. זיי האָבן געשאַסן אויף די נאַצים פון די דעכער. די פרויען און די קינדער האָבן זיך געפונען אין אַ קעלער. מיט איינמאַל האָבן זיך די דייטשן דערנענטערט צום הויז און געשריען, אז די יידן זאָלן אַרויסגיין און זיך אונטערגעבן. די יידן האָבן געוואָרפן גוירל. אויף פיר איז געפאלן דער גוירל. זיי האָבן זיך אָנגעטון מיט דינאַמיט און גראַנאַטן און זענען אַראָפּגעשפרונגען פון דאָך אויף די דייטשן. אַלע זענען דערהאַרגעט געוואָרן. די ניין יידן האָבן דאָן אַרויסגע-ראַטעוועט די פרויען און קינדער און זענען אַנטלאָפן.

דערנאָך האָט זיך יאָסל אויסבאַהאַלטן ביי אַ פויער אין אַ דאָרף.

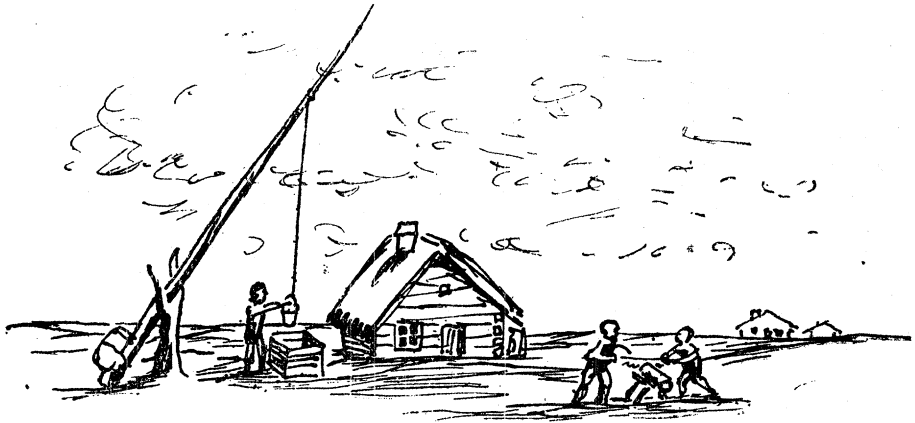

באלמעלאַכעס

בין איך מיר אַ שוסטערל.
רופט מען מיר רעב מיכל ;
נעם איך מיר אזוי דעם אל
און שטעד אריין אין שיכל.
ווערט אין זייל אַ לעכעלע.
שטעק אריין אַ טשוועקל.
אַט אזוי און אַט אזוי
קלאַפּ איך מיטן העקל.
קלאַפּ און קלאַפּ !
קלאַפּ און קלאַפּ !
קלאַפּ איך מיטן העקל.

בין איך מיר אַ שניידערל.
רופט מען מיר רעב גאָדל ;
צי איך מיר אזוי אריין
אַ פאַדעם אין אַ גאָדל.
כימאך אין עק אַ קניפעלע —
ניי און ניי קעסיידער ;
אַט אזוי און אַט אזוי
ניי איך מיר די קליידער.
טוריי-ריי !
טוריי-ריי !
ניי איך מיר די קליידער.

בין איך מיר אַ בעקערל.
רופט מען מיר רעב לעמל ;
קנעט איך מיר דאָס טייג גוט אויס
און שנייד דאָס ברויט און זעמל.
כילייג זיי אויף דער לאַפעטע.
געשוואַלענע פון הייוון ;
אַט אזוי און אַט אזוי
רוק איך זיי אין אויוון.
באלד אריין
און באלד ארויס
הין און צוריק פון אויוון.

קינדער אין סאָוועטנפארבאנד

א קאלטער אַקטאָבער-טאָג. גלאַט און ברייט זענען די שטעפעס אין דער געגנט פון סטאַלינגראַד. פעלד און הימל. הימל און פעלד. קיין בערגל, קיין בוים. די זון היבט זיך אויף פון הינטערן פעלד און לאָזט זיך הינטערן פעלד אַרונטער. איבער דער זאמדיקער דאַרפישער נאָס גייען פינף קינדער. זיי טראָגן אַ גרויסע זעג און אַ האַק. זיי שטעלן זיך אָפּ לעבן אַ נידעריק הייזל מיט אַ שטרױענעם דאַך. זיי קלאַפן אַן אין טיר. מען ענטפערט נישט. זיי קלאַפן שטאַרקער. פון שטיבל דערהערט זיך אַ געווייזן פון קליינע קינדער.

— האָט קיין מוירע נישט. לאָזט אַריין. דאָס בין איך. זינע — זאָגט די עלטערע פון די קינדער.

— די מאַמע היסט קיינעם נישט אַריינלאָזן — ענטפערט אַ דין שטימעלע.

— דו קענסט דאָך מיד, וואַניאַ דאָס זענען מיר. די פּיאַנערן פון דער שול. לאָז אַריין ! — באַמיט זיך זינע אים איינצורעדן.

די טיר עפנט זיך. אין שטיבל איז קאלט און האלב-פינצטער. צוויי קליינע קינדער זיצן אויפן בעט. וואניא א יינגעלע פון א יאָר פינט, שטייט לעבן דער טיר.

— לאַמיר זיך נעמען צו דער אַרבעט! — זאָגט זינע צו די געקומענע. וואַליא כאַפט אַן עמער און לויפט צום ברונעם. אַליא בלייבט זיך שפילן מיט די קליינע. צוויי יינגלעך און זינע גייען אַרויס אויפן הויף. דאַרמאן ליגט אַ גראַבער קלאַץ. פריילעך לויפט די זעג פון האַנט צו האַנט. באַלד איז דער קלאַץ צעזעגנט. די צעזעגנטע שטיקער שפאַלמאן די קינדער אויף דינע שייטלעך. דאָס צעהאַקטע האַלץ טראַגט מען צוזאַמען אין פֿירהויז. איינע פון די מיידלעך פאַרקערט דאָס שטיבל. היצט איין דאָס אייוועלע. זי וועט בלייבן מיט די קליינע קינדער. ביז וואַנען די מוטער וועט קומען פון דער אַרבעט.

די איבעריקע גייען אַוועק. זיי דאַרפן נאָך היינט זיין אין עטלעכע הייזלעך — אַנשרייבן בריוו צו אַ פאַטער, אַדער אַ זון אויפן פראַנט. צולויפן אין אַן אַפטיק נאָך רעפּועס פאַר אַ קראַנק קינד. אויסוואַשן אַ העמדל פאַר אַ קליין קינד. ווייל די מוטער איז קראַנק. דאָס זענען קינדער פון אַ טימור-קרייזל. אַזוי הייסן די קרייזלעך פון די סאַוועטישע שול-קינדער. וואָס באַמיען זיך צו העלפן די פאַמיליעס, וווּ דער פאַטער, אַדער דער זון איז אויף דער מילכאַמע. אין יעדער שול איז פאַראַן עטלעכע קרייזלעך אַזוינע. זיי צעטיילן צווישן זיך די גאַסן פון דאָרט. אַדער שטאַט. און יעדער קרייזל באַמיט זיך בעסער אויסצופירן זיין אַרבעט.

פאַרשטיי די ווערטער :

פּיאַנער — קינד, מיטגליד פון אַ קינדער-אָרגאַניזאַציע. קלאַץ — אַ גראַב שטיק האַלץ. שייטלעך — שטיקלעך. רעפּועס — מעדי-קאַמענטן.

איינס און צוויי

דריי און פיר.	איינס און צוויי.
דריי און פיר —	איינס און צוויי.
פיר און פיר איז אכט;	איינס און צוויי איז דריי;
אויפן קארט	זון באהעלט
פון א בארג	אונזער וועלט.
האט זיך ווער צעלאכט :	לעבן איז קעדאי.

כא-כא-כא :	זום-זום-זום.
כא-כא-כא :	זום-זום-זום? —
— ווער-זשע לאכט עס דארט :	פרענט ביי מיר א פליג.
כא-כא-כא :	טרא-לא-לא.
כא-כא-כא : —	טרא-לא-לא...
מער דאך נישט קיין ווארט.	ענטפער איך צוריק.

א געטרייער שאכן

אין יאר 1311 האט דער קעניג פיליפ פון פראנקרייך ארויסגעגעבן א באפעל אז אין מעשעד פון עמלעכע טעג מוזן אלע יידן פארלאזן דאס לאנד.

די אומגליקלעכע יידן האבן אין אזא קורצער צייט נישט באוויזן צו פארקויפן נישט קיין הייזער. נישט קיין פעלדער. נישט קיין סכוי-רעם. נישט קיין מעבל.

זענען זיי ארעם אוועק אין דער ווייטער פרעמד. איינער פון די פארטריבענע יידן, א גרויסער פארזער סויכער.

האַט מוירע געהאַט. אז ביי דער גרענעץ וועט מען ביי אים צונעמען זיין געלט און צירונג. איז ער אַוועק צו איינעם פון זיינע קריסטלעכע שכינים און ביי אים געבעטן. אז ער זאל אים דאָס פאַרמעגן זיינס באַהאַלטן.

דער קריסט האָט צוגעזאָגט צו הימן דאָס געלט און דאָס צירונג און דער ייד איז אַוועק מיט נאָך אַסאַך פאַרטריבענע זוכן אן אַרט, וווּ זיך צו באַזעצן.

עטלעכע יאָר שפעטער האָט פּיליפּס יירעש אַרויסגעגעבן אַ מאַניפעסט, אז די אַנטלאָפּענע יידן מעגן זיך ווידער באַזעצן אין זייערע אַלמע וווינערטער.

דער סויכער איז אויך צוריק אַוועק קיין פאַרין. זיין ערשטער גאַנג איז געווען צו זיין אַמאַליקן שאַכן. אַבער ער האָט אים אין דער אַלמער דירע שוין נישט געטראָפּן.

זיך נאָכגעפרעגט ביי די שכינים, איז ער געוואָר געוואָרן, אז די לעצטע יאָרן האָט דער קריסטלעכער סויכער געמאַכט זייער שלעכטע געשעפטן. אָנגעוויירן זיין גאַנץ פאַרמעגן, וווינט ער איצט אויסער דער שטאַט, אין אַן אַרעם שטיבל.

דער ייד האָט פון דער נייע געהאַט גרויס צאַר. מיסטאַמע איז פון פאַרמעגן, וואָס ער האָט דעמאַלט זיין שאַכן געגעבן צו באַהאַלטן, אויך געוואָרן אַ טעל ...

מיט אַ צעבראַכן האַרץ איז ער אַוועק אויסער דער שטאַט אויפּזוכן זיין פּריינט.

אין אַ קליין נידעריק בוידעמשטיבל, אָן מעבל, אָן אַ בעט איז געזעסן צונויפגעקאַרטשעט אויף אַ קופּער אן אויסגעוונגענערטער זאַקן און געציטערט פאַר קעלט.

דער ייד, דערזעענדיק אזאַ אַרעמקייט, האָט שוין נישט געקלערט אפּילע צו רעדן וועגן זיין געלט און זיין צירונג.

נאָר דער אַלטיטשקער האָט דעם גאַסט גלייך דערקענט, אויפגע- עפנט דעם קופּער און געזאָגט :

— דא האט איר אייער פארמעגן. וואס איר האט מיר געגעבן צו היטן :

— וואס : — האט דער ייד אויסגערופן א פארווונדערטער. — איר לעבט אין אזא ארעמקייט און נויט און איר האט פונעם פארמעגן נישט גערירט :

— דאס אלץ איז נישט מיינס ! — האט דער פראנצויז געענטפערט. — נוט, וואס איר זענט ענדלעך געקומען. אסאך מאָל האָב איר שוין געטראכט מיר דאס לעבן צו נעמען. ווייל אָפּט איז געווען זייער שווער אַרבערצוטראָגן די צאַרעס און דעם פיין. אָבער איר האָב איר דע-מאָלט צוגעזאָגט צו היטן אייער פארמעגן. האָב איר געליטן און געווארט.

— נוט האט איר געטון. וואס איר האט געווארט. — האט דער ייד געענטפערט. — די שלעכטע צייט האט זיך פאר איר שוין געענדיקט. א העלפט פון דעם פארמעגן געהערט איצט צו איר.

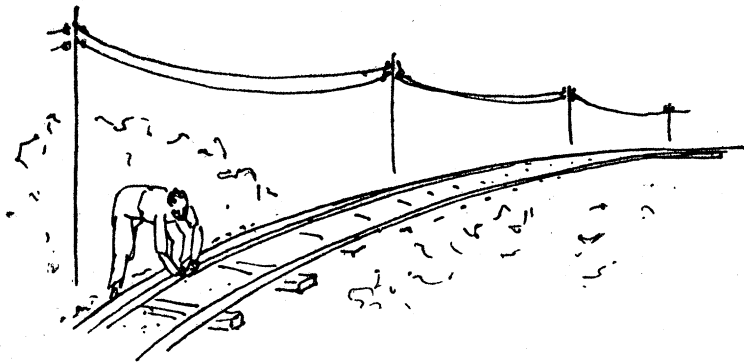
דער ייד האט דעם זאקן ארויסגענומען פון עלנט און זיי האבן געלעבט צוזאמען אין פריינטשאפט און גרידערלעכקייט.

פארשטיי די ווערטער :

מעשעך — צייט, פארלויר. סבוירע — זאכן, וואס מען קויפט און פארקויפט. סויכער — א מענטש. וואס האנדלט. שניינים — מענטשן, וואס וווינען אין זעלבן הויז. צונויפגעקארטשעט — צונויפגעפרעסט. צונויפגעדריקט. יודעש — נאכפאלגער. דירע — וווינונג. צאר — ווייטיק. טעל — צעשמערן. אסאך — פיל. זאקן — אן אלטער.

דערצייל אן ענלעכן פאל פון דער לעצטער צייט.

שפריכווארט : וואס פאר א גוט מארגן, אזא גוט יאר.

זשאק און אנרי

עס איז געווען ארום האלבע נאכט. אין מאנאט דעצעמבער. אויפן הויכן בערגל האבן א גלאנץ געטון די רעלסן. זשאק האט צוגעלייגט דאס אויער צום קאלטן שמאל. אבער דער גערויש איז געקומען פון די טעלעגראפן-דראטן. מיט שמאטעס אויף די פינגער האט ער אפגע-שרויפט די רעלסן, ווייל די קלענסטע באדייונג פון מעטאל האט ווייט אפגעקלונגען. די שרויפן זענען געווען פארזשאווערט און עס איז געווען שווער זיי אפצודרייען, אבער זיין געהילף, אנרי, האט געהאט שטארקע הענט. ווי נאך די שרויפן זענען לויז גע-ווארן, איז די קליינע שטאבע, וואס פארייניקט ביידע רעלסן, גלייך אפגעשפרונגען. אין מיטן פון דער ארבעט האט זשאק געגעבן א צייכן, אז די דייטשישע וואך קומט אן. ס'איז געווען די העכסטע צייט זיך אראפצוקייקלען פון בערגל. ער האט געדארפט ליגן שטיל, אן אטעם, און הערן זייער אנקומען. די וואך איז פארביי. איין סאל-האט האט זיך אונטערגעוונגען א דייטשיש לידל.

באלד דערנאך איז זשאק צוריק ארויפגעקראכן אויפן בערגל צו די רעלסן. ער האט אפגעשרויפט צוויי-דריי רעלסן אין דער גיך און די ארבעט איז געווען פארענדיקט. אנרי האט זיך לייכט אראפגעקייקלט פון דעם בערגל. ער איז אריין אין וועלדל און דערהערט דעם גערויש

פון אַנקומענדיקן צוג. דאָס האַרץ האָט ביי אים שטאַרק געקלאַפּט.
דער צוג איז פול געווען מיט נאָצים. באַלד דערנאָך האָבן זיך דער-
הערט די אויפרייסן. די געוואַלדן פון מענטשן און די קנאַלן פון אייזן
און גלאָז.

די הערצער ביי זשאָקן און אַנרין זענען געוואַקסן פון פרייד. זשאָק
האָט אויסגערופּן :

— דאָ האָט איר פאַר שמוּליקן. פאַר בערטן און פאַר אַלע אַנדערע;
צופרידענע פון דער געלונגענער אַקציע. זענען ביידע יינגלעך
פאַרשוונדן געוואָרן אַן אַ שפור נאָך זיך.

דערצייל אַן אַנדער מייסעלע וועגן פאַרטיזאַנער.

געזאַנג

זינגט, זינגט, זינגט,

קינדערלעך צוזאַמען.

פויקט אין פויקן, קלאַפּט אין טאַצן.

צינדט די זון אין פלאַמען.

אין אַ וועלט פון לויטער נויט —

מיר דאַרפן האָבן קינדער-פרייד.

אין אונזער וואַכנדיקן קאַמף —

רופּט און מונטערט דאָס געזאַנג.

זינגט, זינגט, זינגט,

קינדערלעך צוזאַמען !

די מייסע פון פורים

אמאל איז געווען א מייסע. די מייסע הויבט זיך אן מיט א נארישן מילעך. און עס לאזט זיך אויס זייער פריילעך. דער מילעך האט געהאט א מאלקע. איז ער איינמאל אויף איר אין קאעס געווארן. האט ער זי געהייסן דערהארנגען. און אז מ'האט זי דערהארנגעט. האט ער כאראטע געקראגן. וואס ער האט זי דערהארנגעט.

— „גרויסער נאך“ — האט דער מילעך אויף זיך אליין געזאגט. — „וואס האב איך דאס געטון? וויאזוי קאן דאס זיין א מילעך אז א מאלקע“.

האבן זיינע דינער אויסגעזוכט פאר אים אן אנדערע מאלקע. און איר נאמען איז געווען עסטער. און זי איז געווען נאך שענער פון דער ערשטער מאלקע.

דער מילעך האט זייער ליב געקראגן די נייע מאלקע און וואס זי האט געבעטן. האט ער איר געגעבן. און דער מילעך האט נישט געווסט, אז עסטער איז א יידיש מידל.

און אין דעם קעניגס הויף איז געווען עסטערס א פעטער. האט מען אים גערופן מארדכע. הערט איינמאל מארדכע. ווי צוויי דינער רעדן אפ צווישן זיך צו פארסאמען דעם מילעך. איז מארדכע אוועק און האט דאס דערציילט דעם מילעך. האט מען די צוויי דינער אויפגעהאנגען. די גאנצע געשיכטע איז פארשריבן געווארן אין קעניגס בוך.

אין קעניגס הויף איז אָנגעקומען א שלעכטער מענטש — האָמען. האָט דער נאַרישער קעניג ליב געקראָגן האָמענען. און האָט געהייסן, אז אלע זאלן זיך בוקן פאר האָמענען. האָבן זיך אלע געבוקט, נאָר איין מאָרדכע האָט זיך פאַר אים נישט געוואָלט בוקן. איז האָמען אין קאָעס געוואָרן אויף מאָרדכען און ווען ער האָט געהערט, אז מאָרדכע איז אַ ייד. האָט ער געוואָלט דערהאַרנגענען מאָרדכען מיט אלע יידן איינינעם. איז האָמען אוועק צום נאַרישן מילעך און זאָגט אים:

— ליבער מיילעך, זאלסט לעבן און זיין פריילעך ! פארקויף מיר
אלע יידן פון דיין לאַנד. און איך וועל זיי ארעמען אויסהארגענען.
זאָגט צו אים דער נאַרישער מיילעך :

— וואָס דאַרפסטו זיי קויפן ביי מיר ? נעם זיי אלע צו אומזיסט,
און טו מיט זיי וואָס דו ווילסט !

איז האַמען אוועק פריילעך פון דעם מיילעך און האָט די ערשטע
זאך געמאַכט אַ טליע אויפצוהענגען מאַרדכען. ווען מאַרדכע האָט
זיך וועגן דעם דערוווסט, איז ער אוועק צו עסטערן זאָגן איר, אַז זי
איז אויך אַ יידיש קינד. זאָל זי בעטן דעם נאַרישן מיילעך, אַז ער זאָל
נישט לאָזן האַמען אויסהארגענען אלע יידן.

די זעלבע נאַכט האָט דער מיילעך נישט געקאַנט שלאָפן. ער
האַט גערופן זיין שרייבער און געבעטן איבערלייענען דאָס בוך. נעמט
דער שרייבער לייענען דאָס בוך. קומט ער צו אַ מייסע, ווי מאַרדכע
האַט געראַטעוועט דעם קעניגס לעבן. פרעגט דער מיילעך ביי דעם
שרייבער :

— האָט מען מאַרדכען עפעס געטון דערפאַר, וואָס ער האָט מיין
לעבן געראַטעוועט, איז אין בוך פאַרשריבן ?
ענטפערט דער שרייבער :

— ניין, מען האָט אים גאַרנישט געטון !
רופט אים דער קעניג :

— ווער איז דאָ איצט אין הויף ?
ענטפערט מען דעם מיילעך :

— האַמען איז דאָ !

זאָגט דער מיילעך :

— שיק אים אַריין !

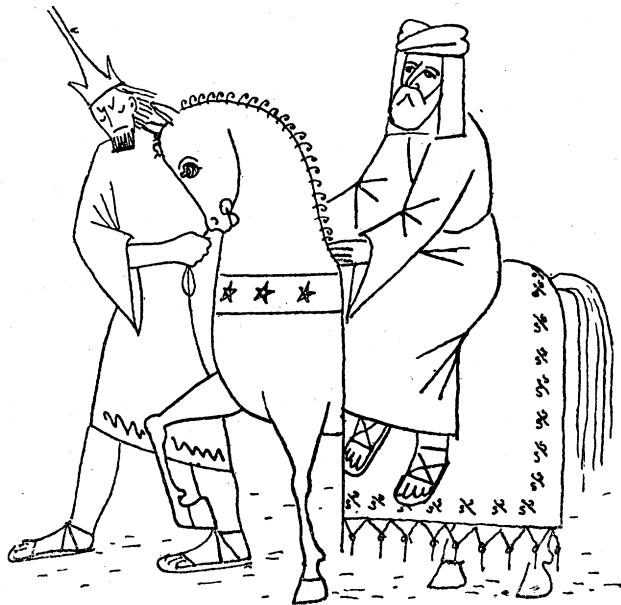
קומט אַריין האַמען. פרעגט אים דער מיילעך :

— זאָג מיר : וואָס זאָל מען טון דעם מענטשן, וואָס דער מיילעך
האַט אים ליב ?

טראַכט האַמען ביי זיך אין האַרצן :

— „וועמען האָט דער מיילעך ליב, אויב נישט מיר?“
 רופט ער זיך אָן צום מיילעך :

— ליבער מיילעך, זאָל מען דעם מענטשן, וואָס דו האָסט ליב
 אַנטון די קעניגלעכע קליידער, אַרויפזעצן אויפן קעניגס פּערד, אַנטון
 אים אויפן קאַפּ דעם קעניגס קרוין און דער גרעסטער מיניסטער זאָל
 אים פירן איבער אַלע גאַסן און שרייען :

— אזוי ווערט געטון מיטן מענטשן, וואָס דער קעניג האָט אים
 ליב.

— דו האָסט גוט געזאָגט, האָמען, נעם טאַקע און טו דאָס אַלץ
 מיט מאַרדכען.

אז האָמען האָט דאָס דערהערט, איז אים פינצטער געוואָרן אין
 די אויגן, אָבער, אז דער מיילעך הייסט, מוז מען פאַלגן און האָמען
 האָט געמוזט אַהומפירן מאַרדכען איבער די גאַסן און שרייען :
 — אזוי טוט מען מיטן מענטשן, וואָס דער קעניג האָט ליב.

דערווייל איז עסטער האמאלקע געקומען צום מיילעך און האט
אים געבעטן. אז ער זאל נישט לאזן האמענען אויסהארגענען אלע
יידן. ווייל זי אליין איז אויך א יידישע.

האט דער מיילעך געזען. וואס פאר א נארישקייט ער האט אפגע-
טון און ער האט געהייסן אויפהענגען האמענען אויף דער זעלבער
טליע. וואס האמען האט צוגעגרייט פאר מארדכען.

פארשטיי די ווערטער:

מיילעך — קעניג. מארקע — קעניגין. פארסאמען — פארגיפטן.

שפריכווארט:

ווער עס גראכט פאר יענעם א גרוב. פאלט אליין אריין.

געפאנגען

די נאכט איז געקומען.
די פענצטער פארהאנגען.
זיצט אין א שטייגל
א פויגל געפאנגען.

דער פריילינג איז געקומען.
דער שניי איז צעגאנגען.
זיצט אין א שטייגל
א פויגל געפאנגען.

דער טאג איז אוועק.
די זון איז פארגאנגען.
זיצט אין א שטייגל
א פויגל געפאנגען.

עס קלינגען אויף פעלדער
דעם שניטערס געזאנגען.
זיצט אין א שטייגל
א פויגל געפאנגען.

דאָס יינגעלע, וואָס האָט געראַטעוועט שאלעם - אלייכעמען

פון א קליין שטעטל אין אוקראַינע האָט די רויטע אַרמיי געמוזט
שנעל אַפטרעטן. פיל יידן פון שטעטל זענען אוועק צוזאַמען מיט
דער אַרמיי, ווייל זיי האָבן געוואוסט, וואָס עס דערוואַרט זיי אונטער די
נאַציס. אַבער נישט אַלע האָבן באַוווּן זיך צו ראַטעווען. די נאַצישע
מערדער זענען אזוי שנעל אַריין, אז א צאָל יידן זענען געבליבן. די
יידן האָבן זיך באַהאַלטן.

צווישן די איבערגעבליבענע האָבן זיך געפונען כאַים גרינבלאַט.
זיין ווייב עסטער און זייער זון דאַוויד. כאַים איז געווען אויפזעער אין
דער קינדער-שול און ער מיט זיין פאַמיליע האָבן געוווּנט אין דער
שול. ווען די נאַציס זענען אַריין, האָבן זיך אַלע דריי באַהאַלטן אויפן
בוידעם פון דער שול. זיי האָבן געטראַכט פון דאָרט צו אַנטלויפן
בינאַכט. פון בוידעם האָט מען געקאָנט דורך עטלעכע שפאַרעס
אַריינקוקן אין זאַל פון שול און קלאָר זען, וואָס דאָרט טוט זיך.
די נאַצישע אַפיצירן האָבן זיך דאָרט גלייך באַזעצט, ווייל די שול
איז געווען דאָס שענסטע הויז פון שטעטל.

דאַוויד איז געלעגן אַ גאַנצן טאַג ביי אַ שפאַרע און מיט פייער אין
די אויגן זיך צוגעקוקט צו די נאַצישע אַפיצירן. פלוצלינג האָט דאַוויד
אויפגעצייטערט און איז אין גאַנצן שטייף געוואָרן. אין מיטן האַלז האָט
זיך אים אַ טרער אוועקגעשטעלט, געוואַקסן, גרעסער געוואָרן. זי וועט
אים דערוואַרן. אַבער דאַוויד האָט ווייטער געקוקט, נישט פאַרמאַכט
די אויגן.

אונטן אין זאַל האָט אַ דייטש אַ זעץ געטון מיט זיין ביקס אין דעם
בילד פון שאלעם-אלייכעמען, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט.
דאָס גלאַז האָט זיך דערשראַקן און איז צעשפרונגען געוואָרן אויף
טויזנט ברעקלעך. די ראַם האָט זיך אונטערגעגעבן און זיך צעקראַכן

אין אלע זייטן. דאָס בילד איז געבליבן ווי פון זיך אַליין הענגען אויף
דער וואַנט און געלאַכט פון דעם ווילדן נאַצי.
דער נאַצי איז נאָך רויטער געוואָרן. ער האָט אויפגעוויבן זיין
ביקס און מיט קאָעס געריסן. געשלעפט און אַרונטערגעקלאַפט דאָס
בילד.

דאָס בילד איז געפאלן מיטן פאַנעם אַרויף און אַ פאַר פריילעכע
אויגן און אַ פאַר קלוגע וואַנצעס מיט אַ בערדל האָבן ווייטער גע-
לאַכט דעם נאַצי אין פאַנעם אַריין. אַ ווילדער האָט דער נאַצי געטראָטן
דאָס בילד מיט זיינע שטיינער און אוועקגעשאַרט אין אַ ווינקל.
אויף דעם אָרט פון שאַלעס-אַלייכעמס בילד האָט דער נאַצי אויפ-
געהאַנגען אַ פאַן מיט אַ האַקן-קרייץ. אונטן אין זאל איז שטייל גע-
וואָרן. אין אַ ווינקל האָט געברענגט אַ לעמפל. איבערן זאל זענען גע-
לעגן די נאַצישע אַפיצירן און געשראַפן.

ווען טאטע-מאמע זענען שוין אין גאנצן גרייט געווען זיך צו לאזן
אין געפערלעכן וועג אריין. איז זיי פלוצלינג קאלט געווארן פון שרעק :
דאוויד איז פארשוונדן געווארן פון בוידעם. דער טאטע האט מיט
די הענט אויסגעזוכט אין אלע ווינקלעך פון בוידעם-שטיבל און —
נישטא דאוויד.

פארציטערטע האבן טאטע-מאמע זיך א ווארף געטון צו דער
שפארע און אהאפגעקוקט אין שול-זאל. זיי האבן געזען :
איינגעבויגן, שטיל, מיט איינגעהאלטענעם אטעם, האט דאוויד
זיך געדרייט צווישן די נאצים. אט האט ער זיך צוגעטוליעט צו א
וואנט. געשטאנען. געווארט. נישט געאטעמט. אט איז ער געקראכן
אויף אלע פיר. געדרייט זיך ווי א שלענגל און שיר נישט אומגעווארפן
די ביקסן.

דערקראכן : דערקראכן צום ווינקל. ווו עס איז געלעגן דאס צע-
קנייטשטע בילד פון שאלעם-אלייכעמען. טאטע-מאמע האבן שטום
זיך געהאלטן ביי די הענט. געשוויגן. געציטערט.
אין עטלעכע מינוט ארום האבן זיך אין וואלד געגליטשט דריי
שאטנס. דאס יינגל האט נאך אליז געצאפלט. מיט פרייד האט ער גע-
דריקט צו זיך דאס צעקנייטשטע בילד, וואס ער האט געטראגן אונ-
טערן העמד.

א טעלעמער וויז :

- בערל : — פארוואס עפנסטו נישט דיין שירעם, עס רעגנט דאך ?
שמערל : — עס וועט גארנישט העלפן, מיין שירעם איז מיט לעכער.
בערל : — טא פארוואס האסטו מיטגענומען א שירעם מיט לעכער ?
שמערל : — איך האב דען געוואסט, אז עס וועט רעגענען ?

קינדער, הערט!

קינדער, הערט, איר ווילט מיך פאלגן —
זעט, ווי פריש עס איז דער סאך!
נעמט זיך אלע פאר די הענטלעך,
לאמיר גיין א קאראהאך!

אט אזוי און אט אזוי,
לאמיר גיין א קאראהאך!

וואס זשע שטייסטו, ווי א גוילאם?
בערל, יאסל, נו, געשווינד,
היי א תויב די פיסלעך, אוילאם,
אזש א פאך טון זאל א ווינט!

אט אזוי און אט אזוי,
אזש א פאך טון זאל א ווינט!

כא-כא-כא! דער פויגל שרעקט זיך
און די ביימער קוקן אן —
טאנצט-זשע האסטיקער, און יעדער
זאל זיי ווייזן, וואס ער קאן!

אט אזוי און אט אזוי,
זאל זיי ווייזן, וואס ער קאן!

איצט לאזט לאנגזאמער די פיסלעך,
און שטעלט אפ די טאנצעריי!
לאמיר אפרוען צוביסלעך,
און דערנאכדעם אויפדאסניי!

אט אזוי און אט אזוי,
און דערנאכדעם אויפדאסניי!

די מאַרסעליעזע - דאָס ליד פון פרייהייט

די מאַרסעליעזע איז געבוירן געוואָרן אין קאמפ. דער אויטאָר
איז רוזשע דע ליאיל, א יונגער אַפיציר פון ריין. ער האָט דאָס
ליד געשאפן אין שטרעסבורג, אין אפריל 1792.

בלויז צוויי מאנאטן האָט געדויערט, און די מאַרסעליעזע איז
געזונגען געוואָרן אין גאַנץ פראַנקרייך. די איינוווינער פון מאַר-
סעי זינגען דאָס ליד אויף די וועגן, וואָס פירן קיין פאַרין. דאָס
ליד ווערט איבערגענומען פון מויל צו מויל. די מאַרסעליעזע
צינדט די הערצער, גיט האַפענונג און קראַפט אין די הענט. דאָס
איז דער הימנו פון אַלע פרייוויליקע.

אין אַלע קאמפן הערט מען דאָס ליד. די פיינט פון פראַנק-
רייך ציטערן, ווען זיי הערן אירע קלאַנגען.
אין אויגוסט 1792 גרייפן די רעפובליקאַנער פון פאַלעי אָן די
מאַנאַרכיסטן פון טילערדי אונטער אירע קלאַנגען.

ווען די רעפובליק איז באַזיגט, ווערט די מאַרסעליעזע פאַר-
באַטן. אונטער דער הערשאַפט פון לוי דעם 18-טן, שאַרל דעם
10-טן און נאַפּאָלעאָן דעם 3-טן הערט מען אירע שטימע קלאַנגען
אין די טורמעס. עס איז דאָס „אָונט-געבעט“ פון אַלע רעפובלי-
קאַנער און פון אַלע פאַרטישע געפאַנגענע.

און הילכיק קלינגט זי ווידער אָפּ, ווען די רעפובליקאַנער
וואַכן אויף. דער טרומפייט אין דער שלאַכט מישט אירע
קלאַנגען אויס מיטן גערויש פון די ביקסן אויף די באַריקאַדעס.
זי באַשיצט די דריי-פאַרביקע פּאַן.

אין די יאָרן 1830, 1848 און 1871 ווערט די מאַרסעליעזע געזונגען
דורך אַלע, וואָס קעמפן און שטאַרבן פאַר דער פרייהייט.
אַלע פעלקער, וואָס קעמפן פאַר זייער אומאַפהענגיקייט און

פאר א בעסערן מארגן זינגען דאָס ליד. אין 1830 זינגען די מאַר-
 סעליעזע די בעלגישע פּאַטריאָטן. די גריכן שלאָגן זיך פאַר זייער
 אומאַפהענגיקייט אונטער אירע קלאַנגען פון נעקאַמע. אין 1917
 ווערט זי געזונגען דורך די רוסי אױף די גאַסן פון פעטראָגראַד
 און מאַסקױע. אין מאַדריד און באַרצעלאָנע זינגען די מאַרסעליע-
 זע די רעפּובליקאַנער, וואָס קעמפן קעגן היטלערן און פראַנקאָ.
 אין דער צײַט פון דער נאַצי-אַקופאַציע אין זי ווידער פאַר-
 ווערט. די מאַרסעליעזע אין געװען דאָס געשרײַ פון אַלע ברידער
 און פון אַלע פרייע מענטשן. פון אַלע פראַנצויזישע פּאַטריאָטן
 און פון אַלע, וואָס האָבן געקעמפּט קעגן היטלערן אין די פּײַד
 זײַטן פון אײראָפּע.
 די מאַרסעליעזע אין נישט אַלט געװאָרן. זי אין געבליבן
 אױף אײביק דאָס ליד פון אַלע, וואָס קעמפן פאַר פרייהײט.

פאַרשטײ די ווערטער :

גרייפן — אַטאַקירן. פאַרבאַטן — פאַרווערן, נישט דערלױבן. אומ-
 אַפהענגיקייט — זעלבשטענדיקייט, אַרײַן אַנפירן. פעטראָגראַד — אַ
 גרויסע שטאָט אין רוסלאַנד, וואָס הייסט היינט לענינגראַד.

מיין שיפעלע

ס'האט דער רעגן אויפגעהערט.
דער הימל איז שוין אויסגעקלערט.
נאָר די דעכער זענען נאָס.
רינען מייכעלעך אין גאָס.

רינען. רינען. רינען...
כ'האָב מיין שיפעלע געפונען.
אויפן וואַסער עם געלאָזט.
און עם קומט דער ווינט און בלאָזט.

יאָגט מיין שיפעלע געשווינד.
אויף די פליגל פונעם ווינט. —
— פלי דיר, פלי מיין שיפעלע!
און ווהין פליסטו, שיפעלע?

— צו דער פרייער וועלט אהין.
וון ס'איז ליכטיק, וון ס'איז גרוין.
פויגל זינגט, בלימל בליט. —
— שיפל, שיפל, נעם מיך מיט!

יאָסעף און זיינע ברידער

יאָנקעוון האָט געהאַט צוועלף זין. אַבער מער פון אלע האָט ער ליב
געהאַט זיין יונגן זון יאָסעף. יאָסעף איז געווען שיין און קלוג. אַבער די
ברידער האָבן יאָסעפן נישט ליב געהאַט, ווייל ער פלעגט זיך שמענ-
דיק באַרדמען. אז ווען ער וועט אויסוואַקסן, וועט ער זיין אַ גרויסער
מענטש, אַ פירער ביים פאָלק.
איינמאָל, ווען יאָסעפס ברידער זענען אַ לאַנגע צייט נישט געווען

אין דער היים. ווייל זיי האבן געפאשעט זייער שאף האט יאנקעו גע-
שיקט יאסעפן זען. וואס עס מאכן די ברידער און די שאף.
ווען די ברידער האבן דערזען יאסעפן אויסגעפוצט אין א ניי זידן
העמדל. האבן זיי געזאגט :

— אט גייט ער. דער באדימער. לאמיר אים טויטן. וועלן מיר זען
וואס עס וועט ארויסקומען פון זיינע באדימערייען.
אבער דער עלטערער ברודער האט געזאגט :

— ברידער, לאמיר נישט פארגיסן קיין בלוט. לאמיר אים אריין-
ווארפן אין א גרוב און שוין.

דער עלטערער ברודער האט געטראכט. אז אין אונט וועט ער אים
ארויסנעמען פון גרוב און ברענגען אים צוריק צום פאטער.

האבן די ברידער אזוי געטון. ווי יאסעף איז אנגעקומען. האבן זיי
אים אויסגעטון דאס העמדל און אריינגעווארפן אין א גרוב.

די ברידער האבן זיך געזעצט עסן און דער עלטערער ברודער איז
ערגעץ אוועק. דערווייל זענען אנגעקומען אראבישע סאכרים מיט זיי-

ערע קעמלען. רופט זיך אפ איינער פון די ברידער :
— לאמיר אים פארקויפן צו די אראבער.

האבן אים די ברידער ארויסגענומען פון גרוב און אים פארקויפט.
נאך דעם האבן זיי געקוילעט א ציגעלע. איינגעטונקט יאסעפס העמדל

אין בלוט און עס געבראכט צו יאנקעוון :
— דאס האבן מיר געפונען. איז דאס דיין זונס העמדל :

יאנקעוון האט דערקענט דאס העמדל און זיך צעווייגט :
— יא דאס איז מיין קינדס העמדל. א ביזע כאיע האט אים אויפ-

געגעסן.
און יאנקעוון האט נישט אויפגעהערט צו באוויינען זיין זון יאסעף.

די אראבישע סאכרים האבן געבראכט יאסעפן קיין מיצראים און
אים פארקויפט פאר א קנעכט צו איינעם פון קעניג פארעם עלטסטע.

יאסעף האט זיך שנעל באליבט געמאכט און דער עלטסטער האט
אים געמאכט פאר אן אויפווער איבער זיין פארמעגן.

דער קעניג האט געהערט. אז יאסעף איז א פעיקער און א קלונער
מענטש. האט ער אים געמאכט פאר דעם פירער פון לאנד. ער האט

ארויסגעגעבן א באפעל, אז מען זאל פאלגן יאסעפן, ווי דעם קעניג אלײן.

איינמאל האט אויסגעבראכן א הונגער אויף דער וועלט. אין אלע לענדער איז נישט געווען קיין ברויט. נאך אין מיצראים יא ווייל יא-סעה האט מיט זיין קלוגשאפט געזען, אז סױעט זיין א הונגער, האט ער אנגעגרייט גענוג ברויט פארן גאנצן לאנד אין די גוטע, זאטע יארן. אויך אין לאנד, ווו עס האט געווינט יאנקעוו מיט זיינע זון, איז געווען א הונגער. האט יאנקעוו געשיקט זיינע זון קיין מיצראים איינ-צוקויפן שפיין.

זענען זיי געקומען צו יאסעפן, פרעגט ער זיי :

— ווער זענט איר ?

זאגן זיי :

— מיר זענען יידן און מיר ווילן קויפן שפיין.

זיי האבן יאסעפן נישט דערקענט, אבער יאסעה האט זיי יא דער-

קענט.

האט יאסעה אויף זיי ראכטמאנעס געהאט און ער האט אויסגעשריען

מיט פרייד :

— איר דערקענט מיך נישט ? איך בין דאך אייער ברודער יאסעה.

לעבט נאך מיין טאטע יאנקעוו ?

די ברידער האבן אראפגעלאזט די קעפ און נישט געוואוסט, וואס צו

זאגן. זיי האבן כאראטע געהאט פאר דעם שלעכטס, וואס זיי האבן

אים געטון. אבער יאסעה האט זיי נישט געלאזט טרויערן. ער האט זיי

פארגעבן. ער האט געהייסן די דינער, מען זאל אנפאקן זעק מיט ברויט

און ער האט זיי געהייסן ברענגען דעם פאטער און זיין יינגסטן ברו-

דער בעניאמין.

יאסעה האט דערציילט דעם קעניג פארען, וואס סױהאט פאסירט.

און פארע האט געזאגט צו יאסעפן :

— דאס גאנצע לאנד איז פאר דייער ברודער. גיב זיי אפ דאס בעס-

טע שטיק לאנד, וואס דיר געפעלט.

איז יאנקעוו מיט זיינע זון געקומען און זיי האבן זיך באזעצט אין

דעם לאנד גוישען, אין מיצראים.

כיל דער הונגעריקער

אמאל איז געווען א קליין יינגל, האט מען אים גערופן דער הונגעריקער כיל. ווען דו טרעפסט אים, וואלסטו זיך אוןדע גע-
וונדערט, פארוואס ער הייסט אזוי. כיל דער הונגעריקער פלעגט
מען אים רופן דערפאר, ווייל ברויט איז געווען זיין איינציקע
שפיז און ווייל ער פלעגט דאס ברויט שמענדיק עסן טרוקן. ער
איז געווען זייער ארעם.

כילס לעבן איז געווען אזוי טרויעריק, אז ער האט קיינמאל
נישט געלאכט, אפילו נישט געשמייכלט. עס איז זעלטן צו טרעפן
א יינגל, וואס האט נאך נישט געלאכט, אבער אזוי איז עס געווען.
כיל איז געווען א בלאנדער, מיט א פארדיסן געזל, בלויז
אויבן, א שווארץ פארטוך און א געלע פאך הויזן. ער האט נישט
געארבעט, ווייל פאר אים איז קיין ארבעט נישט געווען און ער
איז נישט געגאנגען אין שול, ווייל ער האט באדארפט ארומגיין
ארום זיין איינזאמער מאמען. זי איז געלעגן א קראנקע אויף די
לונגען אין א נידעריקן צימער, ווו מען האט געהייצט איין מאל
אין דריי טעג. זיין מאמע איז געווען אן ארבעטערין און א פאר-
הארעוועטע פרוי. קיין טאטן האט ער שוין נישט געהאט.
זיין טאטע איז אומגעקומען אין אסטוריע. כילן איז פארבליבן
אן אנדענק פון טאטן - א רינגעלע מיט אן אויסגעקריצטן אויף-
שריפט פון אינעווייניק: „אויעדא“.

כיל איז דאן אלט געווען צען יאר.

איינמאל אין אונט, ווינטערצייט, קערט ער זיך אום אהיים
מיט א פעקל אלטע פארדארטע שטיקלעך ברויט און דערזעט
ביי זיין מאמען אין צימער אן אוילאם מענטשן. דער גאלעך מיטן
ווירט רעכענען אויס, וויפיל מען וועט קאנען אפנעמען פארן איי-
וועלע און פאר דעם בעט. דעם ווירט איז געקומען דירע-געלט
און דעם גאלעך פארן אפריכטן די לעצטע טפילע...

כיל האט זיך פארשעמט. ער האט נישט גענוי פארשטאנען.
וואס דא קומט פאר. ער איז אבער ארויס פון שטוב. קינער האט
אום נישט פארהאלטן. אין דרויסן ביי דער טיר האט ער זיך גע-
זעצט אויף א שטיין און גענומען וויינען.

א שיינער טאג

א שיינער טאג. א פריילינג-טאג.
וואכט אויף אין מיין זיקארן.
א שיינער טאג. א גאלדענער
פון מינע קינדער-יארן.

אך שטיף אין אונזער גערטעלע.
די וויינשל-ביימער בליען.
עס פלאמען מינע בעקעלעך.
די אייגעלעך — זיי גליען.

עס זאגט מיר אן די מאמעשי.
אך זאל זיך נישט פארגעסן.
און ווען די זון וועט אונטערגיין.
דאן זאל איד קומען עסן.

דער טאטע הערט זיך איין און קוועלט.
און גיט דערביי א שמייכל.
און זאגט מיר אן : „געדענק מיין קינד !
פארקריך נישט ווייט צום טייכל“.

פייסעך צום סידער

דאס יינגעלע מיטן רינגעלע איז פייסעך צום סידער געווען ביי זיין זידן און האט געהערט די מייסע. ווי די יידן זענען געווען קנעכט ביי דעם קעניג פארע. זיי האבן געבויט פאר אים שמעט און פאלאצן. אריין האבן זיי געווינט אין גריבער. און ווי זיי זענען שפעטער ארויס פון מצראים.

סאיז געווארן שפעט און יינגעלע-דינגעלע איז איינגעשלאפן ביים טיש. כאלעמט זיך אים. אז ער גייט צו פארען אויף יענער זייט טיך. ווו דער פאלאץ געפינט זיך. קוקט ער אזוי און קוקט, ערשט סאיז נאך-נישט קיין טיך. נאך א יאם. א גרויסער יאם. און די כוואליעס ווארפן היז און הער. אזש עס כאפט נאך אן א שרעק. זאגט צו אים דער יאם : — איד בין דער רויטער יאם. יינגעלע-קליין !

דער גרויסער מוישע קומט באלד צו גיין.

און טאקע באלד איז געקומען צו גיין מוישע. יינגעלע-דינגעלע האט אים באלד דערקענט. דער זידע האט אים נאך פון פריער דער-ציילט פון מוישען. און גלייך נאך מוישען האבן זיך באוויזן זייער אסאך מענטשן. דאס זענען געווען די יידן. וועלכע מוישע האט ארויס-געפירט פון מצראים. אלע מיט שמעקנס אין די הענט און מיט פעקלעך אויף די פלייצעס. וואס גייען אין א ווייטן וועג. צוגייענדיק צום יאם. האבן זיך אלע אפגעשמעלט. מוישע האט גע-פרעגט ביים יינגעלע :

— וואס טוסטו דא, יינגעלע ?

ענטפערט דאס יינגעלע :

— איד וויל גיין צום קעניג פארע אין פאלאץ !

זאגט צו אים מוישע :

— מען דארף נישט גיין צו פארען. איד בין אויך אמאל געווען א

יינגעלע. ווי דו. און בין געווען ביים מילעך אין פאלאץ. כהאב דארטן געווען אסאך גוטע זאכן. דערנאך בין איד ארויס אין גאס און דערזען

די יידן, א פאלק פון שקלאפן, שטייען און שאפן ארבעטן שווער, שווער
און ביטער אונטער בייטש און ריטער. קנעטן ליים און מאכן ציגל,
בויען שטעט און פאלאצן, און פון זייערע נאקעטע לייבער גיסט זיך
שווייס פון דער ארבעט און בלוט פון די שמיץ. מער האב איך שוין
נישט געקאנט גיין צום מילעך אין פאלאץ. איך בין געבליבן מיט די
שקלאפן ביז זיי זענען באפרייט געווארן. און איצט פיר איך זיי אין אן
אנדער לאנד, אין לאנד פון פרייהייט. ווילסט מיט אונז גיין?
האט דאס יינגעלע-דינגעלע לאנג נישט געטראכט און געענט-
פערט:

— איך גיי.

דערוויל איז א שטורעם געווארן אויפן יאם. די כוואליעס איינע
גרעסער פון דער אנדערער האבן זיך געווארפן הין און הער. פון די
גרויסע כוואליעס האט זיך דער יאם געשפאלטן אין צווייען. מוישע
מיט די יידן האבן באוויזן דורכצוגיין דעם יאם אויף יענער זייט.
אין דער רעגע האט זיך דערהערט א לויפערין פון פערד און א
קלאפערין פון די וועגענער. דאס זענען געווען פארע מיט די מיצרים.
זיי האבן אנגעהויבן נאכצולויפן די יידן. קעדיי זיי צוריק כאפן און
פארשקלאפן.

נאר די יידן זענען שוין געווען אויף יענער זייט יאם. דער שטורעם
האט זיך ווידער אנגעהויבן און די כוואליעס האבן דערטרונקען פא-
רען מיט די מיצרים. מיט די פערד און די רייט-וועגענער. קיין איינער
איז נישט איבערגעבליבן. אלע יידן און יינגעלע-דינגעלע מיט זיי, האבן
געזונגען פריילעכע לידער.

דער זידע האט אויפגעוועקט יינגעלע-דינגעלען. האט אים גע-
געבן א זעקעלע מיט גיס צום שפילן און יינגעלע-דינגעלע איז אוועק
מיט טאטע-מאמע אהיים שלאפן.

אַרבעט - יאַנטעוו

היינט איז לויטער — זון און הימל
און די ערד איז גרוין און שייך. —
אויפן גרויסן אַרבעט-יאַנטעוו
פריילעך, קינדער, לאַמיר גיין !

הויך די רויטע פאן געהאַלטן,
שטאַלץ געגאַנגען — איינס, צוויי, דריי.
אומעטום זאָל זינגען, קלינגען !
לעבן זאָל דער ערשטער מאַי !

אַן איינפאל

לילים טאַטע איז געקומען אַהיים און האָט דערציילט, אז דעם
ערשטן מאַי וועט ער מיט אַלע אַרבעטער פון פּאַבריק גיין אויף אַ
דעמאָנסטראַציע. ער האָט געזאָגט, אז אַלע אַרבעטער וועלן גיין איבער
די גאַסן מיט לידער, מוזיק און מיט פּאַנען.
האַט לילי אויך געוואָלט גיין מיטן טאַטן.

— נעם מיך מיט טאטע, — האָט ליִלי געבעטן.

— גוט, — האָט צוגעזאָגט דער טאטע.

ליִלי לייגט זיך שלאָפן. זי האָט אַבער מוירע, און זי זאָל נישט פאַרשלאָפן און דער טאטע וועט פאַרגעסן זי מיטצונעמען אויף דער דעמאָנסטראַציע.

מיטאַמאָל שפּרינגט זי אַראָפּ פון בעט. זי זוכט אויס אַ לאַנג שטריקל און בינדט עס צו מיט איין עק צום טאטנס שוך און מיט דעם צווייטן עק צו איר האַנט. און דער טאטע וועט מאַרגן נעמען דעם שוך, וועט ער אַ צי טון דאָס שטריקל, וועט זי זיך גלייך אויפכאַפן.

אין דער פּרי ווען דער טאטע איז אויפגעשטאַנען, האָט ער גע-
וואָלט אַנטוון די שיך און האָט דערזען אַרום אַ שוך אַ שטריקל. ער האָט
אַ שטאַרקן ציגעטון פאַרן שטריקל. ליִלי האָט געגעבן אַ געשריי און זיך
אויפגעכאַפט.

— איך האָב מוירע געהאַט, און דו וועסט פאַרגעסן מיך צו וועקן פון
שלאָף, — האָט ליִלי געזאָגט מיט אַ פּריילעכען געלעכטער, — האָב איך
צוגעבונדן דאָס שטריקל.

האָט ליִלי מאַרשירט מיטן טאטן און מיט אַלע אַרבעטער, אירע
אויגן האָבן געשיינט פון פּריד.

די רעפּובליק פון דער וועלט

דער ראַנד פון דעם הימל איז נאָך טונקל,
די זון גייט אויף, נאָר זי איז נאָך אַ פּונקט נאָר,
דאָך באַלד שפּרייט זי אויס זיך צעהעלט, —
אַ העלע הערלעכע פּאָן פאַר אונז אַלע,
אַ פּאָן וואָס שטייגט אויף און וועט קיינמאָל נישט
פאַלן.

די רעפּובליק פון דער וועלט !

דער העלדישער שימשן

דאס איז געווען אין דער צייט ווען אויף יידן איז אָנגעפאלן אַ שטאַרק פּאַלק, די פּלישטים, און זיי געוואָלט אונטערדריקן. אין יענער צייט האָט געלעבט אַ ייד מיטן נאָמען שימשן. ער איז געווען הויך און שיין און זייער שטאַרק. האָט מען אים גערופן שימשן האַגיבער, שימשן דער שטאַרקער. און די יידן האָבן אים געמאַכט פאַר אַ פירער.

איינמאָל איז שימשן געגאַנגען איינער אַליין אין פּעלד, איז אויף אים אָנגעפאלן אַ לייב. שימשן האָט נישט געהאַט קיין שום געווער מיט זיך, האָט ער מיט זיינע הענט אָנגעכאַפט דעם לייב ביים פּיסק און אים צעריסן אויף צווייען.

איינמאָל האָבן די פּלישטים געמאַכט שפּאַס און אָפּגעלאַכט פון די יידן. האָט שימשן געכאַפט דריי הונדערט פּוקסן, האָט זיי צוגענויפֿ-געבונדן צו צוויי ביי די עקן, אַריינגעשטעקט צווישן די עקן ברענגענ-דיקע פּאַקלען און אָפּגעלאָזט די פּוקסן אויף די פּעלדער פון די פּליש-טים. פאַרשטייט זיך, אז די פּעלדער זענען אין גאַנצן פאַרברענט גע-וואָרן.

איינמאָל האָבן די פּלישטים אויסגעפּונען, אז שימשן איז געקו-מען אין דער שטאַט אַזאַ איבערצונעכטיקן. זענען זיי געקומען ביינאַכט און פאַרשלאָסן די שווערע אייזערנע טויערן פון שטאַט. — איצט האָבן מיר אים געפּאַקט! — האָבן זיך די פּלישטים גע-פּרייט. — אין דער פּרי וועלן מיר אים נעמען געפּאַנגען.

אין מיטן דער נאַכט האָט זיך שימשן אויפּגעכאַפט און דערהייערן. אז די טויערן זענען פאַרמאַכט, האָט ער אַ נעם געטון די שווערע טויערן, זיי אויפּגעהויבן איבער זיין קאַפּ און זיי אוועקגעטראָגן אויפּן באַרג.

איינמאָל זענען די פּלישטים באַפּאַלן שימשענען אין מיטן דער נאַכט. זיי האָבן אים אויסגעשטאַכן די אויגן, געבונדן מיט שטאַרקע שטריק און אים אַריינגעוואָרפּן אין טורמע.

די עלטסטע פון די פלישטים האבן זיך פארזאמלט אין טעמפל
און געמאכט א יאנטעוו. ווייל זיי האבן געפאנגען דעם העלדישן
שימשן. טויזנטער פלישטים האבן אנגעפילט דעם טעמפל.
זיי האבן געבראכט שימשענען און געלאכט פון אים.
האט שימשן געזאגט צום יינגל, וואס האט אים געפירט :
— פיר מיך צו צו די זיילן, אויף וועלכע דער טעמפל איז אָנגע-
שפארט.

און שימשן האט געזאגט : איצט וועל איך זיך אַפהעכענען מיט די
פלישטים, דערפאר וואָס זיי האבן מיך בלינד געמאכט און געשלאָגן
מיין פאלק. איך וועל שטארבן צוזאמען מיט די פלישטים.
ער האט זיך אנגעשפארט מיט אלע קויכעס אויף די זיילן און זיי
אומגעוואָרפן. דער טעמפל איז איינגעפאלן און טויזנטער פלישטים
זענען געהארגעט געוואָרן. צוזאמען מיט זיי איז אויך שימשן אומ-
געקומען.

פארשטיי די ווערטער : קויכעס — קרעפטן. געהארגעט — געטויט

מאָי

ווידער איז דער מאָי געקומען
מיט זיין צויבער, מיט זיין פראַכט :
אַלע גראָזן, אַלע בלומען
האַבן ווידער אויפגעוואַכט.

ווידער בלייבט עס אויף די פעלדער,
ווידער גרינט עס אין די וועלדער,
ווידער גלאַנצט עס אומעטום —
יעדעס בלעטל, יעדע בלום.

ווידער נעמט דער פּרילינג מאַלן,
מיט זיין פענדזל, וווּ ער שמירט,
ווערן בערג און ווערן טאַלן,
ווערט די ערד מיט גרינס באַצירט.

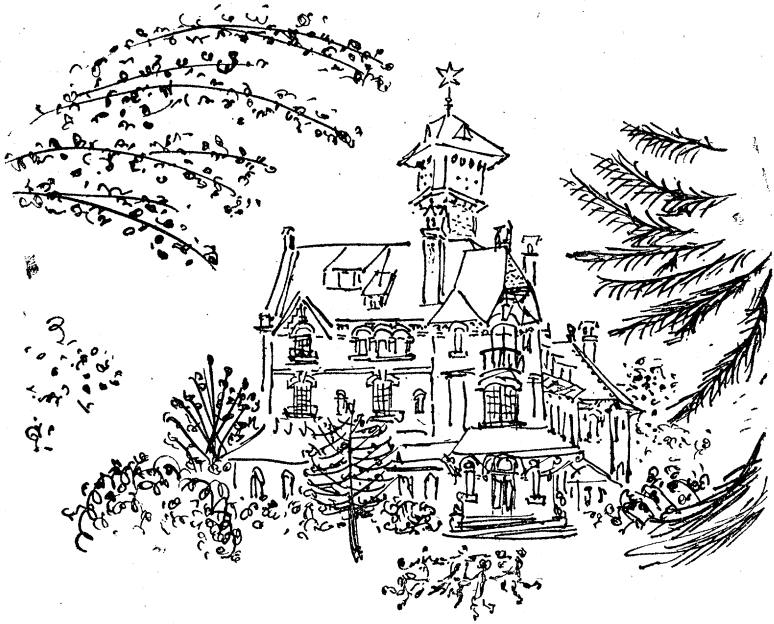

אונזער קינדער-היים

איר וועט זאָגן: אַ דאַרף, ווי אַלע דערפער, וועלדער זענען
וועלדער, ביימער זענען אויך ענלעך איינער צום אנדערן, אַ קליין
ביימעלע איז טאַקע אַ קליין ביימעלע און אַ טייך איז אַ טייך.
אין יאָס איז דאָס וואַסער געזאַלצן, אָבער ביי אונז איז דאָס וואַ-
סער, ווי אַלע וואַסערן, אייַ מען קאָן זיך באַדן! דערויף איז עס
דאָך אַ טייך, היינט, די געביידע! עמעס, עס איז נישט קיין
פאַשעטע געביידע, עס איז אַ שלאָס, און מיר האָבן אים אַ נאַמען
געגעבן — דער פאַרקישעפטער שלאָס, ווייל ער האָט אין זיך
עפעס אַ מין קישעף, אַז מען קומט אַריין אין דעם שלאָס, ווילט

זיך נישט גלייך ארויס. ער איז אויסערלעך שיין און אינעווייניק
 אויך נישט מיעס. צו דערצייילן די געשיכטע פון דעם שלאָס און
 אויסרעכענען אלץ. וואָס עס געפינט זיך אין דעם שלאָס. וועט
 צונעמען צופיל צייט. בעסער איז צו קומען אַהער און צו זען
 מיט די אייגענע אויגן.

אַנדערזי — אַזוי הייסט דאָס דאָרף און אַזוי רופט מען די קינ-

דער-היים. גאַנץ גיך איז אונזער היים באַרימט געוואָרן. מען קאָן
 זאָגן אז די גאַנצע וועלט וווּ עס לעבן יידן ווייסט אז דאָ איז
 אַנדערזי האָבן יידן אין פּראַנקרייך איינגעאַרדנט אַ קינדער-היים פאַר
 יידישע קינדער. די קינדער זענען שוין אויך באַקאַנט. אומעטום
 רעדט מען וועגן די קינדער און מען רעדט וועגן דעם הויז. אַזוי
 איז באַשערט געווען.

אז די ביסט אומעטיק, כאפ זיך אראפ אהערצן, וועסטו גלייך
ווערן פריילעך. גארנישט לאנג זענען די קינדער אויך געווען אז-
מעטיק. זיי האבן נישט געלאכט, אפילע נישט געשמייכלט. די
נאציס האבן פארווערט קינדער, ביפראט יידישע קינדער צו
שמייכלען און צו לאכן. היינט זענען די נאציס מער נישטאָ. און
קינדער מעגן ווידער לאכן. שטעקן אויך אָן אנדערע מיט זייער
געלעכטער.

די טאטעס מיט די מאמעס האבן די דייטשן צוגענומען.
געבליבן זענען קינדער אליין. לעבן מיר דאָ אין אַ גרויסער
מישפּאַכע. אונזערע פריינט פון דער גאנצער וועלט זענען געוואָרן
אונזערע טאטעס און מאמעס. זיי זאָרן וועגן אונז. מיר דארפן
גארנישט זאָרן. מיר פילן זיך דאָ קימאט, ווי ביי זיך אין דער
היים. מיר פארוואַלטן אין אונזער קינדער-היים, און די עלטערע
העלפן אונז. ווייל מיר זענען נאָך קליין און מיר דארפן הילף.
אונזער לערער איז אונזער כאַווער. און מיר האָבן אים ליב, ווייל
ער מוט פאר אונז אלץ, קעדיי אונז זאָל גוט זיין. נישט נאָר די
לערער זענען אונזערע כאַוויירים, נאָר אלע, וואָס אַרבעטן אין
אונזער הויז: דער קיכער, די וועשין, דער פארוואַלטער — אלע
זענען אונזערע טייערע און האַרציקע פריינט. מיר האָבן זיי ליב.
דערפאר זענען מיר אויך געהאַרכזאָם. די לערער אין שול זענען
פון אונז צופרידן. מיר לערנען פלייסיק.

א. בעלשער ווייז :

א. בעלשער מאמע זאגט צו איר יעקעלען :

— גיי צו, מיין קינד, צום פענצטער און גיב אַ קוק, וואָס פאר אַ ווע-

טער סאיז היינט.

יעקעלע קומט צוריק פון פענצטער און זאגט :

מאמע, היינט איז אַ נעפל, אז איד קאן דעם וועטער נישט זען.

זאג נישט קיינמאל...

זאג נישט קיינמאל, אז דו גייסט דעם לעצמן וועג.
הימלען בלייענע פארשמעלן בלויז טעג.
קומען וועט דאך אונזער אויסגעבענקטע שאַ.
עס וועט א פויק טון אונזער טראַט — מיר זענען דא :

פון גרינעס פאלמען-לאנד ביז לאַנד פון ווייסן שניי.
מיר זענען דא מיט אונזער פיין, מיט אונזער וויי.
און ווו געפאלן איז א שפריץ פון אונזער בלוט.
שפראַצן וועט דאָרט אונזער גוורע, אונזער מוט.

סוועט די מאַרגן-זון באַגילטן אונז דעם היינט.
און דער נעכטן וועט פאַרשווינדן מיטן פיינט.
נאָר אויב פאַרזאַמען וועט די זון און דער קאַיאָר.
ווי אַ פאַראַל זאָל גיין דאָס ליד פון דאָר צו דאָר.

געשריבן איז דאָס ליד מיט בלוט און נישט מיט בליי.
סאיז נישט קיין לידל פון א פויגל אויף דער פריי.
דאָס האָט אַ פאַרק צווישן פאַלנדיקע ווענט.
דאָס ליד געזונגען מיט נאַנאַנעס אין די הענט.

טאָ זאָג נישט קיינמאל, אז דו גייסט דעם לעצמן וועג.
הימלען בלייענע פארשמעלן בלויז טעג.
קומען וועט דאך אונזער אויסגעבענקטע שאַ.
עס וועט א פויק טון אונזער טראַט — מיר זענען דא :

פאַרשטיי די ווערטער : קאַיאָר — פרימאַרגן, מאַרגן-שטערן, נאַנאַנעס —
רעוואָלוציען פון אַ גרויסן קאַליבר.

אונזער יידישע שול

וואָסער שול נאָך אויף דער וועלט
האַט אזוי פיל פרייד און כּיין ?
וואָסער שול, ביי וועלכן פּאַלק,
בויען טאַטע-מאַמע אַליין ?
אונזער יידישע שול !

וואָסער שול, אויף וועלכער שפּראַך,
וואַקסט אזוי אין יעדן לאַנד ? —
אויף די שנייען פון סיביר,
אויף דעם אַפּריקאַנער זאַמד ?
אונזער יידישע שול !

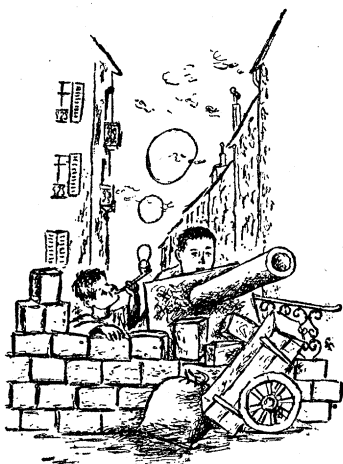
וואָסער שול, ביי וועלכן פּאַלק,
לערנט אויס צו זיין אַ ייד ?
רעדן יידיש — אונזער שפּראַך,
זינגען יידיש — אונזער ליד ?
אונזער יידישע שול !

וואָסער שול נאָך לערנט אונז :
— זיי אַ מענטש און זיי אַ ייד,
ליב דעם אַרבעט-מענטש, מיין קינד,
זינג מיט אים זיין פּרייהייט-ליד ?
אונזער יידישע שול !

דער קליינער קאַמונאַר

לוי רוב האָט גענומען די פיפקע אין די ציין און זיין זון פאַרן אויף די
פלייצעס און איז אוועק באַשיצן די קאַמונע. לוי האָט געשאַסן. פאַר
איז געשטאַנען לעבן טאַטן. און אַרבעטער האָט געשענקט פאַרן אַ

נייע ליימענע פיפקע און א שטיקל זיף. ווען די קאמונארן האבן גע-
 שאסן, האט פאל געלאזט פון זיין פיפקע זיפן-בלאזן. ער פלעגט פאר-
 בייסן די פיפקע אין די ציין, ווי זיין טאטע. די קאמונארן האבן בא-
 וונדערט פאלן: זעסט אויס ווי אן עמעסער קאמונאר!
 די קאמונארן האבן געהאט ווייניק הארמאטן און ווייניק קוילן. זיי
 זענען געווען א קליינע צאל. די רייכע האבן זיך באזעצט אין ווערסיי
 און האבן יעדן טאג צוגעפירט נייע סאלדאטן און נייע הארמאטן.
 לוי רוי איז געבליבן אויף זיין פלאץ דער לעצטער. ער האט אליין
 געשאסן.

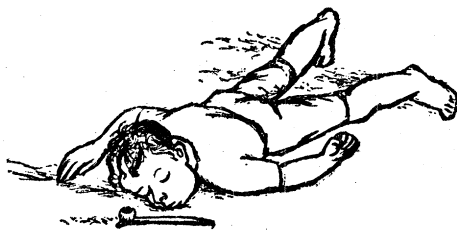
דער קאפיטאן פון דער ווערסיילער ארמיי - פראנסוא האט גע-
 בראכט זיין קאלע א בוקעט בלומען צו דעם זיג איבער די קאמונארן.
 די קאמונארן זענען אויסוורפן, האט ער צו איר געזאגט. איך האב אליין
 געזען, ווי א קינד פון פיר יאר שיסט פון א הארמאט און רייכערט א
 פיפקע.

אבער דו וועסט דאך זיי אלע טויטן מיט די קינדער צוזאמען. האט
 געזאגט זיין קאלע. אויף מארגן זענען לוי רוי מיטן קליינעם פאל געפאגן-
 גען געווארן פון די ווערסיילער סאלדאטן. לוי רוי איז בארד דערשאסן
 געווארן. דעם קליינעם פאל האט דער קאפיטאן פראנסוא געבראכט
 צו זיין קאלע. די סאלדאטן האבן אים געשראגן און באליידקט.

דער קליינער פאל האט נישט פארשטאנען, פארוואס די סאלדאטן
 שלאגן אים. ער האט זיי געזאגט: איך קאן מאכן זייפן-בלאזן. מיינ טאטע
 האט גערויכערט א פיפקע און געשאסן פון א הארמאט. איך בין געווען
 אן עמעסער קאמונאר.

דערנאך האט זיך פאל אוועקגעזעצט אויפן גראז און איינגעשלאפן.
 דער קאפיטאן האט געפירט זיין קאלע ווייזן דעם קליינעם פארברע-
 כער. ער האט אים אויפגעוועקט מיט א שטויס פון זיין פוס. דאס קינד
 האט זיך אויפגעכאפט און גענומען וויינען. אבער שפעטער האט ער
 זיך צעשמייכלט. ער האט גענומען די פיפקע אין מויל און דערקלערט:
 איך בין אן עמעסער קאמונאר! דער קאפיטאן האט צופרידן געזאגט:
 דו זעסט, אזא ברעקל און שוין א מערדער! מען דארף זיי אלעמען אויס-
 הארגענען. אפילע די קלענסטע. ער האט אים גלייך געוואלט דערשיסן.
 אבער זיין קאלע האט אים אפגעהאלטן. איך וויל זיך לערנען שיסן. האט
 זי געזאגט. א פרוי פון אן אפיציר מוז קענען האלטן א ביקס אין האנט.
 לאמיר טרעפן אין דער פיפקע פון דעם קליינעם מערדער. זי האט אג-
 געשטעלט די ביקס. אבער פאל האט זיך נישט דערשראקן. ער האט
 שוין געזען. ווי מענטשן שיסן פון ביקסן. דערפאר איז ער דווקא געבליבן
 שטיין אויף אן ארט.

די קאלע האט אויסגעשאסן און נישט געטראפן אין דער פיפקע.
 — קוק — האט דער קאפיטאן געזאגט. — דו האסט געהארגעט דאס
 ווילדע כאיעלע און די פיפקע איז געבליבן גאנץ.
 פאל רן. וואס האט געלעבט אויף דער וועלט פיר יאר און אזוי ליב
 געהאט די זייפן-בלאזן. איז געלעבן אן באוועגונג אויף דער ערד.

1789 - דאָס יאָר פון דער רעוואָלוציע

דער שניט אויף די פעלדער איז געווען אַ שלעכטער. דער פּרילינג האָט זיך לאַנג געצויגן און עס איז געווען שווער אים אַריבערצוטראָגן.

ווען איר קוקט אַרײַן אין די אַרעמע פּויערישע הייזער, זעט איר, אַז אינעווייניק בײַ זײ איז אַלץ שוואַרץ און נאַקעט. אַן קײן שום שטיקל מעבל, אויסער אַ מיש און אַ צעבראַכן בענקל. עס איז אַ גרויסע נוט און אַן אַרעמקײט.

דער אַוונט-גלאַק קלינגט... דאָס ערשטע מאָל, ווי ער קלינגט אַזוי רײן, נישט ווי אַלע מאָל... די פרויען הערן דעם רײנעם קלאַנג און זײ ווונדערן זיך.

— מען האָט אונז פאַרריכט די גלעקער... הערט, ווי זײ קלינגען אַזוי קלאַר !

— לײדער, פילט דער קלאַנג פון די גלעקער נישט אַן די לײדיקע מאַנס. עס איז גאַרנישט געבליבן אין שטוב וואָס צו עסן... מײנע קינדער האָבן געקראָגן צום אַוונט-ברױט צוויי קאַר-טאַפּל.

— און ווען מיר זאָלן שלאַכטן דעם כאַזער צו ווינאַכטן, וואָס וועלן מיר עסן דעם גאַנצן זומער, ווען מיר וועלן דאַרפן שווער אַרבעטן אויף די פעלדער ?

אַזוי האָט עס אויסגעזען אין יאָר 1789, אין פראַנקרײך. די פּויערים האָבן געהונגערט צוזאַמען מיט זײערע פרויען און קינדער.

דאָס קאָן אַבער נישט דויערן ווייטער... אײנער אַ דאָרף-גײער האָט דערצײלט, אַז נישט אין אײן דאָרף איז אַ הונגער.

האָבן די איינוווינער געענטפערט :
 — פון דעם, וואָס עס זענען דאָ אַסאַך, וואָס ליידן, ווערט אונ-
 זער גויט נישט קלענער און צי דארפן אונזערע קינדער שרייען
 ווייניקער, ווייל ערגעץ ווייט אין עקס, אָדער אין ליאָן זענען דאָ
 אַנדערע קינדער, וואָס שרייען :
 אין אַונט זענען פאַרבייגעגאַנגען צוויי קוימענקערער, אַ פאַ-
 טער מיט אַ קינד.

די קינדער פון דאָרף האָבן זיך באַהאַלטן הינטער די טירן
 און געטויליעט צום קלייד פון דער מאַמען. אין מיטן דער נאַכט,
 אין שיין פון דער ליכטיקער לעוואָנע, אויף דער ברייטער גאַס
 האָט דער קוימענקערער דערציילט, וואָס ער האָט געזען. ער האָט
 גערעדט זייער שטיל און געקוקט אין אַלע זייטן.
 — איר רעדט דאָ שטיל, איר וואַגט זיך נישט צו קלאַנגן. מען

נעמט ביי איך שטייערן און איך בלייבט גארנישט פון אייערע
ארעמע פארדינסטן.

— איך בין געווען אין גרענאבל אין פארגאנגענעם יאר. דעם
14-טן יוני. דארטן האט א פארוואלונג געשיקט א ביטע צום
קעניג און געפאדערט רעכט און לינדערן די נויט פון פאלק. מען
האט פראטעסטירט קעגן די שטייערן. — דער קוימענקערער האט
אויפגעהויבן א האנט צום הימל. ווי צו ווייזן א שטערן. ער האט
זיך דערמאנט. וואס מען האט געשריבן צום קעניג :

„מיר האבן קיינמאל נישט געצווייפלט אין דער ליבע פון
קעניג צו זיין פאלק. מיר גלויבן. אז אייערע מיניסטארן זאגן איך
נישט דעם עמעס; אז זיי ווילן פון אונז מאכן שקלאפן. שיקן
אויף אונז מיליטער. מען פארהאלט אונזערע בירגער און מיר
מוזן שווייגן.“

די מענטשן. וואס האבן דאס אויסגעהערט. האבן אויפגעציי-
טערט. א נאכט-פויגל האט געצוויטשערט מיט זיין זיידענעם
צווי-צווי.

און אלע זענען שמוס געבליבן.

די וואס האבן מורע געהאט. האבן זיך אפגעטיילט פון דער
גרופע און גארנישט געזאגט. זיי האבן זיך אומגעקערט אין זייע-
רע הילצערנע שיד. אין זייערע ארעמע ווינונגען. די דרייטע
האבן זיך צוגעהערט צו די רייד פון קוימענקערער .

— אין אלע דערפער. אומעטום. ווו איך בין פארבייגעגאנגען.
גרייט מען זיך. מען שיקט פראטעסטן צום קעניג. מען דארף
דערן הויך און מיר וועלן זיין די זיגער...

דעם 23-טן יוני איז דער קעניג לוי דער 16-טער געקומען צו
דער פארוואלונג. ער איז געווען פארווארגט. מהאט גערופן די
פארוואלונג. ווייל דער קעניג האט געוואלט אפשאפן זייערע גע-
זעצן. ער האט געהייסן. אז זיי זאלן זיך פונאנדערגיין. מיראבא א
פארשטייער פון דער פארוואלונג. האט געענטפערט. אז זיי זע-
נען דא פארוואלט לויטן ווילן פון פאלק און אוועק וועלן זיי נאר

דעמאלט, ווען מען וועט זיי פארטרייבן מיט דער קראפט פון באנגעטן. דער קעניג האט גלייך נאכגעגעבן. דאס פאלק האט אפגעהאלטן דעם ערשטן זיג.

די נאציאנאלע פארזאמלונג האט גערעדט דרייסיג און געפא- דערט אוועקצושיקן דאס מיליטער. דער קעניג האט זיין מיליטער נישט אוועקגענומען. פארקערט. ער האט אוועקגעשיקט דעם פאלקס-מיניסטער — נעקער. ווען פאריז האט זיך דערוואסט, אז מען האט דעם באליבטן מיניסטער ארעסטירט. האט דאס פאלק זיך באליידיקט און אין קאעס געווארן. דאס פאלק האט זיך באוואפנט און געגאנגען צו דער באסטיל, די מעלוכע - טורמע, וואס האט מיט זיך פארגעשטעלט די אבסאלוטע מאכט פון די קעניגן. די באס- טיל איז געשטורעמט געווארן און געפאלן דעם 14-טן יולי 1789. אין קורצן איז זי אינגאנצן צעשטערט געווארן. דאס איז געווען א גרויסער זיג פון פאריזער פאלק.

דעם 5-טן און 6-טן אקטאבער איז דאס פאלק פון די פאר- שמעט אוועק אין ווערסאי און געשריען: „ברויט! ברויט!“ און לא פאיעט אין דער שפיץ פון דער נאציאנאלער גווארדיע האט געבראכט די קעניגלעכע פאמיליע אין טילערי.

לוי דער 16-טער האט פארלוירן זיין אויטאריטעט. ער האט פארלאזן פאריז מיט זיין פאמיליע אין דער נאכט פון 20-טן יוני 1791 און געוואלט זוכן הילף אויסער די גרענעצן פון פראנקרייך. ער איז אבער ארעסטירט געווארן דעם 22-טן און מען האט אים געבראכט צוריק קיין פאריז.

די מענטשן זענען געוואָרן אויס שקלאַפן. די קאָנסטיטוציאָנע
האַט געגעבן פראַנקרייך: פרייהייט, גלייכהייט און ברידערלעך-
קייט. פרייהייט פון געוויסן, פרייהייט פון אַרבעט, פרייהייט פון
דער פרעסע. די קאָנסטיטוציאָנע האָט געגעבן: גלייכהייט. דאָס
געזעץ האָט געזאָגט: לויט זיינע פעיקייטן און מילעס קאָן יעדער
פראַנצויז אַנקומען אויף עפנטלעכע שטעלעס און די שטייערן
וועלן געצאלט ווערן דורך אַלעמען. די קאָנסטיטוציאָנע האָט
פאָררייניקט אַלע פראַנצויזן אין אַ פעדעראַציע, אין אַ רעפובליק.
עס האָט געהערשט דאָס געפיל פון ברידערלעכקייט פון אַלע
פראַנצויזן.

די זון איז פארגאנגען

פארגאפט ליגט דאָס טייכל.	די זון האָט געבראַטן.
פארקלערט און פארטראַכט;	די זון האָט געברענט;
און ביימער זיך שפיגלען	די זון איז פארגאנגען
אין זומער פארגאכט.	הינטער באַרגיקע ווענט.

די זון ערשט געווען.	די בערג — טונקל-בלויע —
די זון שוין נישטאָ;	פון זון אַפגעקילט;
דער טאָג איז פארגאנגען —	אין בלויע כאַלאַטן
די נאַכט איז שוין דאָ!	די ביימער געהילט.

דאס ליד פון ברויט

פאר די הענטלעך אין די רינגען.
שיינע קליינע קינדער זינגען :
וואַלקן, וואַלקן גיב אַ רעגן
פאר די קליינע קינדערסוועגן !

ווייזט אַ וואַלקן זיך פון אויבן.
נעמען זיך די פעלדער שטויבן.
און אַ רעגן — פערל-דיין.
טריף-טראָפּ, טריף-טראָפּ — הייבט אַן גיין.

נעמען פעלדער זיך צעשפרייטן.
ווייך צעאַקערטע אין בייטן ;
ווערן גרינע קאַרן-זאנגען
פון די בייטן אויפגעזאנגען ;

נעמט אַ טוי אויף זיי באַלד פאַלן.
וואַרעמט זיי די זון מיט שטראַלן.
ווערן פעלדער געל ווי גאַלד.
פול מיט קאַרן, קאַרן-גאַלד.

נעמען פולע פורן פאַרן.
פורן פאַרן, פירן קאַרן.
דורך די בערג און דורך די טאַלן.
אין די מילן דאָס צו מאַלן ;

הייבן אַן די ווינטן ווייען
און די מילן-פליגל דרייען :
מאַלן מילן, מאַלן שנעל.
פון דעם קאַרן ווייסן מעל.

קנעט דער בעקער מעל מיט הייוון,
און פארהייצט זיין גרויסן אויוון.
ברענט דאָס פייער, שייטלעך קנאָקן,
נעמט דאָס ברויט זיך בעסער באַקן.

קויפן מאמעס ברויט דעם פרישן
און דערלאנגען אויף די טישן :
עסן קינדער פרישן ברויט, —
זענען זיי געוונט און רויט.

די באַפרייונג

ארום צען אויגער אין דער פרי האָב איך פלוצלינג דערהערט
אפלאַדירן און זינגען די מאַרסעליעזע. איך בין ארויס פון שטוב
און געזען צוויי לאַסטוואַגנס מיט פאַטריאַטן, וואָס זענען אַריין
אין דאָרף. עס איז אַרומגעגאַנגען אַ קלאַנג, און די אַמעריקאַנער
זענען אין מאַנאַסטיער-דע-קלערמאַן. אין דער עמעסן איז אַרום
זיבן אויגער אין דער פרי געקומען אַ פאַטריאַט פון וויה קויפן
ברויט אין דאָרף פאַר אַ סופּען פראַנצויזישע סאַלדאַטן. זיי האָבן
פאַראַשוטירט אין לויף פון דער נאַכט. ער האָט דערציילט, און די
פאַראַשוטיסטן האָבן באַשטעטיקט דעם פאַרשפּעטיקטן אַנקום
פון די אַמעריקאַנער. די גאַסן זענען געווען פול מיט מענטשן און
די דריי-פאַרביקע פאַן האָט געפלאַטערט איבער יעדן הויז.
ארום איינס אויגער נאַכמיטאַג איז אַנגעקומען אַ לאַסטוואַגן
מיט פאַטריאַטן פון פאַן-דע-קלע און האָבן געשריען: „נעמט

אראפ די פענער. די דייטשן יאגן אונז! די סאלדאטן אן אונפארם האבן אנגעהויבן א קאמף. קעדוי אפצונעמען פון פיינט די פאן-דע-קלע און עפענען אזוי ארום א וועג קיין גרענאבל. דער ציל איז אבער נישט דערגרייכט געווארן. דער פיינט האט באקומען הילף פון ווייל און די פאטריאטן האבן זיך געמוזט צוריקציען. זיי האבן געמיינט, אז די דייטשן יאגן פון הינטן. אין איין אויגן-בליק איז דאס גאנצע דארף געווען פוסט. מען האט געווארט ביזן אונט און קיין דייטשן זענען נישט געקומען. פארנאכט האט מען געהערט שרעקלעכע גערוישן פון הארמאטן איבער פאן-דע-קלע און מען איז געגאנגען שלאפן אין גאנצן צעשראקענע.

אויף צומארגנס אין דער פרי האט די ווארעמע זון באצויכטן דאס גאנצע דארף. אבער קיינעם איז נישט געווען פריילעך אויפן הארצן. איך האב דעם פרימארגן נישט אנגעביסן. איך האב נישט געהאט קיין אפעטיט צום עסן. מיטאמאל איז מיין פאטער אריין אין קיך און אונז געזאגט: „מען הערט דעם גערויש פון דונער, וואס קומט פון צווייטן דארף“. איך בין ארויס אין איילעניש. איך האב געזען פאר מיינע אויגן א הערלעך בילד: די אמעריקאנער האבן דעפילירט אין זייערע פאנצער-וואגנס אין א לאנגן אומ-ענדלעכן צוג. פראנצויזישע פאטריאטן האבן זיי באגלייט אויף פאנצער-וואגנס. מען האט אפלאדירט, געשריען און געקושט די סאלדאטן. געווארפן זיי בלומען ביים דורכגאנג. מיטאג-צייט איז פארביי און קיינער האט נישט געטראכט ווידער אנצוהייבן די ארבעט. וואס איז אין דער פרי איבערגעריסן געווארן. מען האט נאך געטראכט וועגן איין זאך — די באפריונג!

א סאלעמער ווייז :

לערער : — וויאזוי וועלן מיר רופן א ווילדן מענטשן. וואס האט אויפגעפרעסן זיינע אייגענע טאטע-מאמע ?
שילער : — א יאסעם.

דאָס לערן - יינגל

בערײַש האָט געהײסן מאַטקען זיך זעצן און געגעבן אים אַ שנור מיט אַ שטיק וואַקס. ער זאָל דרייען אַ דראַטווע. מאַטקע האָט עס גענומען אין האַנט און נישט געוואַסט. וואָס צו טון דערמיט. ער האָט זיך געשפּילט מיטן פּאַדעם און מיט גרויסע אויגן אַרומגעקוקט זיך אין שטיבל. ער האָט דערזען די צוויי הויכע בעטן. וואָס שלינגען איין דאָס גאַנצע שטיבל. אַנגעלייגט מיט בעטגעוואַנט ביז אין באַלדן. ער האָט געקוקט אויף די פאַרשטויבטע בילדלעך. וואָס הענגען פאַר די בעטן; אויף די פּאַליצעס. וואָס זענען אַנגעלייגט מיט באַלעוועס. אַלמע שטיוול, שטיוועלעטן און שטיקער לעדער. ער האָט זיך אַרומגע-קוקט טשיקאָווע אין דער נייער היים. וואָס אַהער האָט מען אים אַריין-געגעבן אויף זעקס יאָר. געקוקט אויף זיינע כאַוויידים — די צוויי יינגלעך מיט די געזעלן. וועלכע האָבן פאַרעשוועס. ביי די בענקלעך. ווייקט זיך לעדער אין וואַסער. וואָס גיט פון זיך אַ רייעך. ער האָט גע-קוקט אויף די פענצערלעך. ווי זיי זענען פאַרקאָוועט אין שפינוועבס

און באַלייגט מיט מאַסן, מיט פאַרמעס און שנורן. און פון דרויסן קריכט די זון און גאַנוועט זיך אין פענצטערל און וויל אין שטיבל אַרײַן און דאָס שפּיגלעכע לאַזט נישט.

באַלד האָט ער דערפּילט אַ שטופּ אין אַ זײַט. ער קוקט זיך אום לעבן אים איז אויסגעוואַקסן די מײסטערין.

— נאָ ברענג וואַסער ! — האָט זי אים געשטופּט די קאָן אין דער האַנט אַרײַן.

מאָטקע האָט זיך דערפּרײט. ער האָט געכאַפט די קאָן. גענאַנגען צום פּלומפּל, געבראַכט אַ קאָן מיט וואַסער. די מײסטערין האָט אים באַווײן די פּאַס. ער האָט אַנגעגאַסן, ווידער געלאָפּן, און ס'האָט נישט געדויערט קײן צוויי מינוט, איז ער שוין צוריק געווען.

ווידער האָט ער זיך אַוועקגעזעצט, געדרייט די דראַטווע, וואָס ער האָט נישט געקאַנט האַלטן אין דער האַנט צוליב דעם שטיקל וואַקס. האָט ער זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבל. איצט האָט אים פאַרניטערעסירט דער שוואַרצער קאַטער, וואָס איז אַנגעבונדן מיט אַ לאַנג שטריקל ביים בעט און דרייט זיך צווישן די פּיס פון דער מײסטערין.

באַלד דערפּילט ער ווידער אַ שטופּ אין אַ זײַט :

— נאָ, צעהאַק מיר האַרץ — האָט זי אים געגעבן דאָס האַקמעסער אין דער האַנט.

מאָטקע האָט זיך גענומען דאָס האַרץ צעהאַקן. דערנאָך האָט ער זיך ווידער אַוועקגעזעצט אויפן קליינעם בענקל און ווידער געצויגן דעם שנור דורך דער וואַקס. די מײסטערין האָט געמאַכט פּײַער, אַוועק-געזעצט זיך ביים קיכל און איינגעשלאָפּן.

אין דער שטוב הערט זיך דאָס קלאָפּן פון העמערל אויף דער וויל. דער מײסטער זיצט איבער אַ שטיוול. אַלע זיצן איינגעבויגן און פאַר-טראַגן אין דער אַרבעט. דער זייגער קלאָפּט טיק-טאַק. מאָטקען איז דאָס גאַנצע שטיבל מיט דעם מײסטער, מיט דער מײסטערין פאַר-מיעסט און לאַנגווייליק געוואַרן. ער האָט געקוקט אויפן פענצטערל און

דערזען. ווי די זון קריכט פון דרויסן אויף דער צווייטער זייט פענצ-
טערל, וויל זיך אריינקריגן אין שטיבל אריין און קאן נישט.

מאטקע האט זיך פארטראכט . . .

א שמיץ מיטן רימען איבערן קאפ האט אים דערמאנט אין דער
דראטווע אין האנט. מאטקע האט זיך געוואלט אויפתויבן און ארויס-
לויפן דורך דער טיר, נאר ער האט עפעס מוידע געהאט. ער האט
שוין אבער נישט געקאנט איינזיצן אויפן בענקל און נישט געוואלט
מער דרייען די דראטווע אין וואקס.

דא האט זיך פלוצלינג די מייסטערין אין עפעס דערמאנט. זי איז
צוגעגאנגען צו מאטקען און אים א קניפ געטון :

— גיי, ברענג פון געוועלבל א ברייטל מיט צוויי הערינג.

מאטקע איז ארויס און שוין מער נישט געקומען.

ברידער

אָלע מענטשן זענען ברידער —	ווייסע, ברוינע, שווארצע, געלע.
שווארצע, ווייסע, ברוינע, געלע,	מישט די פארבן אויס צוזאמען !
אנדערש זענען נאָר די פארבן.	אָלע מענטשן זענען ברידער.
די נאטור, זי איז — די זעלבע.	פון איין טאטן, פון איין מאמען !

אָלע מענטשן זענען ברידער :
געלע, ברוינע, שווארצע, ווייסע;
פעלקער, ראסן און קלימאטן —
ס'איז אַן אויסגעטראכטע מייסע.

מיין יינגעלע

איך האב א קליינעם יינגעלע.
א זונעלע גאר פיין !
ווען איך דערזע אים, דאכט זיך מיר,
די גאנצע וועלט איז מיין.

גאר זעלטן, זעלטן זע איך אים,
מיין שיינעם, ווען ער וואכט :
איך טרעה אים שטענדיק שלאפנדיק,
איך זע אים גאר ביינאכט.

די ארבעט טרייבט מיך פרי ארויס,
און לאזט מיך שפעט צוריק :
א, פרעמד איז מיר מיין אייגן לייב !
א, פרעמד מיין קינדס א בליק !

איך קום צעקלעמטערדייט אהיים,
אין פינצטערניש געהילט, —
מיין בלייכע פרוי דערציילט מיר באַלד,
ווי פיין דאָס קינד זיך שפילט.

ווי זיס עס רעדט, ווי קלוג עס פרעגט :
„אַ מאַמאַ, גוטע מאַ,
ווען קומט און ברענגט אַ פעני מיר
מיין גוטער, גוטער פאָ ?“

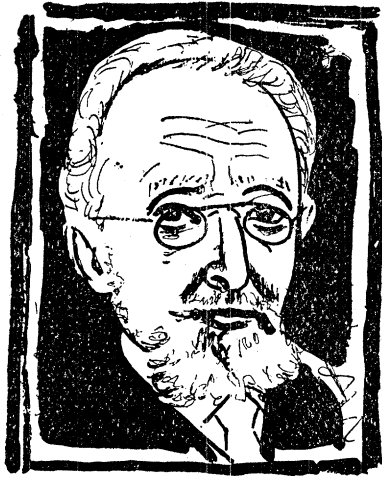
איך שטיי ביי זיין געלעגערט
און זע, און הער און שאַ !
אַ טרוים באַוועגט די ליפעלעך :
„אַ, וווּ איז, וווּ איז פאָ ?“

איך קוש די בלויע אייגעלעך,
זיי עפענען זיך — „אַ, קינד ?“
זיי זעען מיר, זיי זעען מיר
און שליסן זיך געשווינד.

„דאָ שטייט דיין פאַפּאַ, טייערער,
אַ פענעלע דיר נאָ ?“
אַ טרוים באַוועגט די ליפעלעך :
„אַ, וווּ איז, וווּ איז פאָ ?“

איך בלייב צעווייטיקט און צעקלעמט,
פאַרביטערט און איך קלער :
„ווען דו וואַכסט אויף אַמאַל, מיין קינד,
געפינסטו מיר נישט מער“ . . .

פאַרשטיי די ווערטער : פעני — אַמעריקאַנער געלט, טרוים — כאַלעם.

זומער

דער הימל איז בלוי אן א פיצל וואַלקן. די זון בראַמט. מען פילט נישט קיין ווינטעלע. די ביימער אין די וועלדער שטייען שטיל. קיין שאַקל אפילע נישט. קי אויף דער פאשע ליגן מיד. שאַקלען מיט די אויערן און קייען. אַנדערע שרייען פאַר גרויס היץ. אויפן וועג איז שא-שטיל. מען זאַל הערן א שאַרד. מען זאַל זען פליען א פויגל. עס איז הייס. ס'איז שטיל. ווּנדערלעך שיין.

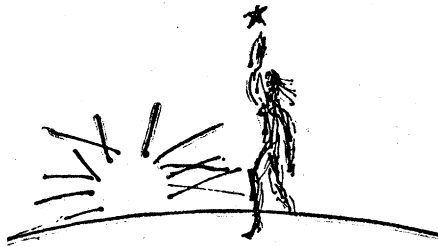
פאַרנאַכט. א געשמאַק ווינטעלע הייבט אן צו בלאָזן. אויפן הימל ווייזן זיך שטיקלעך וואַלקנס. די ביימער הויבן זיך אן צו שאַקלען און פירן צווישן זיך א שמועס אין זייער שפראַך. נאָך דעם ווי זיי האָבן אַזוי לאַנג געשוויגן שטיל. אין פעלד כאַפן זיך אַלע זאַנגען אויף. ווי יונגע קינדער און צעקושן זיך פריינטלעך. עפעס א פויגל שטיפט. פליט פון איין בוים צום אַנדערן; מאַכט: „קו-קו! קו-קו!“ נישט ווייט אין אַ וועלדעלע זינגט דער סאַלאַווי. צעלאַזט זיך אויף זיין העלזעלע און זינגט אַ מעכאַיע. זשאַבעס אפילע פון די טייכלעך קוואַקען. דאָס איז געווען אַזאַ קאַנצערט. וועלכן מען האָט געקאַנט אויף בילעטן גיין הערן. די גאַנצע וועלט איז לעבעדיק געוואָרן און באַקומען אַ פריילעך פאַנעס. א פרייד. א פאַרגעניגן צו הערן. צו זען. צו שמעקן.

דאס נייע ליד

איך הער דאס ליד
פון ליבע, פריד,
די מעכטיקע געזאנגען :
און יעדער טאן
פון ליד זאגט אן :
די זון איז אויפגעגאנגען.

און זאל ווי זוייט
נאך זיין די צייט
פון ליבע און פון שאַלעם. —
דאך קומען וועט,
צי פרי, צי שפעט,
די צייט — עס איז קיין כאַלעם !

עס עקט די נאכט,
די וועלט דערוואכט —
פול האַפענונג, לוסט און שמרעבן.
דו הערסט אין לופט
א שטימע רופט
צו מוט און קראפט און לעבן !

פאַרשטיי די ווערטער :

פריד — פרידן, שאַלעם. מעכטיקע — שמאַרקע, הילכיקע. לוסט —
ווילן, כיישעק. עס עקט — עס שמאַרבט.

א י נ ה א ל ט

זייט:

3	---	שול (ש, ו, ג, א, ע)
4	---	לילי, ומאשע (מ, י, ט)
6	---	טינט (ג, ז, ר)
8	---	איבונגען (ם)
9	---	א נאסער וועטער (וו, ס)
11	---	א קאלטער הארבסט (ק, ב, פ)
13	---	אין פעלד (א, ד)
14	---	דער, די, דאָס (איבונגען)
16	---	פרידעלע (י, ג)
19	---	מין טאטע ארבעט (ז, יי)
20	---	א שיר (ה)
21	---	וויג-ליד
22	---	איבונגען (כ, ד)
23	---	א שוסטער
24	---	אין פארק (פ, וי)
25	---	קינדער
26	---	אין זאָאלאָגישן גארטן (ה)
28	---	דאָס הינטל הערמאן
29	---	דער צירק (צ, יז)
31	---	ציגעלע, מיגעלע, קאָטינקע
32	---	שיבעלעך
35	---	די יידישע צוגאב־שול (יא, יא, יו, יע, יי)
36	---	אונזער שול
37	---	א וואַנט-צייטונג
38	---	א פראָסט (טש)
39	---	דער ווינטער איז געקומען (אי, איי, או, איי, אוי)
40	---	א קינדער-יאָגטעוו
42	---	דער האָז זוכט זיין נאָז
44	---	מיט א נאָז און אַן א נעזל
	ב. פרידמאן	
	ד. גאלין	
	ק. מאָלאַדאָווסקי	
	מ. עלקין	
	נאווער פאווער	
	י. קאָטלער	

46	קאצענעלסאָן	איך קען ציילן
46	א. מיזל	קלוגע ענטפערס
48		א וואָך מיט אַרבעט
48	מוישע שיפרים	דער זייגער
49		איבונגען (זש)
50	ב. גומיאַנסקי	אז מען עסט נישט איז מען גרין
52		צוויי פּוילע
52		ארום וואָס דרייט זיך די ערד ביינאַכט?
53		איבונגען (זש)
53	ש. באַסטאַמסקי	די זון און די קינדער
55		דזין, דזין דזין (דז)
56	א. מאַשקאוויטש	דאָס ביכעלע
59		דריי פּוילע ברידער
60	י. באַקסט	פּרויע אַרבעט
61		א שטיקל ברויט
62	נאַכעם יוד	נישט געשטויגן, נישט געפּלויגן
64	ע. שטיינבארג	אַלעף, בייס, גימל
65	מ. נאָריר	הענעך לאָזט אייך גריסן
66		דער געטרויער הונט
67	גריניקע ביימעלעך	דער גערטנער
69	שאַלעם-אַלייכעם	א שניידער און אַ פּרעסער
71	ע. שינדלער	מילכאַמע און שאַלעם
72	ה. לייזויק	א גוטע נאַכט
74	ליטמאן	דאָקטער בראַקטערס רעצעפטן
76		די צוועלף מאָנאַטן פון יאָר
76	יאַנקעוו גלאַנץ	דער פּילאָזאָף און דער פּויער
78	בער מאַרק	דער יינגסטער קעמפער
80	נאַכעם יוד	יונגט-מאַרש
81		איבונגען
82	שאַלעם-אַלייכעם	מיד איז גוט — איך בין אַ יאַסעס
84	ליטמאן	מוישע גיך
88	ש. מיכאַעלס	ווי אַלט בין איך?
89		די מאַמע
90	דאָויד פּליסקין	דער לאַמפּן-צינדער
91	פון ש. באַסטאַמסקים זאַמלונגען	דער בעלעמער קייסער און די גאַלדענע שיד
92	אַנאָדע	די עמעסע מאַמע

זייט:

94	סאַרע רייזען	רויטע בלומען פאַר דער מאמען
96	פ. שוועדיק	דער מאמעס טרער
97	עמיל זאַלאַ	די ישוועסטער פון די גאַרעמע
99	ב. גוטמאַנסקי	אַך און וויי
100	א. קאַנאַנאָוו	לענין און דער שיינער פוקס
101	ראַמען ראָלאַן	אַן עמעסער גרויסער ברודער
103	ל. קוויטקאַ	ווינט
104	י. קיפּנים	ס'איז אַ ליגן, ס'איז אַן עמעס
106	י. גויכבערג	יריי יינגעלעך
107	יאָסל צוקער	שמוליק
108	י. ל. פּערעץ	די רייכע פעטערס
110	שניידער וואַסערמאַן	די זון איז פאַרשלאָפּן
111	לייען סטאַן	פעטיא
114		כאַנקע
118	איציק פעפּער	שימקעס געווייזן
120	פון ג. קעניגס זאַמלונגען	יידן גיבן זיך נישט אונטער
121	קאַצעלסאָן	באַלמעלאַכעס
122	העלענע כאַצקעלס	קינדער אין סאָוועטנפאַרבאַנד
124	ז. וויינפּער	איינעס און צוויי
124	ע. שינדלער	אַ געטרייער שאַכן
127	ב. שלעווין	זשאַק און אַנרי
128	מאַלסע לי	געזאַנג
129	לעאַן עלבע	די ווייסע פון פורים
132	פּערעץ הירשביין	געפאַנגען
133	א. גאַלרבערג	דאָס יינגעלע, וואָס האָט געראַטעוועט שאַלעם־אַלייכעמען
136	ל. ניידום	קינדער, הערט!
137	פּיער אַליוויער	די מאַרסעליענע — דאָס ליד פון פרויהייט
139	י. ל. פּערעץ	מיין שיפּעלע
139	מוישע שיפרים	יאָסעף און זיינע ברידער
142	פּאַל וואַיאָן-קוטיריע	כיל דער הונגעריקער
143	י. אדלער	אַ שיינער טאַג
144	לעאַן עלבע	פייסעך צום סידער
146	"קינדער"	אַרבעט-יאָנמען
146	סאָוועטיש	אַן איינפאַל
147	וויקטאָר הונג	די העפּובליק פון דער וועלט
148	מוישע שיפרים	דער העלרישער שימשן

150	מאָרים ראָזענפעלד	מ א י
150		אונזער קינדער-היים
153	הירש גליק	זאָג נישט קיינמאָל
154	שנייער וואַסערמאָן	אונזער ייִדישע שול
154	איליאַ ערענבורג	דער קליינער קאָמונאַר
157		1789 — דאָס יאָר פֿון דער רעוואָלוציע אין פראַנקרײך
161	מאַכעם ווייסמאַן	די זון איז פאַרגאַנגען
162	מאַני לייב	דאָס ליד פֿון ברויט
163		די באַפרייונג
165	שאַלעם אַש	דאָס לערן-יונגל
167	י. ל. פּערעץ	ברידער
168	מאָרים ראָזענפעלד	מיין יונגעלע
170	מענדעלע מויכער־ספּאָרים	זומער
171	אווראָם רייזען	דאָס נייע ליד

צו די לערער

די צענטראַלע קינדער-קאָמיטע ביים „פאַרבאַנד פאַר ווידערשטאַנד און קעגנזייטיקער הילף“ אין פראַנקרײך האָט גלייך נאָך דער באַפרייונג גענומען אויף זיך, צווישן אנדערע, צו אָרגאַניזירן און ווידער אויפצובויען די ייִדישע צונאָב-שולן, וואָס זענען דורך דער נאַצי-מאַכט שאַלע באַרעוו געוואָרן.

אין אַ גאַנץ קורצער צייט איז געלונגען צו דערעפענען אַ נעץ פֿון ייִדישע צונאָב-שולן, מיט אַ באַדייטנדיקער צאָל קינדער, ווי אויך היימען פֿאַר הונדערטער קינדער פֿון דעפּאָר-טירטע און דערשאַסענע.

מיט אָט די קינדער איז ביז איצט געלערנט געוואָרן ייִדיש קימאַט, אָדער לאַבלוטן אָן אַ לערנבוך. עס האָט זיך געפילט אַ שטאַרקער מאַנגל אין אזאַ לערנ-און לייענבוך, אַדאַנק וועלכן אונזערע קינדער זאָלן קאָנען סיסטעמאַטיש לערנען ייִדיש, וואָס דער מעטאָד און דער אינהאַלט זאָלן זיין צוגעפאַסט צו די היגע און אַקטועלע פאַרהעלמענישן.

עס האָרף אונטערנעשטראַכן ווערן, אַז דאָס איז דער ערשטער פרוּוו נאָך דער באַפרייונג,

און ביבלאל, אין פראנקרייך ארויסצוגעבן א לערנבוך פאר יידיש. עס וועלן דעריבער אומפאר-
מידלעך זיין געוויסע וועלערן.

דאס ביבל איז באשטימט פאר קינדער פון אומגעפער 9 ביז 14 יאָר, וועלכע קענען שוין
די מעכניק פון לייגענען און שרייבן. דעריבער ווערט דער אלעה-ביים דורכגעגאנגען מיט א
פארשטעלערטן מעמפ, אָנגעהויבן פון דעם גאנצן וואָרט ביז דעם זילבן און קלאַנג-אָנאָליז.
די קינדער פון דעם עלטער זענען וועיק די מעכניק פון שרייבן און לייגענען אויפצוגעמען קימאט
אין דעם מעמפ, ווי מיר זעען דאָ פאָר.

דאָס בוך באַשטייט פון צוויי טיילן: איז ערשטן טייל גיבן מיר דעם אלעה-ביים מיט
צוגעפאסמעטע וועקסטן, דער צווייטער טייל נעמט אַרום לייגענ-מאַטעריאַל פאַר דעם פאַרשי-
דענעם עלטער. דער אָפגעקליבענער לייגענ-מאַטעריאַל איז ערטערווייז דעריבער אַ לייכטער
אין שפילען וויקער, געבונדן מיט מער ערנסטע פראַגעס. האָבנדיק קעסירער אין זינען דעם
שילד-עלעמענט, פאַר וועמען דאָס ביבל איז באַשטימט. מיר בהענגען דאָ ליטעראַטור-
מוסטערן ופון די אָנגעזעענסטע יידישע שרייבער און קינדער-דיכטער. עס קומען אויך אַריין
אייניקע קלאַלים פון גראַמאַטיק און אַרטאָגראַפיע. עס ווערן קומאט באַהאַנדלט אלע פראַגעס,
וואָס דאָס קינד דאַרף זיך דערוויסן אין דער יידישער צוגאַב-שול.

קעדיי דאָס ביבל צו מאַכן אינטערעסאַנט און אָנזיענדיק פאַרן קינד, האָבן מיר עס
פאַרזען מיט שפאַסעריען, וויצן, דעטענישן און שפּריכונטרטער. מיר האָבן זיך אויך באַמיט
צו באַרייכערן דאָס בוך מיט שיינע אילוסטראַציעס, וואָס זענען ספּעציעל געמאַכט געוואָרן
פון דעם קינסטלער כאַים קאַלמאַן (גלעב).

ביים אַרויסגעבן דאָס בוך האָבן מיר זיך אָנגעטראָפן אויף גרויסע מעכנישע שווע-
ריקייטן: די היגע יידישע דרוקערייטן, נאָכן לעצטן היטלער-כורבן, זענען פאַרבליבן אָן דעם
נוטיקן מאַטעריאַל פאַר בוך-דרוק (ווי שריפט און אַנד.). באַזונדערס, ווען עס האַנדלט זיך
וועגן דרוק אַ כרעסטאָמאַטיע, וווּ די פאַרשידנאַרטיקייט פון דעם שריפט שפּילט אַ גאַנץ
באַדימנדיקע ראָלע.

עס איז דעריבער נויטיק געווען צו צייכענען דעם געשריטענעם און געדרוקטן אלעה-ביים.
אונזער ציל וועט זיין דערגרייכט, ווען דאָס בוך וועט (פאַרענטפערן) די באַדערפעניש פון
יידישן שול-וועזן אין פראַנקרייך.

מיר דריקן אויס אַ האַרציקן דאַנק דעם צענטראַלן קולטור-ראַט ביים „פאַרבאַנד פאַר
ווידערשטאַנד און קעגנזייטיקער הילף“ אין פראַנקרייך; דער נאַציאָנאַלער שול-קאָמיטעט ביים
פראַטעסטאַלן פּאָלאַקס-אַרדן אין אַמעריקע און דעם דושאַניט — פאַר זייער מאַראַלטישער און
מאַטעריעלער הילף ביים אַרויסגעבן דאָס בוך; אונזער פּריינט וויקטאָר גלעזער, פאַר זיין
שווערער מעכנישער אַרבעט ביים אַרויסגעבן דאָס בוך; דעם דרוקער-לייטער מ. דרוקער און
דעם זעצער יאַשאַ כאַכאַם.

5. וויינאַפּעל, 5. פּלודערמאַכער.

פאַרן, יאַנואַר, 1947.